

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ОДЕСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

**СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЛЮДСТВА
В КОНТЕКСТІ АКСІОЛОГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ**

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

20 вересня 2023 року

**ОДЕСА
2023**

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

- Задорожна Л. К.** *кандидат філософських наук, ректор* Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
- Ягоднікова В. В.** *доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та інноваційної діяльності* КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
- Кузнєцова О. В.** *кандидат психологічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної та соціально-гуманітарної діяльності* КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
- Левчишена О. М.** *кандидат історичних наук, проректор з науково-педагогічної та методичної діяльності* КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
- Балашенко І. В.** *кандидат філософських наук, доцент, в.о. завідувача кафедри філософії освіти* КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
- Красножон Н. В.** завідувачка науково-методичної лабораторії кафедри філософії освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
- Левчишен Д. І.** старший викладач кафедри філософії освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
- Букач М. М.** *доктор педагогічних наук, професор* кафедри філософії освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
- Здрагат С.Г.** *кандидат соціологічних наук, старший викладач* кафедри філософії освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
- Колесова О.А.** *кандидат філософських наук, старший викладач* кафедри філософії освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
- Полтавська Т. М.** завідувачка відділу інформаційно-ресурсного забезпечення КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
- Мелешко В. В.** методист відділу інформаційно-ресурсного забезпечення КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
- Грінькова Г. В.** методист науково-методичної лабораторії кафедри філософії освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

ЗМІСТ

Астахова М. С. Формування ціннісної сфери особистості: взаємодія та комунікація у цифровому просторі.....	5
Атаманюк З.М., Душкова М.А. Теоретичні підходи та передумови дослідження феномену масового суспільства.....	7
Атаманюк З.М., Малявіна В.О. Волонтерство як соціокультурний феномен.....	10
Байдик В.В., Кечик О.О. Роль освітнього менеджменту під час кризових подій... ..	12
Белошечко Ю.К. Формування культури безпеки майбутніх офіцерів національної гвардії України під час фізичної підготовки: ціннісний вимір.....	15
Букач М.М. Ціннісна база як основа сталого розвитку.....	17
Волошина О.В., Костюк А.С., Шевчук В.О. Розвиток рефлексивної позиції у майбутнього вчителя	20
Гриньова М.В. Особливості виховання в учнів культури поведінки у цифровому просторі взаємодії... ..	22
Гринькова Г.В. Міркування щодо переваг і недоліків використання ChatGPT в освіті.....	24
Дмитрієва О.В. Аксиологічні підходи навчально-виховного процесу у позашкільній мистецькій освіті	26
Єршова-Бабенко І.В. Психомірність як специфічна характеристика людини та проблемний контур аксиологічних орієнтирів сучасності.....	29
Жовнич О.В. Соціальна відповідальність педагога з формування в учнів навичок XXI століття.....	32
Запорожцева Ю.С., Коврігіна Л.М. Аксиологічні цінності української освіти.....	35
Здрагат С.Г. Особливості процесу оцінювання змін у функціонуванні школи.....	38
Івченко О.С. Соціальна відповідальність сучасного вчителя: особливості та принципи формування	41
Каргіна Н.В., Шмельова В. Формувальне оцінювання на уроках української мови та літератури в старшій школі під час дистанційного навчання.....	43
Клименюк Н.В. Соціальне самопочуття українців в огляді ціннісних вимірів.....	45
Ковальчук М.С. Аксиологічний досвід української педагогіки – в дискурсі людиноцентризму.....	47
Козобродова Д.М. Аксиологічний аспект концепції психомірності соціальної реальності на прикладі поширення занадто нелюдомірної цифровізації.....	50
Колесова О.А. Гендерна рівність в освіті та суспільстві: сучасний погляд.....	51
Корольов А.І. Формування ризикологічної компетентності майбутніх офіцерів національної гвардії України в контексті соціальної відповідальності особистості.....	54
Красножон Н.В. Лідерські компетентності керівника ЗЗСО в створенні простору безпеки.....	57
Крилова В.О. Волонтерство як напрям соціальної роботи з молоддю.....	61
Кримець Л.В. Аксиологічний вимір військового лідерства.....	63
Кухарчук П.М. Аксиологічні орієнтири освітнього простору в Європі.....	65
Ланець Л.Б. Формування соціальної компетентності учнів як чинник самореалізації.....	67
Лесик О.В., Поважук О.П. Аксиологічні цінності – миролюбство і екологічна безпека.....	71
Оліфіра Л.М. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників як фактор забезпечення якості освіти в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови.....	74
Рубан А.К. Формування навичок здорового способу життя у соціально неадаптованих підлітків	77

Сабат Н.І., Сабат Н.В. Аксіологічний підхід як орієнтир у співпраці закладу загальної середньої освіти з батьками здбувачів освіти.....	79
Синиця В. А. Важливість та значення культурної спадщини для збереження національної ідентичності народу.....	82
Смирнова М.Є. Ціннісні орієнтації педагога у контексті професійної діяльності.....	84
Старовойтова І.І. Аксіологічні виміри становлення особистості як філософська проблема.....	87
Тертична Т.Д. Відповідальність учителя за емоційний стан учнів початкової школи в умовах надзвичайних ситуацій.....	90
Ходанич Ю.М. Деякі проблеми концепту людиноцентризму.....	92
Черкашина Т.В. Основи ментального здоров'я суб'єкта педагогічної діяльності у вимірі ціннісного ставлення до себе та інших.....	94
Шуліка А.А. Інституційні та культурні особливості соціальної відповідальності в країнах Скандинавії.....	97

Астахова Марія Сергіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти
Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти»,
м. Харків, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-5162-5831>
<https://scholar.google.com.ua/citations?user=ioNFD1IAAAAJ&hl=uk>
asmarta01@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ: ВЗАЄМОДІЯ ТА КОМУНІКАЦІЯ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ

Ключові слова: цифровий простір, цінність, комунікація, співпраця, соціальні мережі.

В умовах безмежності інформаційного простору та постійного оновлення інформації зростає роль активного соціального залучення учасників освітнього процесу в простір соціальних комунікацій та мереж, які виступають не тільки джерелом професійного та міжособистісного спілкування, оперативного отримання інформації, а й формують ціннісну сферу особистості.

Актуальність проблематики посилюється тим, що Інтернет, соціальні мережі, телебачення, реклама в умовах тотальної інформатизації формують образ мислення, світогляд, систему цінностей та інтересів як на особистісному, так і на суспільному рівнях. Інформаційні технології гіпотетично керують масовою свідомістю, роблять комунікацію більш експресивною та емоційною, інтегруючи знаки різних семіотичних систем.

Сучасний цифровий спосіб долучення людини до соціального світу є загальним свідченням її складного життя в цивілізованому суспільстві, коли зникають межі для конструктивних міжкультурних взаємобмінів. У таких умовах глобального цифрового споживання акцент робиться на етичній і практичній цінності відповідних продуктів, що необмежено транслюються. Відтак виникає проблема ступеня їхнього використання в контексті компетентнісних можливостей конкретного індивіда [1].

За таких обставин важливою є здатність адаптуватися до швидкоплинних зовнішніх факторів та нових технологій, а виникнення «e-collaboration», коли весь світ почав рухатися в напрямку обміну інформацією у режимі реального часу через цифрові системи, допомагає активно включитися в процес соціально-цифрової комунікації.

Ураховуючи державну політику цифрового розвитку, зазначимо принципи, на яких ґрунтується цифрова комунікація та соціально-мережеве партнерство, а саме: відкритості; прозорості; орієнтованості на громадян; інклюзивності та доступності; безпечності та конфіденційності; багатомовності; принцип створення освітнього простору як сприятливого соціального середовища та ін.

Окрім впливу на мотиваційно-ціннісну сферу людини, співпраця та взаємодія засобами цифрових технологій у створенні сучасного освітнього простору допомагає: реалізувати обмін професійною інформацією з метою прийняття своєчасних ефективних рішень; полегшувати щоденну діяльність педагогів і управлінців (моніторинг, звітність, тощо); орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, цифрові технології, оперувати ними як комунікаційними засобами; налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію в онлайн просторі.

Аналіз нормативного забезпечення, сучасних векторів освітнього цифрового розвитку та потреб громади й учасників освітнього процесу, зробимо висновок, що соціально-активне середовище закладу освіти (залученість у простір соціальних мереж) допомагає закладам освіти: налагодити соціальну взаємодію, покращити міжособистісну взаємодію та співпрацю в команді, посилити спроможності учасників освітнього процесу адекватно і глибоко пізнавати соціальне середовище; розвинути здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості, до управління змінами; безпосередньо взаємодіяти з аудиторіями за допомогою доступного середовища, швидко поширювати своєчасну інформацію (актуальні анонси, акції, заходи тощо); створює прозоре місце для публічного обговорення (вирішення локальних проблем); допомагає організаціям залучити сегменти населення, яких важко досягти за допомогою традиційних засобів масової інформації.

У свою чергу, соціальні мережі впливають на громадську думку, використовуються як мобілізаційний засіб з метою залучення масової підтримки; соціальні мережі – інструмент об'єднання громадян, учасників освітнього процесу; соціальні мережі є середовищем здійснення впливу на свідомість населення тощо [2].

Варто зазначити, що перехід до нових форм цифрового спілкування веде до трансформації соціальної комунікації та посилення залежності самого процесу комунікації від певних програмних додатків або ресурсів або, в цілому, від Інтернет-простору, який все частіше сьогодні є провідником ціннісних орієнтацій, соціальних норм поведінки і стереотипів.

Одномірність буття *Homo digitalis* у рамках інформаційно-цифрового суспільства формує «філософію селфі», або несправжнього буття, яке покликане бути кращим за реальне. Така людина, практикуючи власну самобутність за допомогою різних комп'ютерних програм і платформ, насамперед зосереджена на собі. Комунікативний простір Інтернету, який структурує життєвий світ *Homo digitalis*, перенасичений порадами, квазісенсаціями, інсинуаціями, стає місцем зустрічі дилетантно орієнтованих людей, переповнених зневагою до інших.

Сучасний *Homo digitalis*, перебуваючи в цифровому просторі, не помічає проблем, породжених зростаючим соціальним розшаруванням, не вміє прораховувати ризики непередбачуваних майбутніх життєвих ситуацій. Тим самим цей тип людини втрачає здатність до активної, продуктивної, перетворювальної діяльності, що обумовлено, по-перше, впливом цифрових технологій на мозок людини, по-друге, зміною її когнітивних здібностей, зокрема сенсорики [1].

Виникає нагальна потреба, враховуючи існуючі реальні особистісні загрози в подальшій динаміці розвитку інформаційно-цифрового світу, сучасній людині зберегти себе і власні інтелектуально-культурні традиції, сімейні цінності та випрацювати стійкі механізми критичного мислення та аналізу безмежності інформації.

Список використаних джерел:

1. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі. Національна академія педагогічних наук України. Київ : «Інтерсервіс», 2022. 51 с.
2. Соціальні мережі як ефективний засіб громадської самоорганізації в сучасній Україні. Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-05/Rudenko-52ea7.pdf>.

Mariia Astakhova

Candidate of Pedagogical Sciences, docent at the Department of social and humanitarian education,
Kharkiv Academy of Continuing Education,

Kharkiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-5162-5831>
<https://scholar.google.com.ua/citations?user=sBL18YAAAAAJ&hl=uk&oi=aoasmarta01@gmail.com>

FORMATION OF THE VALUE SPHERE OF THE INDIVIDUAL: INTERACTION AND COMMUNICATION IN THE DIGITAL SPACE

Key words: digital space, value, communication, cooperation, social networks.

Атаманиук Зоя Миколаївна

доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

<https://orcid.org/0000-0001-7299-409X>
<https://scholar.google.com/citations?user=0v6xNjsAAAAJ&hl=ukzoya209@ukr.net>

Душкова Марія Андріївна

здобувачка освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ООП Філософія ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ МАСОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Ключові слова: маси, суспільство, лідер, цивілізація, натовп.

Такі фактори сучасності, як ліберальна демократія, технічний прогрес, значне збільшення кількості населення надали можливість домінувати масам в суспільному житті. Одним із перших, хто почав вивчати новий світоустрій став іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гасета. В своїй праці «Бунт мас», Ортега розкриває історію «людини маси» на шляху домінуванні в соціумі.

Маси – переважаюча частина суспільства, які беруть у ньому участь, але не є організованими чи структурованими. Передбачається лідер, за яким слідують люди. Будь-яку велику соціальну групу завжди очолює лідер. Маса представляє принципово іншу структуру. Маси виходять на авансцену суспільства в той час, коли руйнуються групові зв'язки, внаслідок революцій та інших соціальних потрясінь. Маси - категорія нестабільного та кризового суспільства. Аналізуючи стабільне суспільство, можна виділити в ньому «групи», «страти», «класи» чи «прошарки» населення. Свідомість і поведінку людей такого суспільства характеризують психологічні риси, що формують приналежність людей до певних груп. Проте варто відбутися значній, політично чи соціально помітній події, як ці межі руйнуються. Тоді утворюється неструктурована маса з людей, а їхня поведінка є непередбачуваною. В результаті породжується маса. Події ХХ століття спричинили інтерес до цієї проблеми та породили велику кількість теорій та поглядів.

Маси є єдиною сутністю, мають єдиний механізм сприйняття навколишнього світу. Цей феномен називають масовою свідомістю. Вона разом з масовими настроями і різними ірраціональними формами стихійної поведінки визначає те, що в цілому називається психологія мас. Сучасні науковці

виділяють два основних погляди на розуміння маси. По-перше, масова свідомість - це форма суспільної свідомості, яка характерна неструктурованим сукупностям людей і має збіги у основних компонентах свідомості значної кількості людей. При цьому масове суспільство може включати в себе свідомість звичайних груп соціально-професійного характеру, а також й деякі інші типи свідомості, властиві специфічним об'єднанням індивідів різних груп.

По-друге, масова свідомість розглядається як незалежний феномен, який співіснує в суспільстві поряд з класичною його структурою. Виникає вона як результат розуміння і усвідомлення масштабних за своїми наслідками обставин суспільного життя. У відповідь на зовнішні виклики у мас виникають ідеї, уявлення, почуття, настрої, сукупність яких і формує психологічний портрет масової свідомості. Слід зауважати, що деякі філософи вважають, що масова свідомість є одним із рівнів свідомості. На їх думку ще існує суспільна свідомість та соціальні уявлення [3, с. 62].

Наприкінці 60-х рр. ХХ століття поняття «масове суспільство» пережило нову хвилю уваги, хоча це було і на дуже короткий час [1, с. 233]. Новий етап дослідження масового суспільства розпочинається вже з другої половини 80-х рр.. Проте виникло чимало труднощів, адже масове суспільство дуже швидко змінювалося у зв'язку з розвитком технологій масових комунікацій. З'явилися соціальні мережі і стали ще одним дуже потужним засобом формування свідомості мас.

Англійський філософ Томас Карлейль доводив, що як тільки маси починають превалювати над творчими особами, настає криза цивілізації. Він висунув тезу, що всі історичні події були справою великих, виключних особистостей – героїв. Народні маси, за його думкою, являли собою пасивний елемент, гальмуючий процес розвитку. Вільфредо Парето розробляв систематизовану теорію соціальних і політичних змін, “кругообігу правлячих еліт”. Надалі розвиваючи концепцію еліт, він вбачав джерело процесу в зміні визначальних соціально-психологічних характеристик у лавах владарюючих, які коливаються між домінуванням двох типів еліт – “лисиць та левів”; вивчав обставини, що сприяли або заперечували різним комбінаціям таких характеристик, “відкритості” чи “закритості” еліт, механізмів її заміни тощо. активних елементів із пасивної загалом маси, соціальна ж система, де панує За його висновками, правлячу еліту може заступити тільки інша еліта, при залучені ірраціональне, завжди перебуває в динамічній рівновазі, будь-який “прогрес” – це лише ілюзія. Всі ці причини, за словами Г.Лебона, викликали цілком нове явище в історії людства, найбільшою мірою притаманне сучасній добі, а саме – безсилля правителів керувати думкою натовпу. Якщо ще сторіччя тому думку мас не брали до уваги, її не існувало, то сьогодні голос натовпу стає вирішальним. Маси диктують керівництву його поведінку, й до думки мас керівництво прислуховується. “Не в нарадах правителів, а в душі натовпу готують тепер долі націй” [3, с. 125-126].

Під час та після другої світової війни переглядають ставлення до маси як до натовпу, як до соціально-психологічної спільноти, ґрунтованої на сильних емоційних взаємодіях; підкреслюють відчуження особистості в масі. Сучасна маса – це “множина самотніх”, гетерогенна сукупність соціально атомізованих індивідів (Е.Фромм, Д.Рісмен, Ф.Хайєк, А.Відіч, Дж.Бесмен та ін.).

Наприкінці 50-х – на початку 60-х років “масовізацію” дедалі більше тлумачать як такий процес усереднення способу життя, в результаті якого масам стає доступне те, що раніше було привілеєм еліти (Е.Шіллз, Д.Мартіндейл та ін.).

Таким чином, підсумовуючи, бачимо, що першою моделлю маси був натовп; пізніше - стала публіка, поєднання людей, які легко взаємодіють між собою й схильні піддаватися маніпуляціям. Якщо на початкових етапах дослідження маси “бунт маси” розглядався як результат повного включення особистості в натовп, то дослідники більш пізніх періодів розглядали його під таким кутом, що це активність мас і є результатом дезінтеграції, яка вже відбулася, яка насаджувана комунікаторами, що маніпулюють [4, с. 60].

Існує багато інтерпретацій категорії “маси”, інколи навіть протилежних за змістом. Спроба Д.Белла класифікувати головні тлумачення цього поняття виглядає так:

- маса як недиференційована множина, стандартний зміст якої передається всім групам населення (Г.Блюмер);

- маса як судження некомпетентності, як якість сучасної цивілізації, яка впливає з падіння статусу освіченої еліти, з вторгнення мас у сфери соціального життя, які раніше були доступні лише еліті (Х. Ортега-і-Гассет);

- маса як сукупність людей у бюрократизованому суспільстві, як агент заорганізованого життя, механічної раціональності (М. Вебер, К.Маннхейм);

- маса як неорганізована частина суспільства, апатична, індиферентна, не пов'язана з партіями, профспілками, спокійна щодо політичних проблем (Х.Арендт);

- маса як натовп, як утворення, всередині якого люди втрачають свою індивідуальність і набувають почуття та інстинкти, властиві для зграї (Г.Лебон, Г.Тард) [2, с. 61].

Отже, до традиційного протиставлення маси та особистості додалося протиставлення соціальної спільноти та маси. Маса у найпростішому значенні – агрегатний стан спільноти, в якому не розрізняють особистостей чи індивідуумів, – цю точку зору підтримують багато науковців.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія політичної думки / Пер. з англ. за ред. Наталії Лисюк. : Дух і Літера, 2000. 467 с.
2. Психология масс. Ольшанский Д.В. Питер, 2002. 368 с.
3. Табачковський В. „Стань тим, чим ти є” / Ортега-і-Гассет Х. Вибрані твори. К.: Основи, 1994. 414 с.
4. Шульженко Ф. П. Історія політичних і правових вчень : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 463 с.

Atamaniuk Zoia

Doctor of sciences in Philosophy, Associate at the Department of philosophy, sociology and management of socio-cultural activity State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

<https://orcid.org/0000-0001-7299-409X>

<https://scholar.google.com/citations?user=0v6xNjsAAAAJ&hl=uk>
zoya209@ukr.net

Dushkova Maria

Education of the first (bachelor's) level of higher education of OPP Philosophy State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

THEORETICAL APPROACHES AND PREREQUISITES FOR THE STUDY OF THE PHENOMENON OF MASS SOCIETY

Keywords: masses, society, leader, civilization, crowd.

Атаманюк Зоя Миколаївна

доктор філософських наук, доцент кафедри філософії,
соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д.Ушинського»

<https://orcid.org/0000-0001-7299-409X>

<https://scholar.google.com/citations?user=0v6xNjsAAAAJ&hl=ukzoja209@ukr.net>

Малявіна Валерія Олексіївна

здобувачка освіти першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти ООП Менеджмент соціокультурної діяльності
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д.Ушинського»

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Ключові слова: волонтерство, суспільство, феномен, соціальні процеси, соціальні проекти.

Волонтерство – це важливий соціокультурний феномен, що стає все більш популярним в сучасному світі. За останні роки волонтерський рух значно розширився і став значущим елементом соціальної структури. Ця тенденція знайшла своє відображення в утворенні волонтерських організацій та масштабних волонтерських проектів. Волонтерство є показником активної громадянської позиції та залученості людей до соціальних процесів. У цій курсовій роботі ми дослідимо роль волонтерства у сучасному світі, його соціокультурний вплив та особливості розвитку. Ми також проаналізуємо різні аспекти волонтерської діяльності, включаючи мотивацію волонтерів, їх роль у розвитку громад та взаємодію зі структурами влади.

Дослідження волонтерства як соціокультурного феномену є актуальним і має велике значення з кількох причин.

По-перше, волонтерство є важливою складовою сучасного соціального життя, яка має великий вплив на соціальну структуру та розвиток громад. За допомогою волонтерської діяльності здійснюються соціальні проекти та програми, що мають позитивний вплив на життя людей.

По-друге, волонтерство є індикатором рівня громадянської активності та залученості людей до соціальних процесів. Відомо, що активна громадянська позиція сприяє розвитку демократії та підвищенню якості життя в цілому.

По-третє, дослідження волонтерства може допомогти у визначенні ефективної стратегії розвитку волонтерських організацій та проектів, що допоможе покращити їх функціонування та вплив на громадське життя.

Отже, вивчення волонтерства як соціокультурного феномену є актуальним та важливим завданням, яке може сприяти покращенню соціальної сфери та розвитку громадської активності.

Волонтерство є глобальним явищем, яке має свої відмінності та спільні риси у різних країнах світу. У більшості країн волонтерство є невід'ємною складовою соціального життя та визнаною формою громадської діяльності.

В Україні волонтерський рух сягає своїми коріннями до часів Незалежності, коли громадськість проявляла активну позицію у боротьбі за демократію та права людини. Після Революції Гідності волонтерство стало особливо актуальним, воно стало важливим інструментом допомоги військовим та

учасникам бойових дій на сході країни, а також допомоги потерпілим від надзвичайних ситуацій та соціально вразливим групам населення.

У світі волонтерство є більш розвиненим та розповсюдженим явищем, яке має свої особливості в різних країнах та регіонах. Наприклад, в США волонтерство має довгу історію та є широко розвинутим явищем, яке має значний вплив на соціальний та економічний розвиток країни. У країнах Європи волонтерство також є важливою складовою громадської діяльності та має свої особливості залежно від культурної та історичної спадщини країн.

Волонтерство є важливим інструментом громадської діяльності, який здатен розвивати та змінювати соціальну структуру та покращувати якість життя громад. Аналіз волонтерства як соціокультурного феномену є важливим для розуміння ролі та впливу волонтерства на сучасне суспільство, для виявлення причин та чинників, які впливають на його розвиток та розповсюдження, а також для визначення потенційних напрямків розвитку волонтерської діяльності.

В процесі дослідження ми вивчали теоретичні підходи до визначення волонтерства як соціокультурного феномену та виявити його особливості; проаналізували історію волонтерства в Україні та світі та визначити основні етапи його розвитку; виявити фактори, що впливають на розвиток волонтерського руху в Україні та світі, та проаналізувати їх вплив на соціальну структуру та розвиток громад.

Аналіз волонтерства як соціокультурного феномену є важливим для підвищення ефективності волонтерської діяльності та розвитку громадської свідомості щодо значення волонтерства для суспільства в цілому.

Волонтерство - це добровільна безоплатна допомога, яку надають особи або організації у певній сфері діяльності. З точки зору соціології, волонтерство є важливим елементом громадської діяльності, що спрямовується на досягнення певної мети, а саме допомога тим, хто потребує підтримки.

Термін "волонтер" походить від англійського слова "volunteer", що означає "доброволець". Волонтерство як соціокультурний феномен почав розвиватися на початку ХХ століття. У світі відомі численні приклади волонтерської діяльності, зокрема, під час Першої та Другої світових війн, а також під час різних кризових ситуацій [1].

Сучасне розуміння волонтерства базується на теоретичних підходах, що були розроблені в соціології та психології. Один з таких підходів – це теорія соціальної зміни, яка передбачає, що волонтерство є проявом соціальної відповідальності та бажанням змінювати суспільство на краще. Інший підхід – це теорія соціального капіталу, яка передбачає, що волонтерство сприяє розвитку соціальних зв'язків та підвищенню довіри в суспільстві.

У результаті аналізу волонтерства як соціокультурного феномену можна зробити наступні висновки:

Волонтерський рух має давню історію в усьому світі, і Україна не є винятком. За останні роки волонтерство стало більш актуальним та поширеним в Україні.

Незважаючи на позитивні аспекти волонтерства, існують проблеми, які перешкоджають розвитку цього руху, зокрема: недостатнє фінансування, відсутність професійного підходу до

організації волонтерської діяльності, недостатня координація та комунікація між волонтерами та іншими зацікавленими сторонами.

Розробка конкретних проєктів, рекомендацій та пропозицій може сприяти розвитку волонтерства та змінити ставлення до нього. Програма менторства для нових волонтерів може стати корисним інструментом для підтримки новачків та залучення їх до волонтерської діяльності.

Список використаних джерел

Капська А. Й. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах / за ред. А.Й. Капської. К. 2001. 140 с.

Олякова, Л. Історичні аспекти розвитку форм соціальної взаємодопомоги та підтримки в українців. з <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/6228/1/Theses-18-20.pdf>

Роценко, О. (2014). Сучасне волонтерство: індивідуальні та інституціоналізовані практики. Доступно з

Н
У
Р
Е
Р
Л
І
Н
К

Atamaniuk Zoia

Doctor of sciences in Philosophy, Associate at the Department of philosophy, sociology and management of socio-cultural activity State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

<https://orcid.org/0000-0001-7299-409X>

<https://scholar.google.com/citations?user=0v6xNjsAAAAJ&hl=ukzoya209@ukr.net>

Malyavina Valery

Education of the first (bachelor's) level of higher education OOP Management of socio-cultural activity State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

VOLUNTEERING AS A SOCIO -CULTURAL PHENOMENON

Key words: volunteering, society, phenomenon, social processes, social projects.

"
h
t
t
p
:
/
/
i
r
.
k
n
e
u
.
e
d
u
.
u
.
u
.
s

Байдик Віта Володимирівна,

кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри управління освітою Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-0275-6162>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=6Ns2pScAAAAJvito4ka.ya@gmail.com>

Кечик Ольга Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри педагогіки та психології Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-4097-1891>

<https://scholar.google.com/citations?hl=en&user=1fxkfg8AAAAJkechik.olya@gmail.com>

РОЛЬ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІД ЧАС КРИЗОВИХ ПОДІЙ

Ключові слова: освітній менеджмент, стиль керівництва, лідерство, емоційний інтелект, психологічна підтримка, безпека, гуманне ставлення.

Війна стала непередбачуваним випробуванням для управлінців усіх рівнів. Керівники закладів та установ освіти опинились у надзвичайно складній ситуації, особливо на територіях, де велись активні

бойові дії, де заклади освіти зруйновані або окуповані. Для керівництва закладів освіти виникли проблеми організаційного та фінансового характеру, пов'язані з необхідністю налагодити функціонування колективу в нових надскладних реаліях. Найголовніше питання, яке треба було вирішувати: як керувати закладом в таких непростих умовах? Як впоратися з новими викликами, які ще не переживала наша освіта, як згуртувати колектив, підтримати учасників освітнього процесу, витримати особистісну тривогу та напругу під час кризових подій? Ці та інші питання постали в екзистенційному плані. Директор мав не просто очолити освітній процес, а стати лідером закладу освіти.

Витримати таке навантаження під силу далеко не всім, особливо, якщо всі питання потрібно вирішувати на тлі особистісних проблем та власних життєвих ситуацій. Складні ситуації в роботі керівника – це майже правило, а війна загострила емоції та поглибила проблеми. Під час криз важливою є роль лідерів у колективі, які здатні підтримати команди та максимально сприяти ефективності кожного.

Аналіз наукової літератури та практичний досвід показує, що немає стандартного набору якостей, якими повинні володіти лідери. Особливо не було практичного досвіду позицій лідерства в умовах кризових подій. На думку дослідників означеного питання, лідер має перебувати в постійному пошуку нових ідей та рішень, бути комунікабельним, різнобічно розвиненим, уміти переконувати і вселяти віру, володіти здатністю цілепокладання [2].

Якщо розглянути стилі лідерства згідно з теорією Деніела Гоулмана (ідейний, наставницький, товариський, демократичний, амбіційний, радикальний), то основна ідея полягає в тому, що ні IQ, ні навички не роблять лідера ефективним. Секрет успішного лідерства полягає у високому рівні емоційного інтелекту. Таким чином, освітній менеджер – це емоційний лідер, який має вміти поєднувати та своєчасно, відповідно до сформованої ситуації, використовувати кожен із шести запропонованих стилів Гоулмана.

Щоб успішно справлятися з кризовими ситуаціями, у яких зараз опинились колективи закладів освіти, керівнику потрібно вміти зберігати спокій, підтримувати оптимізм і мати раціональний погляд на ситуацію.

У межах досліджуваної теми слухачам курсів підвищення кваліфікації Луганського ОППО (директори, заступники директорів) було запропоновано анкетування щодо особливостей лідера в умовах кризових подій. Були окреслені та узагальнені основні особистісні риси та вміння, які допомагають їм зараз впоратися зі складними обставинами. За результатами опитування, слухачі (70 осіб) зазначили наступні якості та вміння: психологічна гнучкість; рішучість або сміливість; емоційний інтелект; орієнтація на людей; стратегічне мислення; стресостійкість; таймменеджмент. За свідченням практиків, виявилось, що найбільшого успіху досягають ті керівники, які в критичний момент здатні взяти себе в руки й не піддатися гніву, паніці, апатії та гідно вийти зі складної ситуації. Це і є компетенції емоційного інтелекту. Чим вищий щабель займає людина на кар'єрних сходах, тим більш важливою для нього є наявність емоційного інтелекту і менш важливою – технічних навичок.

Відповіді практиків свідчили також про те, що в ситуації війни підтримка людей, орієнтація на членів команди має бути серед пріоритетних позицій у керівника. Людність керівництва виявляється

у гуманному ставленні та повазі до людей, вболіванні за їхнє здоров'я і безпеку, щирому прагненні допомогти у важких ситуаціях.

При обговоренні практичних дій керівників під час прийняття управлінських рішень у кризових умовах, були виокремлено пріоритетні позиції, на які спирались освітні менеджери за цей перший найскладніший рік війни:

- 1) Безпека працівників (опитування щодо безпечних умов перебування).
- 2) Наявність доступу до сервісів, програм з метою відновлення роботи в онлайн-форматі.
- 3) Стабільність професійної діяльності – переконання та пояснення в тому, що є робота, чіткий графік та розклад роботи, створення спільного каналу комунікації.
- 4) Підтримка позитивного настрою в колективі дозволити прояв будь-яких емоцій, співпереживання й навіть жарти, обговорювати все, у першу чергу, гарні новини, не забувати вітати з днем народження та зі святами колег.
- 5) Психологічна підтримка – надсилання порад, створення груп взаємопідтримки, графік роботи психолога, телефони ліній та груп підтримки, вебінари з екстреної психологічної допомоги.
- 6) Медіаграмотність – заборона розповсюдження фейків, довіра тільки перевіреним джерелам інформації.
- 7) Розвиток самоорганізації працівників (організаційна автономія).
- 8) Пріоритетність (є стратегічні плани, а є першочергові).

Вирішення питань антикризового управління, прийняття ефективних лідерських рішень потребує витримки та психологічної стійкості кожного управлінця. Тому психологічна складова особистості менеджера закладу має дуже потужний вплив на керування закладом освіти в кризових умовах. Це стане темою наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

- Безлюдна Н. В., Бойченко В. В., Бялик О. В. Управління закладами освіти: теорія, історія, практика : колективна монографія. Умань : Візаві, 2020. 290 с.
- Карамушка Л. М. Психологія управління. Київ : Міленіум, 2003. 344 с.
- Писаревська Г. Використання тайм-менеджменту для підвищення ефективності управління персоналом. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Випуск 20. Ч. 1. С. 148–153 с.
- Реун Г. П. Емоційне лідерство в системі управління персоналом. Економіка і суспільство. 2017. Випуск 13. С. 691–696. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/117.pdf (дата звернення: 14.09.2023).

Vita Baidyk

Candidate of Psychological Sciences, Docent, Head of Department of Educational Management of
Luhansk Regional In-Service Teacher Training Institute,
Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-0275-6162>
<https://scholar.google.com.ua/citations?user=6Ns2pScAAAAJ&hl=ru>
vito4ka.ya@gmail.com

Olha Kechyk

Candidate of Pedagogical Sciences, Head of Department of Pedagogy and Psychology of Luhansk
Regional In-Service Teacher Training Institute,
Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-4097-1891>
<https://scholar.google.com/citations?hl=en&user=1fxfg8AAAAJ>

kechik.olya@gmail.com

THE ROLE OF EDUCATIONAL MANAGEMENT DURING CRISIS EVENTS

Key words: educational management, leadership style, emotional intelligence, psychological support, safety, humane attitude.

Белошенко Юрій Костянтинович,

старший викладач кафедри фізичної підготовки та спорту

Національної академії Національної гвардії України, м. Харків, Україна

<https://orcid.org/0009-0002-6759-3501>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=sBL18YAAAAAJ&hl=uk&oi=ao>

beloshenko2013@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ: ЦІННІСНИЙ ВИМІР

Ключові слова: культура безпеки, безпека, цінність, фізична підготовка, офіцер Національної гвардії України

Сучасний рівень розвитку суспільства значною мірою актуалізує наукові проблеми, пов'язані зі зміцненням та збереженням здоров'я й розвитком фізичних якостей майбутнього офіцера Національної гвардії України (далі – НГУ), формування його культури безпеки. Особливо посилюється актуальність в умовах підвищення соціальної відповідальності, коли безпека є однією із найважливіших цілей існування держав та інших об'єднань громадян,

Актуалізація у науковій літературі та суспільній свідомості проблематики безпеки особи як цінності, включення її до системи цінностей українського суспільства є однією з головних складовою розвитку української державності, а також являє собою одну з необхідних умов забезпечення безпеки військовослужбовця.

Безпека являє собою цінність, що забезпечує вільне існування і розвиток особистості, суспільства, людства, створює гармонію та долає суперечності у відносинах «людина – техніка», «людина – навколишнє середовище», у взаєминах між людьми, особою і державою, суспільством, між націями і державами [4], слугує одним із основних орієнтирів для формування національних інтересів, визначення загроз та небезпек [3], особливо актуальною проблематикою виступає дотримання безпеки та формування відповідної культури під час фізичної підготовки в Національній академії НГУ.

Як зауважує В. Горлинський, «прагнення досягти стану безпеки особою, сім'єю, нацією, людством, оцінка безпеки як соціального блага, усвідомлення суспільством потреб у ній дають підставу характеризувати цей феномен як цінність вищого рівня – соціально-політичний ідеал» [2, с. 108].

Формування культури безпеки як ціннісна категорія є одним із найбільш важливих питань організації фізичної підготовки в умовах закладу вищої військової освіти. У ході вирішення проблеми зменшення випадків травмування необхідно застосувати такий підхід, при якому ризик травмонебезпеки повинен бути виключений (або знижений) за рахунок логічно побудованої системи її попередження.

У науковій літературі «культура безпеки» визначається «як рівень розвитку людини і суспільства, що характеризується значущістю забезпечення безпеки життєдіяльності у системі особистісних і соціальних цінностей, безпечної поведінки в повсякденному житті та в умовах небезпечних і надзвичайних ситуацій, рівнем захищеності від загроз і небезпек в усіх сферах життєдіяльності». Виходячи із цього її складниками визнаються:

- на індивідуальному рівні – це світогляд, норми поведінки, індивідуальні цінності й підготовленість людини у сфері безпеки життєдіяльності;
- на колективному рівні – корпоративні цінності, професійна етика та мораль, підготовленість персоналу у сфері безпеки;
- на суспільному рівні – традиції безпечної поведінки, суспільні цінності, підготовленість усього населення у сфері безпеки життєдіяльності [1].

Цінності, з одного боку, виступають основним підґрунтям, вектором, який зумовлює форми, засоби (ресурси) та особливості реалізації безпеки особи, а, з іншого боку, безпека особи є самостійною цінністю, яка перевершує значення і важливість інших цінностей. Реалізація безпеки особи безпосередньо пов'язана із захистом основних національних, суспільних, групових та особистих цінностей. Показовим тут є вислів відомого американського політичного діяча К. Райс, що характеризує сучасний стан взаємодії безпеки і цінностей (і самої безпеки як цінності також): «...безпека й принципи, безпека й цінності нерозривно пов'язані одне з одним ... Наші цінності забезпечують нашу безпеку» [3].

Фізична підготовка є основним предметом бойової і спеціальної підготовки військовослужбовців в НГУ та має забезпечувати необхідний рівень їх фізичної готовності до виконання завдань за призначенням з урахуванням особливостей службово-бойової діяльності та дотриманням вимог безпеки.

Важливо також зазначити, що основними завданнями фізичної підготовки військовослужбовців є: підвищення всебічної фізичної підготовленості шляхом розвитку та вдосконалення фізичних якостей; формування професійно-прикладних навичок з пересування по пересіченій місцевості, подолання перешкод, рукопашного бою, військово-прикладного плавання та метання гранат; забезпечення високої професійної працездатності; підвищення стійкості організму до впливу несприятливих факторів службово-бойової діяльності і навколишнього середовища; виховання психологічної стійкості, упевненості у своїх силах, цілеспрямованості, сміливості і рішучості, ініціативи і винахідливості, витримки і самовладання; формування готовності військовослужбовців до дій в екстремальних умовах; удосконалення бойової злагодженості підрозділів; зміцнення здоров'я, загартування, гармонійний фізичний і духовний розвиток та ведення здорового способу життя [5].

Формування культури безпеки під час фізичної підготовки повинно реалізуватися через чіткий показ і пояснення техніки виконання фізичних вправ, правильне первинне розучування фізичних вправ, використання підготовчих фізичних вправ і дій, своєчасну та якісну допомогу і страхівку, чітку організацію занять і дотримання методики їх проведення, дотримання військовослужбовцями дисципліни, знання ними прийомів страхівки і самострахівки, правил попередження травматизму, своєчасної підготовки місць занять та інвентарю, систематичного контролю за дотриманням

установлених норм і правил безпеки з боку керівників занять [5], і, особливо, належну увагу потрібно приділяти формуванню ціннісного відношення до власної безпеки та безпеки оточуючих.

Вочевидь, відображаючись у суспільній свідомості як ціннісні орієнтації, інтереси, настанови, переконання та цілі, цінності набувають регулятивної функції і стають соціокультурними кодами стабільної і безпечної життєдіяльності суспільства [2].

Підсумовуючи все вищезазначене можна зазначити, що безпека є універсальною цінністю, оскільки вона стосується всіх сфер життєдіяльності суспільства й усіх соціальних утворень та спільнот і має життєво важливе значення для кожного елемента і кожного періоду соціального простору. Окрім того, безпека, на відміну від духовних цінностей, об'єктивно має «предметну цінність як економічна, політична і соціальна вартість, і сприймається суспільством як «норма», що забезпечує «нормальне» функціонування і життєдіяльність суспільства» [3].

Список використаних джерел:

1. Безпека життєдіяльності. 2-ге вид.: підручник / О.І. Запорожець, Б.Д. Халмурадов, В.І. Применко та ін. К. : Центр учбової літератури, 2016. 448 с.
2. Горлінський В.В. Аксіологічний дискурс безпеки як соціального феномену. Практична філософія. 2004. № 2. С. 108–116.
3. Мельник В. Безпека особи: ціннісний вимір. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/10259/1/.pdf>
4. Панов М.І. Безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства. Вісник Академії правових наук України. 2000. №3. с. 11.
5. Про затвердження Інструкції з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України : наказ МВС України від 13.10.2014 № 1067. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1375-14#Text>

Yurii Beloshenko

Senior Lecturer at the Department of Physical Training and Sports
National Academy of the National Guard of Ukraine,
Kharkiv, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0002-6759-3501>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=sBL18YAAAAAJ&hl=uk&oi=ao>
beloshenko2013@gmail.com

THE FORMATION OF A SAFETY CULTURE OF FUTURE OFFICERS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE DURING PHYSICAL TRAINING: VALUE DIMENSION

Key words: security culture, security, value, physical training, officer of the National Guard of Ukraine

Букач Микола Миколайович,

доктор педагогічних наук, професор кафедри філософія освіти
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти
Одеської обласної ради»
м.Одеса, Україна
e-mail: nbukach@gmail.com

ЦІННІСНА БАЗА ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ключові слова: цінності, ціннісна база, ціннісна проблематика в галузі освіти.

Аксіологічні орієнтири, або іншими словами ціннісний навігатор, який має допомагати людині орієнтуватися в широкому проблемному полі системи цінностей фіксуючи найважливіші аспекти

існування людини, її здатність до трансформації світу та перетворення самої себе, на сучасному етапі розвитку суспільства, набула особливої актуальності.

Специфіка ціннісної проблематики в галузі освіти виявляється в необхідності, не лише визначення чіткої системи цінностей, але й пошуку ефективних засобів її трансляції молодому поколінню. При цьому, створюючи умови для формування в кожній особі її персональної системи цінностей.

Людина не народжується з готовими ціннісними уявленнями, вона набуває їх у процесі своєї життєдіяльності. Цінності формує людське суспільство, підіймаючи його над Природою. Людина живе й мислить цінностями, а власні (навіть найприродніші) потреби вона сприймає виключно у ціннісному оформленні. Багато що залежить, як від того ціннісного середовища (речі, предмети, явища, відносини та ін.), в яке людина потрапила, так і від цілеспрямованого виховного впливу. Вступаючи у життя, нове покоління, застає певну ціннісну базу, яка була створена попередніми поколіннями. Від того, наскільки досконалою і міцною була ця база, наскільки вона має для діючого покоління певну цінність, сенс, дозволяє задовольнити потреби й інтереси, реалізувати себе, залежить можливості просування вперед наступних поколінь. Легковажне ставлення до ціннісної проблематики, є однією з причин того, – чому в нашому суспільстві так болісно відбувається перебудова, чому ми так складно змінюємо наші ціннісні орієнтації.

Щодо ціннісної бази, яку отримує підростаюче покоління, то ми маємо наголосити, що українське суспільство зазнало кардинальних структурних зрушень через руйнування власної ціннісної системи впродовж століть. Суспільні трансформації призвели не лише до зміни економічних, політичних і культурних інститутів, а й стали джерелом нестабільного соціального середовища, а отже, зумовили розмитість ціннісних орієнтацій молоді. Болісний, часто суперечливий процес докорінної переоцінки всієї сукупності цінностей, став причиною труднощів в адаптації особистості до вимог нового часу. Прикладом зазначених труднощів, є той факт, що на теренах сучасної України поряд мешкають, як нащадки жертв репресивної машини КДБ, так і нащадки тих, хто катував і знищував патріотично налаштованих українців, і у цих двох категорій населення різне ставлення до таких цінностей, як справедливість і історична правда. Якщо більшість населення засуджує катів власного народу, то діти та онуки представників репресивної машини мають з цього приводу власну думку. Одна із співрозмовниць, каже: «мій дід працював у КДБ, і коли кажуть, що кедебісти це злодії, то я з цим не можу погодитися. Адже він до рідних ставився сердечно, проявляв любов і підтримку. Дбав про добробут родини. Ця людина розуміє, що коїлися злочини проти громадян, але при цьому, на особистому рівні, їй важко засудити людину, до якої вона в дитинстві ставилася з повагою. Нажаль, такі приклади непоодинокі, тому формуючи особистісну систему цінностей, ми маємо враховувати подібний особистісний досвід, який не завжди, співпадає із загальною суспільною оцінкою цих подій.

Суспільство довгий час штучно зазнавало впливу політики роз'єднання, що стало результатом ціннісної кризи, яка проявилася у зростанні недовіри у взаємовідносинах особистості і суспільства, адже коли люди не можуть досягнути приписуваних цілей встановленими суспільством законними засобами, то вона вимушена пристосовуватися до цієї соціальної аномії, залежно від ступеня сприйняття пануючих цінностей. Як правило, криза суспільних цінностей призводить до того, що

індивід «випадає» з життєвого ритму, втрачає здатність пристосовуватися до нових вимог суспільства; не чітко сприймає норми і правила поведінки. Найчастіше, це проявляється у падінні моралі, у втраті «еталонності» ціннісної системи старшого покоління, у неповазі до закону, у поширенні правопорушень і жорстокості (непоодинокі приклади подібного ми з вами спостерігаємо у нашому житті). Таким чином, ми можемо констатувати, що на сучасному етапі розвитку, Україна належить до суспільств, в яких яскраво проявляється ціннісна розбалансованість, яка є однією з причин дестабілізації державної системи і породжує невпевненість громадян. Українська наукова думка констатує, що суспільство перебуває у стані своєрідного ціннісного «вакууму», тому на сучасному етапі відбувається активний пошук та оновлення системи ціннісних орієнтирів. Пропонуються різні підходи до вирішення даного питання, але ми вважаємо, що в основу мають бути покладені національні культурні і моральні цінності, які є своєрідним «культурним кодом» української нації. Тим більше, що українська культура має глибоке історичне коріння і унікальні нароби ціннісної системи, які були закладені Г.С.Сковородою, К.Д.Ушинським, Г.Г. Ващенко, В.О.Сухомлинським та ін.. Від того, наскільки ми зможемо поєднати у новій ціннісній системі вимоги сучасного світу і національні традиції, залежить успішність процес культурної ідентифікації української нації, розвиток чи руйнування національної самосвідомості, і зрештою-решт, зберегання нації, як носія унікального ціннісного досвіду.

Формування цінностей - процес складний і багатоаспектний, тому, що на нього впливають такі чинники людського існування, як біологічні, соціальні, культурні, але всі вони переломлюються через призму індивідуального характеру і обумовлюються особистісним характером людини. Особистісні цінності людини формуються на основі суспільної практики та індивідуальної діяльності, в межах певних конкретно історичних суспільних відносин, форм комунікації і мають соціальний характер. «Суспільні відносини – це та площа, де здебільшого збігаються цінності особистості та суспільства. Отже, можна говорити про політичні, правові, естетичні, моральні, релігійні цінності, які є відбитком відповідних відносин, що склалися у суспільстві» [2, с. С. 86–94].

Якщо ми прагнемо виховати майбутнє покоління не лише високоінтелектуальним, але й ціннісно розвиненим, маємо спрямувати зусилля в декількох векторах, а саме – на суспільство (підвищення духовно-морального рівня суспільства), на родину, як провідника цінностей від суспільства до дитини, і безпосередньо на дитину через навчально-виховну роботу в освітніх закладах. Цей триєдиний підхід може стати запорукою позитивного результату. Така організація ціннісного виховання у суспільстві створить умови, за яких дитина залишається лише відносно вільною у виборі цінностей для власної ціннісної системи. Цей вибір спрямовується насамперед ціннісними нормами, що існують в суспільстві, в соціальній групі тощо. Коли в суспільстві цінуються чесність, працьовитість, творчість, і завдяки ним можна просуватися по соціальним щаблям, то дитина прагне дотримуватися саме цих цінностей.

Орієнтуючись на суспільні цінності, дитина зважає одночасно і оцінювання «своєї оцінки» з боку суспільства, референтної групи. Ми соціальні істоти, тому опосередковано орієнтуємося на інших людей, на суспільство в цілому, на суспільні ідеали, погляди, уявлення, норми, які панують у ньому.

«Особистість сприймає соціальний досвід вибірково, трансформуючи його. В індивідуальній свідомості функцію орієнтира виконують цінності. [1, с. 66].

Аналіз відношення цінностей і цілей, які ставить перед собою особистість, показує, що цінності, за рейтингом стоять вище ніж цілі, і саме цінності спрямовують і конкретизують цілі. З цього можна зробити висновок, що формуючі у дитини певну систему цінностей, педагоги здатні суттєво вплинути на постановку і корекцію життєвих цілей дитини.

Список використаних джерел

1. Суспільні цінності населення України в теоретичних і практичних вимірах / Авт. колектив : М. І. Михальченко (керівник) та ін. – К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2013. – 336 с.
2. Шайгородський Ю. Ціннісні трансформації в період суспільних змін // Соціальна психологія : наук. журнал. – 2009. – № 3

Mykola Bukach,

doctor of pedagogical sciences, professor Department of Philosophy of Education,
Odesa Academy of Continuing Education of the Odesa Regional Council,
e-mail: nbukach@gmail.com

VALUE BASE AS THE BASIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Keywords: values, value base, value problems in the field of education

Волошина Оксана Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-9977-7682>

https://scholar.google.com.ua/citations?user=7_Wuq74AAAAJ&hl=ru_woloshina5555@gmail.com

Костюк Артем Сергійович

Шевчук Вікторія Олександрівна

здобувачі вищої освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна

РОЗВИТОК РЕФЛЕКСИВНОЇ ПОЗИЦІЇ У МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Ключові слова: рефлексія, рефлексивна позиція майбутнього вчителя, рефлексивна компетентність.

Професійна самосвідомість майбутнього вчителя виконує складну регулятивну функцію, оскільки структурує навколо особистісного «Я» різноманіття педагогічних цінностей, які засвоюють майбутні вчителі. Механізмом самосвідомості є рефлексія.

У науковій літературі рефлексію визначають як: форму діяльності людини, спрямовану на осмислення власних дій; усвідомлення суб'єктом того, як його сприймають та оцінюють інші; здатність і потребу вчителя усвідомлювати власний стан, аналізувати свої дії у процесі вирішення педагогічних ситуацій з метою контролю, оцінювання та вдосконалення педагогічної діяльності;

осмислення соціальних реалій у процесі соціалізації, базуючись на власному життєвому досвіді [2, с.398].

На наш погляд, результатом формування рефлексії в освітньому процесі є створення людиною нової системи ціннісних орієнтацій.

Можемо зробити висновок, що рефлексія – це інтелектуальна діяльність майбутнього вчителя, спрямована на осмислення педагогічних цінностей, педагогічної діяльності; усвідомлення себе та своїх професійно-ціннісних орієнтацій; усвідомлення особливостей сприйняття себе іншими людьми, що дозволяє по-новому зрозуміти «Я-професійне», скоригувати існуючу і сформувати нову систему професійних цінностей.

Рефлексивна позиція характеризує готовність суб'єкта співвіднести власну позицію з реаліями навколишнього світу, керувати своєю діяльністю, досягати поставленої мети.

Для нашого дослідження важливим є той факт, що у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін при організації контекстно-модульного навчання (власне навчальної, квазіпрофесійної та навчально-професійної діяльності) майбутній учитель може займати рефлексивну позицію різних рівнів (суб'єкт бачить самого себе; суб'єкт бачить себе так, як його сприймають інші, суб'єкт оцінює себе в минулому, сьогодні, майбутньому тощо), що дозволяє на кожному новому рівні переглядати власну систему ціннісних орієнтацій, моделюючи образ «Я-професійний» [1].

Заохочення здобувачів освіти до здійснення рефлексивної діяльності в освітньому процесі ЗВО пов'язане з формуванням такого важливого компонента професійної компетентності вчителя, як «рефлексивна компетентність», що дозволяє ефективно здійснювати рефлексію, забезпечуючи власний розвиток та саморозвиток, сприяє розвитку творчого підходу до професійної діяльності, досягненню її максимальної ефективності та результативності.

Рефлексія не є суто індивідуальним середовищем, вона є результатом засвоєння людиною особливостей соціальних взаємин, тому розвиток професійної компетентності вчителя ґрунтується, перш за все, на рефлексії та мотиваційній основі саморозвитку, поєднуючи раціональну і творчу складову в педагогічній діяльності. Рефлексія є важливим умінням свідомо контролювати не тільки результати власної діяльності, а й рівень професійного розвитку, особистісних досягнень у сформованості таких важливих для професії вчителя якостей, як креативність, ініціативність, спрямованість на спілкування та діалог тощо.

Отже, можемо зробити висновок, що ініціювання рефлексивної позиції майбутніх вчителів у процесі вивчення дисциплін професійно-педагогічного циклу найбільш ефективно здійснюється у процесі залучення майбутніх учителів до вирішення рефлексивних завдань, які сконструйовані за схемою «Я та інші» – «Я-інший - Я» – «Я-професіонал» і відбувається у трьох часових рамках – минуле, сьогодні, майбутнє; створення в освітньому процесі ситуацій, які вимагають аналізу та оцінювання, доказовості, обґрунтування власної позиції, що вимагає постійного професійно-ціннісного вибору; включення здобувачів освіти до рефлексивної діагностики.

Список використаних джерел:

1. Волошина О.В. Роль моральних відносин між учителем і учнями в навчально-виховному процесі. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2014. Випуск 41. С. 66-70.

2. Dmitrenko, N., Voloshyna, V., Boiko, A., Hudym, I., Zelinskyi, V. Formation of Pre-Service Teachers' Reflective Skills in Information Environment. IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security, 22(9), 2022, p. 396-402. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.9.52>

Oksana Voloshyna,

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Department of Pedagogy, Vocational Education and Educational Institutions' Management,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Vinnitsia, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-9977-7682>

https://scholar.google.com.ua/citations?user=7_Wuq74AAAAJ&hl=ru_woloshina555@gmail.com

Kostyuk Artem

Shevchuk Victoria

Students of higher education

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Vinnitsia, Ukraine

DEVELOPMENT OF A REFLECTIVE POSITION IN THE FUTURE TEACHER

Key words: reflection, reflective position of the future teacher, reflective competence

Гриньова Марія Василівна,

здобувач освіти ступеня доктора філософії (поза аспірантурою),
методист науково-методичної лабораторії соціального
партнерства та міжнародної діяльності кафедри освітньої політики
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»,
м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-1308-2634>

https://scholar.google.com.ua/citations?user=TdqIqRG0AAAAJ&hl=uk_marishagrin@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ В УЧНІВ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ ВЗАЄМОДІЇ

Науковий керівник: Ягоднікова Вікторія Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор, проректор науково-педагогічної та інноваційної діяльності КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».

Ключові слова: виховання, учні, культура поведінки, цифровий інтелект, цифрова компетентність, цифрова комунікація, цифровий простір взаємодії

Загальні тенденції цифровізації усіх сфер життєдіяльності людини загалом та освіти зокрема потребує пильної уваги до розвитку цифрового інтелекту дітей, що розглядається як “набір соціальних, емоційних і когнітивних здібностей, які дозволяють людям протистояти викликам і адаптуватися до вимог цифрового життя” [1]. Так, серед цифрових навичок Всесвітній економічний форум виокремив цифрову ідентичність громадянина, керування екранним часом, управління кібербезпекою, управління конфіденційністю, критичне мислення, цифрову активність (сліди), цифрову емпатію [2].

Як свідчить практика наявності низки проблем у цифровій комунікації, серед яких активні прояви кібербулінгу, особливої уваги потребує виховання в учнів культури поведінки в цифровому просторі. Останню Л. Канішевська та В. Шахрай розглядають як “якісний вимір діяльності дітей та учнівської молоді, яка здійснюється шляхом використання ними ресурсів та засобів Інтернету задля власного

саморозвитку, розширення знань, налагодження різноманітної комунікації, самовираження, задоволення особистісних потреб та інтересів і базується на дотриманні соціальних норм і правил, цінностях свободи, відповідальності, поваги до думок та дій інших, безпеки (власної та інших людей)” [3, с.148]. Крім того, пильної уваги заслуговують виокремлені вченими виховні завдання, які сприятимуть засвоєнню учнями “моральних, етичних, пізнавальних цінностей”, серед яких: виховання в учнів відповідальності і мотивації, спрямування школярів на дотримання правил гігієни користування кіберпростором, розвиток в учнів навичок орієнтування в інформації, створення ситуації успіху для кожної дитини, розвиток у дітей уміння спілкуватися з іншими, залучення дітей до реальних справ, занурення дітей у творчу роботу, організація різних видів діяльності дітей, установлення суб’єкт-суб’єктної взаємодії педагогів і учнів [3].

Відтак слід наголосити на функціях науково-методичного супроводу виховання учнів у цифрову просторі, на яких зосереджує увагу Л. Канішевська, а саме: навчальна, сервісна, адаптаційна, дорадницька, експертна, модераційна, акмеологічна, коучингова, компенсаторна, фасилітаційна, коригувально-рефлексійна [4, с. 5]. Також варті уваги критерії та показники оцінки якості виховання особистості у цифровому освітньо-виховному просторі, до яких К. Журба, Л. Канішевська, Р. Малиношевський, Н. Харченко, С. Федоренко відносять раціональне використання цифрової інформації, критичне мислення, готовність до комунікації, цифрова та соціальна компетентності [5].

З огляду на наявні в освітній практиці проблеми щодо організації виховної діяльності в цифрову просторі взаємодії учасників освітнього процесу, ми поділяємо думку Л. Цибулько, О. Білецького та С. Мартинової, котрі зауважують на тому, що режим дистанційного навчання дозволяє успішно впроваджувати виховну роботу; загальноприйняті форми виховної роботи можна адаптувати до умов дистанційної роботи; для успішності виховної роботи в умовах дистанційного навчання необхідно вивчати і засвоювати нові технології, засоби комунікації, програми й платформи, активно застосовувати їх у практичній діяльності [6, с. 217].

Безперечно, задля ефективного виховання в учнів культури поведінки у цифровому просторі взаємодії нагальним завданням є розвиток цифрової компетентності педагогів, технологічними складовими якої О. Овчарук розглядає розв’язання технічних проблем, визначення потреб та пошук технологічних рішень, креативне використання цифрових технологій, визначення прогалів у цифровій компетентності [7].

Отже, у сучасному українському науковому дискурсі актуалізуються різні методологічні аспекти виховання в учнів культури поведінки у цифровому просторі. Водночас проблемним залишається технологічний аспект розв’язання поставленого завдання, що потребує синергетичної єдності зусиль педагогічної науки та освітньої практики у забезпеченні етичності цифрової комунікації учасників освітнього процесу, адже культура поведінки у цифровому просторі як результат виховання є досяжною за умови забезпечення її практики у процесі виховання.

Список використаних джерел

1. 8 digital skills we must teach our children. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/06/8-digital-skills-we-must-teach-our-children/> .
2. 8 digital life skills all children need – and a plan for teaching them. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/09/8-digital-life-skills-all-children-need-and-a-plan-for-teaching-them/>

3. Канішевська Л., Шахрай В. Особливості виховання в школі і сім'ї в умовах цифровізації. Перспективи та інновації науки. 2022. № 4. С. 144-145. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10150/1/50-119-PB.pdf#page=145>.
4. Канішевська Л. Науково-практична реалізація цифровізації виховного процесу в сучасних умовах. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2022. № 4. С. 1-6. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/318>.
5. Виховання дітей та молоді у цифровому просторі / К. Журба та ін. Київ, 2022. 124 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/733779/1/Посібник_рукопис_.pdf.
6. Цибулько Л., Білецький О., Мартинова С. Реалізація виховної діяльності в умовах дистанційного навчання. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2022. Т. 1, № 1. С. 213-221. URL: <http://visnyk.luguniv.edu.ua/index.php/vped/article/view/771/776>.
7. Овчарук О. Сучасні підходи до розвитку цифрової компетентності людини та цифрового громадянства в європейських країнах. Інформаційні технології і засоби навчання. 2020. № 2. С. 1-13. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/720330/1/3526-Текст%20статті-16187-1-10-20200430.pdf>.

Mariia Hrynova,

PhD Postgraduate,

Methodologist at the Scientific and Methodical Laboratory of Managerial Activity and Quality Assurance of Education at the Department of Pedagogy and Educational Management Odessa Regional Academy of In-Service Education,
Odessa, Ukraine

METHODOLOGICAL ASPECTS OF EDUCATIONAL CULTURE OF STUDENT BEHAVIOR IN THE DIGITAL SPACE OF INTERACTION

Key words: education, students, culture of behavior, digital intelligence, digital competence, digital communication, digital interaction space

Грінкова Ганна Валентинівна,

методист науково-методичної лабораторії

кафедри філософії освіти

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти

Одеської обласної ради»

anna.grinkova1973@ukr.net

МІРКУВАННЯ ЩОДО ПЕРЕВАГ І НЕДОЛІКІВ ВИКОРИСТАННЯ CHATGPT В ОСВІТІ

Ключові слова: авторське право, навчання, освіта, ChatGPT, soft skills.

На наших очах ChatGPT змінює науковий і освітній ландшафти, а також інші сфери людської діяльності. Сам ChatGPT є лінгвістичною моделлю зі штучним інтелектом, яка була розроблена компанією OpenAI та яка здатна генерувати тексти, наче написані людиною на базі контексту та минулих розмов між людьми.

Творителі ChatGPT, а також прихильники цього чат-боту, вбачають у ньому корисний інструмент у навчанні та тренуванні. Зокрема, вказується на те, що ChatGPT «може бути застосований задля: (1) розробки персоналізованих навчальних матеріалів і планів уроків, заснованих на індивідуальних потребах і уподобаннях учня; (2) надання у реальному часі зворотного зв'язку та керівництво учню під час навчального процесу; (3) створення привабливого освітнього матеріалу на кшталт вікторин, інтерактивних вправ і мультимедійних презентацій; (4) допомоги освітянам в оцінюванні зроблених учнями завдань і наданні конструктивного зворотного зв'язку учням; (5) створення адаптивного навчального середовища, яке б відповідало індивідуальному прогресу та виконанню завдань учня» [1, р. 137]. Перелічені напрямки застосування ChatGPT демонструють, що цей чат-бот може бути допоміжним інструментом для

освітнянина, зокрема, коли бракує часу на виконання певних освітніх робіт. Однак тут треба звернути увагу на те, що ChatGPT, виконуючи низку робіт, таких як персоналізоване навчання, вчительська підтримка, підготовка та оцінка завдань, може стати фактично заміником вчителя. Єдине, чого поки що бракує ChatGPT, це спілкування наживо, яке може надати людина-вчитель.

Потенціал ChatGPT як заміника вчителя спонукає нас задатися декількома питаннями. Перше питання є таким: «Чи може повністю ChatGPT стати заміником учителя в освітньому процесі?» Зараз на це питання відповісти однозначно складно, тому що науково-технічний прогрес не стоїть на місці. Ми цілком можемо уявити собі такий науково-фантастичний сценарій, який може виявитися також передбаченням, згідно з яким у майбутньому будуть створені такі роботи, які нічим зовні не будуть відрізнятися від людей, навіть будуть симулювати емоції в потрібних ситуаціях, і які будуть використовувати більш просунуті чат-боти задля спілкування. Відповідно до такого сценарію відрізнити людину-вчителя від робота-вчителя, без спеціальної допомоги, буде дуже складно. Проте є така ймовірність, що повністю такий сценарій у майбутньому буде неможливо реалізувати через те, що в людині є якась особливість, яку штучно відтворити просто неможливо. Це підводить нас до другого питання: «У чому полягає цінність саме людини-вчителя?» Сьогодні ChatGPT ще робить помилки у спілкуванні з користувачами, причому такі, які видають у ньому штучну природу. У майбутньому все може змінитися – і тоді виникне потреба в обґрунтуванні переваг людини-вчителя над штучним вчителем. Тобто питання про цінність навчання однією людиною іншої людини постане як по-справжньому пекуче.

Творителі ChatGPT також вбачають користь ChatGPT у креативному письмі та створенні контенту, бо ChatGPT може «(1) створювати ідеї оригінальних оповідань, сюжети та персонажів; (2) допомагати письменникам у подоланні творчої кризи, пропонуючи творчі напрямки та підказки для написання; (3) автоматично створювати зміст для блогів, статей і постів у соціальних медіа на основі конкретних вхідних параметрів і стильових уподобань; (4) редагувати та перевіряти написаний контент, щоб виправити граматику, досягти ясності та зв'язності; (5) створювати привабливі й інформативні резюме новинних статей, книжок і іншого написаного матеріалу» [1, р. 137]. Вказані напрямки застосування ChatGPT демонструють, що цей чат-бот може бути допоміжним інструментом як для освітян, так і для учнів. Освітняники можуть використовувати ChatGPT для створення навчальних програм і навчальної літератури. Учні можуть використовувати ChatGPT для написання власних творів (есе, рефератів, дипломних робіт, тез, статей, дисертацій тощо), включаючи перекази. Тут є дві проблеми, як мінімум.

Перша проблема полягає в тому, що ChatGPT може стати повним заміником творчої роботи людини, будь то освітянин або учень. Якщо для освітян ця проблема можливо не настільки є пекучою, то для учнів є, тому що учні, створюючи твори та роблячи перекази в процесі навчання, навчаються «м'яким навичкам» (soft skills), зокрема креативному письму та критичному мисленню. Якщо твір, створений за допомогою ChatGPT або самим ChatGPT, то можна поставити питання: «Хто є автором цього твору?», «Кому мають належати авторські права на цей твір?» та «Чи може ChatGPT вважатися співавтором цього твору?»

Друга проблема полягає в тому, що ChatGPT як статистична лінгвістична модель використовує для навчання великі обсяги текстів, написаних людьми та розміщених людьми в Інтернеті. Тут уже виникає проблема авторського права з іншого боку. Якщо визнати ChatGPT дозволеним інструментом з написання робіт учнів і освітян або визнати ChatGPT співавтором таких робіт, то де гарантія, що те, що написав ChatGPT, не є плагіатом, порушенням авторських прав (тим більше, що учні й освітяни часто не мають змоги перевірити текст ChatGPT на плагіат)?

У підсумку можна сказати, що ChatGPT насправді має певні переваги, зокрема як інструмент, який можна використовувати у навчанні та творчій діяльності. Передусім це виявляється у спрощенні та пришвидшуванні роботи освітян і учнів. Проте є ризик, що ChatGPT повністю замінить роботу освітянина й учня. Для останніх це може виявитися у недоотриманні певних навичок під час навчання, зокрема, у неоформленні навичок критично та творчо мислити.

Список використаних джерел

1. Ray P. P. ChatGPT: A comprehensive review on background, applications, key challenges, bias, ethics, limitations and future scope. *Internet of Things and Cyber-Physical Systems*, 2023, no. 3, pp. 121-154. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.iotcps.2023.04.003>

Hanna Hrinkova

SOME THOUGHTS ON THE ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF USE OF CHATGPT IN EDUCATION

Keywords: ChatGPT, copyright, learning, education, soft skills.

Дмитрієва Оксана Вікторівна,

аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»,
м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-3194-7614>

https://scholar.google.com/citations?view_op=list_works&hl=ru&user=IM9MXoAAAAAJ19ksuha69@gmail.com

АКСІОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ПОЗАШКІЛЬНІЙ МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

Ключові слова: цінності, позашкільна освіта, аксіологічні підходи, мистецька освіта

Унікальність професії «педагог» полягає у першу чергу в її людяності та гуманістичній спрямованості у вихованні особистості.

Тенденції розвитку вітчизняної системи позашкільної освіти, її орієнтація на інтеграцію до європейського освітнього простору та необхідність відповідних змін у ціннісному світосприйнятті зростаючого покоління заохочують до нових аксіологічних підходів в мистецькій педагогіці, які орієнтують на опанування вихованцями закладів позашкільної освіти загальнолюдських цінностей (добро, любов, повага до інших, гідність, відповідальність, совість, свобода, толерантність, справедливість, рівноправ'я, ініціативність) та формування власної сталої ціннісної позиції особистості.

Осмилення спадщини класиків вітчизняної педагогіки дозволяє зробити висновок про їх гуманістичну спрямованість. Проблема аксіологічної спрямованості ціннісних орієнтацій в педагогіці має своє відображення у наукових працях таких відомих педагогів як К.Д. Ушинський, А.

Макаренко, О. Потебня, Г. Сковорода, В.О. Сухомлинський, інші. Узагальненою думкою, яка відстежується у наукових працях цих дослідників, є розуміння ціннісних орієнтацій як сфери смислових в'язків, що опосередковують буття соціуму. [4, с.10].

Винничук Р.В., досліджуючи кращі зразки світового досвіду аксіологічної освіти робить висновок, що застосування методів наукового пізнання (діагностування) аксіологічної сфери виховання знаходиться переважно в площині гуманітарної парадигми, яка характеризується співвідношенням колективної свідомості та ціннісних вимірів особистісної. [1, с.10].

Тарасенко Г.С., Нестерович Б.І., аналізуючи аксіологічний підхід до інтеграції мистецьких дисциплін у контексті гуманітаризації вищої освіти, вважають що гуманітаризація освітнього процесу спрямована у першу чергу на поліпшення стану викладання мистецьких дисциплін, які традиційно вважають апріорі гуманітарними. Аксіологічний підхід має на увазі викладання мистецьких дисциплін з поринанням у світ художніх образів, належну трансляцію ціннісного досвіду людства, акумульованому у художньому творі. Тут не може бути місця примітивно-ремісницькому рівню викладання. Пропонується системно організована діяльність з зануренням в художньо-образну мову мистецтва, а також створення умов для творчої інтерпретації власних художніх образів. [6, с.2].

Мистецькі дисципліни, завдяки творчо-інтерпретаційній природі художніх образів, здатні забезпечити належний розвиток творчій уяві, розвитку художньо-образного мислення, що в свою чергу зумовлює формування сталої власної ціннісної позиції особистості.

Ху Тінтін, розглядаючи проблему художньо-аксіологічної культури вчителя мистецтва, зауважує, що для художньо-аксіологічної культури вчителя мистецтва притаманним є наявність активної позиції щодо критичного осмислення, відбору художніх цінностей та їх трансляції в середовищі учнівської молоді.[7, с.107].

Досліджуючи аксіологічний підхід як компонент загальнонаукових підходів, науковець Винничук Р.В. визначає аксіологічний підхід як «системний дослідницький інструментарій, що спрямований на вивчення процесів формування ціннісних орієнтацій шляхом засвоєння загальнолюдських, соціально значущих (національних, локальних) і професійних (освітніх) цінностей».[1, с.10]

В підтримку цієї думки, Калюжна Т.Г. пояснює значущість ціннісної проблематики в дослідницькій парадигмі наук про людину, суспільство і культуру тим що аксіологічний початок особистості може виступати як механізм «що регулюється і направляє поведінку і діяльність людини». Науковець, кажучи про феномен педагогічної аксіології, визначає його як цінність, що має багаторівневу структуру: значення, відношення, мета, принцип, норма, ідеал.

Ми розділяємо думку Т. Калюжної стосовно ідеї про те, що цінність – це перш за все відношення до самого себе, і це – найважливіше концептуальне положення педагогічної аксіології. Вчена наголошує, що цінність проявляє себе виключно в діяльності, через суб'єктивну оцінку навколишнього світу. «Причому оцінка в даному випадку може бути як актуальною, так і потенційно можливою для конкретної діяльності, що дозволяє побачити не тільки сучасне значення того або іншого процесу, але і його перспективи».[3, с.40].

Нова парадигма виховання полягає в розумінні дитини як суб'єкта і мети виховання, орієнтує на усвідомлення виховання як соціально-педагогічного явища, на підвищення виховного потенціалу освітнього середовища та проектування цілісного виховного простору. Основою нової парадигми, а відтак і основою виховання в закладі позашкільної освіти виступають особистість дитини, визнання її найвищою цінністю, орієнтація педагога на гуманні, демократичні принципи спільної з дитиною життєдіяльності, отже, генерація стратегії суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Позашкільна освіта є нероздільною складовою системи освіти, визначеної Конституцією України, Законами України «Про освіту» та «Про позашкільну освіту», Положенням про позашкільний навчальний заклад тощо. Словник термінів і понять сучасної освіти під редакцією Л. М. Михайлової визначає освітню діяльність закладу позашкільної освіти як «процес надання знань, формування вмінь і навичок з різних напрямів позашкільної освіти, розвитку інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей відповідно до задатків та запитів особи». [5, с. 128].

Позашкільна освіта відрізняється від загальної та вищої освіти тим, що орієнтована на свободу вибору дитиною видів і форм діяльності, темпів і термінів, результатів навчання та розвитку. Саме можливість свobodного вибору забезпечує умови гуманізації всієї життєдіяльності дитини, її відносин з іншими вихованцями, вихованців із педагогами.

Така освіта спрямована на розвиток здібностей та обдарувань вихованців, задоволення їхніх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні. На відміну від шкільних навчальних закладів, в творчому колективі (студії, гуртку, ансамблі) панує атмосфера свободи, створена низкою умов, спрямованих на стимулювання прояву творчого потенціалу. Виховання в закладах позашкільної освіти спрямоване на формування вміння знаходити свою інтерпретацію у виконанні завдання; використання таких форми регуляції поведінки, які передбачають необхідну свободу творчості і почуття довіри до педагога, створення на заняттях обстановці, яка відповідає вимогам естетики, зокрема, етики взаємовідносин педагогів та учнів. [4, с.5-9].

В результаті дослідження, ми прийшли до висновку, що існує взаємозалежність між системою цінностей та відповідними підходами, принципами методами і методиками виховання і саме цінності визначають зміст навчання та виховання зростаючої особистості. В сучасних умовах розвитку позашкільної освіти необхідними є розробка і впровадження нових підходів, серед яких важлива роль належить аксіологічному підходу, який обумовлює надання в навчально-виховному процесі певних ціннісних орієнтирів як способів самопізнання та самореалізації у різних видах творчої діяльності та в найголовнішому з них – творінні особистістю самої себе.

Список використаних джерел

1. Винничук Р. В. Розвиток цінностей особистості в процесі загальної та професійної освіти (на прикладі Польщі) Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019. № 65, т. 2. С. 9-15. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.65-2.2>
2. Дябел Л.І. Особливості формування соціокультурних цінностей студентської молоді в процесі їх соціалізації. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 204. С. 43-49.
URL:<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7232/Dyabel.pdf?sequence=1> (дата звернення: 12.09. 2023).
3. Калюжна Т.Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти: монографія. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. 128 с.
URL:https://lib.iitta.gov.ua/2559/1/%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%281%29.pdf (дата звернення: 12.09. 2023).

4. Ціннісні орієнтири навчально-виховного процесу у позашкільних навчальних закладах : методичний посібник / за ред. В. В. Мачуського. К. : ТОВ "Артмедіа прінт", 2017. 272 с.
[URL:https://lib.iitta.gov.ua/708455/1/%D0%BF%D0%BE%D1%81_%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D1%88%D0%BA.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/708455/1/%D0%BF%D0%BE%D1%81_%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D1%88%D0%BA.pdf) (дата звернення: 13.09. 2023).
5. Словник термінів і понять сучасної освіти / за ред. Л. М. Михайлової. Сєверодонецьк, 2020. 194 с.
6. Тарасенко Г.С., Нестерович Б.І. Аксиологічний підхід до інтеграції мистецьких дисциплін у контексті гуманітаризації вищої освіти. ВІСНИК Житомирського державного університету. 2005. С. 12-15. ([URL:http://eprints.zu.edu.ua/379/2/ok2.pdf](http://eprints.zu.edu.ua/379/2/ok2.pdf) (дата звернення: 13.09. 2023)).
7. Ху Тінтін. Художньо-аксіологічна культура вчителя мистецтва як предмет дослідження. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. 2019. №27. С. 106-110. URL: <https://sj.npu.edu.ua/index.php/tmac/article/download/362/542/1845> (дата звернення: 13.09. 2023).

Oksana Dmytriieva

graduate student of the Department of Pedagogy and Educational Management
 KZVO "Odesa Academy of Continuing Education of the Odesa Regional Council",
 Odesa, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-3194-7614>

https://scholar.google.com/citations?view_op=list_works&hl=ru&user=IM9MXoAAAAAJ19ksuha69@gmail.com

**AXIOLOGICAL APPROACHES OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN OUT-OF-SCHOOL
 ART EDUCATION**

Key words: values, extracurricular education, axiological approaches, art education

Єршова-Бабенко Ірина Вікторівна

доктор філософських наук, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій
 соціокультурної діяльності факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного
 університету імені М.П. Драгоманова,
 м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-2365-5080>,

chokaiv@gmail.com

**ПСИХОМІРНІСТЬ ЯК СПЕЦИФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЮДИНИ ТА ПРОБЛЕМНИЙ
 КОНТУР АКсіОЛОГІЧНИХ ОРІЄНТИРІВ СУЧАСНОСТІ**

Ключові слова: Психомірність, «ціле-в-цілому», «brain-psyche», безпека, цифровізація.

Дана доповідь присвячена важливому явищу, якому ми дали назву “психомірність” людини. Це специфічна людська макрохарактеристика.

Що мається на увазі?

Те, що протягом життя виникає єдність у діяльності людського мозку та психіки. Головне, що ця діяльність сумісна і кожна людина завжди використовує мозок та психіку разом, не відрізняючи одне від другого. Тому мета нашого дослідження не в тому, щоб розглядати окремо чи мозок, чи психіку, як це зазвичай роблять вчені. Цим займаються навіть різні науки. Навпаки, наша мета полягає в розгляданні того, що вони створюють в процесі нашого життя. Тобто ми маємо на увазі продукт їх сумісної активності (формула «мозок + психіка, а також її складові»).

У методологічному сенсі психомірність як макроявище дуже складне.

За визначенням воно неперервне, процесуальне, динамічне, незворотне та нелінійне [2]. Ще більш і особливо, так це те, що ми його не бачимо і не керуємо ним. Ідея неперервності розглядаємомакроявища асоціюється з ідеєю неперервності вашого навчального закладу. В неперервності обох ми бачимоаксіологічність сучасних трансформацій людськоїбезпеки життєдіяльності соціокультурних форм в освіті. Теоретичною основою сформульованої мети стає сучасне концептуальне рішення та методологія дослідження.

Мається на увазі концептуальна модель “ціле-в-цілому”, яка запропонована нами в 2005 році, та впроваджена до теперішнього часу в філософії, в соціальній філософії, в філософії пізнання і в психології та педагогіці [9, 360; 3, 24; 7, 26]. Також до цього має відношення концепт “brain-psyche (mind/consciousness, ...)” [8, 45-50].

Ідея неперервності є дуже актуальною. Крім того, двічі в моєму професійному житті дослідника та методолога мені довелося досліджувати та вивчати її по завданню міністерств і складати програми неперервної освіти та методичні матеріали для різних форм освіти. В основу дослідження було покладено наш метод “Створююча сила”, до складу якого входять методики широкого профілю – діагностуючі, корегуючі, відновлювальні та розвиваючі [4, 22; 5, 18; 7, 59-62].

Що ж є основою метода?

Викреслення наскрізних механізмів, об'єднуючих поведінку мозку та психіки, а також навичок, що самоактивізуються на підставі цих механізмів. Саме вони обслуговують наше мислення, нашу мислеву поведінку протягом всього життя. Вони базуються на наскрізній самоорганізації як природній характеристиці мозку, психіки їх єдностей людської діяльності.

Крім того, в фізіологічному аспекті, якщо ми з вами спілкуємось одне з одним, працює і активізується індивідуальна характеристика, яка у кожної людини своя, неповторна — це швидкість кровоструму і частота його нервової системи та мозку.

У сукупності ці показники, як свідчать довготривалі експерименти наших колег з морфології та нейрофізіології, супроводжують кожного з нас в момент спілкування з іншою людиною. І ці показники, активізуючись, синхронізуються один з другим і дозволяють нам відчувати гармонію чи дисгармонію нашого спілкування. Це відчуття нам добре відомо, але ми про це не задумуємось.

Але є нова ситуація, з якою ми стикнулись в останні роки. Вона полягає в тому, що ми, а також наші діти, студенти, учні, все більше спілкуємося з екраном комп'ютера.

То до чого цей приклад?

А ось до чого: від екрана ми не маємо відповідної активуючої дії на рівнях швидкості кровоструму, а також частоти нервової та мозкової системи.

Що відбувається з фізіологією людини у цій ситуації?

А ось що: як свідчать експерименти — система людини активується, очікуючи зустріч з такою ж активізацією. Не отримуючи її від монітора, мозок повторює активізацію і так він повторює багато разів.

До чого це призведе?

До втомлення, яке ми з вами бачимо в ситуації спілкування з комп'ютером, не тільки у нас самих, але і у дітей, учнів та студентів.

А що ж далі відбувається?

А далі відбувається активізація нашої адаптивної функції, звичної для організму як біологічної системи. Адаптивність у цій ситуації виглядає так, що мозок створює нову програму «не реагувати, не очікувати активізації з другого боку». І ми з вами дуже часто бачимо таку ситуацію: коли ми зустрічаємось з підлітками чи з комп'ютерщиками до речі, то ми бачимо їх, як би мовити, неконтактність, вони якісь не емоційні. Звичайно ми це трактуємо як байдужість.

Але ж в реальності це зовсім інше явище. Це результат так би мовити «негативної» адаптивності нервової системи, яка прийняла рішення, що не треба активізуватися і очікувати, що буде зустрічна активізація. Це демонструє сформованість звички – не очікувати зустрічної активізації. Ми бачимо «хибну байдужість».

Це був невеличкий приклад.

Що особливого в ньому?

Те, що він - це ілюстрація роботи нашої з вами фізіології, базової системи нейрофізіології, від якої ми залежимо у своїй комунікації, у реалізації своїх досягнень, у своєму самовідчужанні, у психічному здоров'ї, що забезпечують безпеку людини на психомірному рівні.

Таких прикладів можна привести досить багато.

Тому дуже важливо, по-перше, організувати неперервне навчання, неперервну освіту. По-друге, дуже важливо розуміти які базові нейрофізіологічні механізми знаходяться в основі нашого існування, спілкування, безпеки в період здобування освіти і розвитку, як трансформується поведінка людини в умовах цифровізації[1].

Список використаних джерел

1. Andrushchenko V., I. Yershova-Babenko, D. Kozobrodova, A. Seliverstova, I. Lysakova I. Digitalization of society: implications and perspectives in the context of the psycho-dimensionality of social reality/psychosynertics // Scientific Journal Revista Amazonia Investiga. – 2022, - Vol. 11, Issue 56, - P.183-195
2. Єршова-Бабенко І. В. Психомірність людини та її поведінки. / Монографія в рамках Проєкту «Освітня політика якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм для сталого розвитку України». 2023. (В друку)
3. Козобродова Д. 2019. Самоорганізація як предмет соціально-філософського аналізу. Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата філос. наук за спец. 09.00.09. Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 24 с.
4. Кривцова Н.В. 2018. Психологічні особливості потенціалу самореалізації особистості. Автореферат на здобуття наукового ступеня канд. псих. наук – Одеський Національний Університет Імені І. І. Мечникова, 22 с.
5. Мадінова Ю. І. 2016. Особливості дезадаптації студентів-медиків- а/реф., канд. псих. Наук. Одеський Національний Університет Імені І. І. Мечникова, 18 с.
6. Медянова О. В. 2013. Когнітивні складові як фактор розвитку ціннісної сфери особистості студента-медика // Інтегративна антропологія. Вип. 2(22), с. 59-62.
7. Селиверстова Г. 2020. Хаос як предмет соціальної філософії. Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата філос. наук Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 26 с.

8. Yershova-Babenco I. Hyperttheory “brain-psyche-mind-consciousness” – is post-non-classical general solution of the problem and the methodology of the study of psychometry // Norwegian Journal of development of the International Science. – 2019. – N 29. – С. 45-50
9. Ханжи В. Б. 2014. Парадигми часу: від онтологічного до антропологічного розуміння. Херсон: Гринь Д. С., 360 с.

Iryna Yershova-Babenco

Doctor of Philosophy, professor, National Pedagogical University
 names M.P. Dragomanov
 Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-2365-5080>
chokaiv@gmail.com

**THE PSYCHOMETRIC LIKE THE SPECIFIC CHARACTERISE AND THE PROBLEM OUTLINE
 OF THE AXIOLOGI REFERENCE POINT OF THE MODERNITY**

Keywords: psychodimentality, “the Whole-in-the Whole”, «brain-psyche», safety, digitalisation.

Жовнич Олеся Володимирівна,

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики навчання іноземних мов
 Вінницького державного педагогічного університету
 імені Михайла Коцюбинського
 м. Вінниця, Україна
<http://orcid.org/0000-0001-6430-7341>
<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=IIS4V00AAAAJ>
olesia.zhovnych@vspu.edu.ua

**СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА ЗА ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ НАВИЧОК
 XXI СТОЛІТТЯ**

Ключові слова: відповідальність педагога, метакомпетенції, навички XXI століття, цифрові навички, м'які навички.

Головною метою освіти завжди було навчити учнів розуміти навколишній світ. В епоху індустріалізації метою освіти було навчання майбутньої робочої сили певним набором навичок і знань, пов'язаних із конкретною професією. Учні та студенти стали продуктом, який міг створювати економічну вартість, виконуючи працю, а школи й університети стали виробниками людського капіталу. Вплив глобалізації, зміни клімату, брак ресурсів, поширення бідності, воєнні конфлікти, розвиток нових технологій тощо спричинили низку нових непередбачуваних і складноструктурованих проблем. Ці проблеми мають соціальну, політичну та культурну трансцендентність і їх масштаби постійно зростають. Інформаційна ера визначила перехід від традиційних галузей до більш розвиненого цифрового світу завдяки впливу та розвитку комп'ютеризації. Це призвело до створення суспільства, заснованого на економіці знань, у якому саме знання стали основною цінністю.

Четверта промислова революція, рушійною силою якої є цифрові технології, розширила та реконструювала економіку й соціальну систему й призвела до всебічних інновацій у системі освіти. Основним завданням сучасної освіти науковці провідних країн світу визначають формування в учнів і студентів навичок XXI століття [1; 4; 5].

У 2016 р. на Всесвітньому економічному форумі (ВЕФ) було проголошено, що впродовж наступних п'яти років зміниться понад третина навичок, які будуть необхідні для успішного

просування на ринку праці. У звіті ВЕФ про глобальні проблеми зазначено, що до 2025 р. комплексне розв'язання проблем, критичне мислення, творчість, управління людьми та емоційний інтелект стануть одними з найважливіших навичок, що будуть необхідними на робочому місці [6].

Загалом, навички XXI століття включають співпрацю, спілкування, цифрову грамотність, громадянську позицію, вирішення проблем, критичне мислення, креативність і продуктивність [4; 5]. Ці навички називають навичками XXI століття, щоб вказати, що вони більше пов'язані з поточними економічним і соціальними розвитком, ніж з тим, що відбулося в минулому столітті, яке характеризується як індустріальний спосіб виробництва.

У науковій літературі немає чіткого визначення того, що таке навички XXI століття. Здійснений нами аналіз системи навичок XXI століття вказує на два її ключові елементи: цифрові компетенції, такі як вибір і використання інформаційно-комунікаційних технологій; м'які навички, такі як навички спілкування, креативність, критичне мислення, співпраця та вирішення проблем.

Цифрові навички учнів і студентів привернули значну увагу науковців за останні десятиліття і вважаються надважливими навичками у XXI столітті. Ці навички стосуються кількох аспектів, пов'язаних зі знаннями, переконаннями, ставленням і цінностями щодо інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що охоплюють різноманітні контексти та нові технології.

Розвиток глобального суспільства знань і швидка інтеграція ІКТ роблять обов'язковим отримання цифрових навичок, необхідних для працевлаштування та успішного життя в сучасному суспільстві. Крім того, разом зі змінами на ринках праці такі навички, як пошук і оцінювання інформації, вирішення проблем, обмін інформацією або розробка ідей у цифровому контексті, сприймаються всіма працевдавцями як надважливі [3, с.1044].

Проте результати багатьох досліджень показали, що навички XXI століття є ширшими, ніж цифрові навички. Крім того, на відміну від цифрових навичок, навички XXI століття не обов'язково підкріплюються ІКТ. Найтісніше з ІКТ на сучасному етапі розвитку суспільства пов'язані такі життєві навички: управління інформацією, спілкування, співпраця, креативність, критичне мислення та вирішення проблем. Окрім них, особливої важливості набувають такі навички, як етична обізнаність, культурна обізнаність, гнучкість, самоспрямування та навчання впродовж життя [4, с.580].

Реалізація освіти у XXI столітті має інше спрямування порівняно з попереднім століттям, яке в англійській науковій літературі зафіксоване символом 4C ((1) Critical Thinking and Problem Solving; (2) Creativity and Innovation; (3) Communication; (4) Collaboration.), тобто в перекладі українською маємо: (1) критичне мислення та вирішення проблем; (2) творчість та інновації; (3) спілкування; (4) співпраця. Науковці наполягають, що такими навичками мають володіти вчителі початкових класів, щоб підготувати учнів із цими навичками до успішної життєдіяльності в XXI столітті [2].

Зазначені навички 4C узгоджуються з топ-10 навичок, запропонованих Всесвітнім економічним форумом, які включають складне вирішення проблем, критичне мислення, креативність, управління людьми, здатність співпрацювати з іншими, емоційний інтелект, судження та прийняття рішень, навички орієнтації на обслуговування, ведення перемовин і когнітивної гнучкості [6].

Поява нових технологій, упровадження штучного інтелекту в робочі місця та швидкі темпи змін і складності навколо нас сприяють виникненню потреби в більш складному наборі навичок як ключових

елементів ХХІ століття та століть у майбутньому [5]. Для розвитку нових навичок національні навчальні програми мають кардинально змінитися, щоб вони відповідали компетентностям, необхідним для ХХІ століття. Останні часто називають якостями характеру [6]. Більшість науковців визначають якості характеру як набір метакомпетенцій, які перевищують за важливістю знання й традиційні навички, будучи актуальними для широкого діапазону умов роботи та сприяючи адаптації та гнучкості у спільній роботі над складними проблемами.

У наборі метакомпетенцій значну частку займають м'які навички, які включають спілкування, співпрацю, творчість. У цифровому суспільстві вони тісно пов'язані з цифровими навичками. І цифрові навички, і навички спілкування необхідні для успішної роботи в ХХІ столітті у різних сферах.

Отже, навички ХХІ століття – це навички мислення, соціальні навички, навички ставлення та емоційні навички, необхідні для роботи та життя в сучасну епоху, зокрема й у цифровому середовищі. Основою в системі навичок ХХІ століття є гнучкість і здатність до адаптації, ініціативність і самоспрямування, соціальні та міжкультурні навички, продуктивність і підзвітність, а також лідерство та відповідальність. Тому формування таких навичок в учнів є одним із важливих завдань освіти. І розвивати такі навички потрібно в учнів, починаючи ще з молодшого шкільного віку, тобто вчитель має взяти на себе соціальну відповідальність за успішність своїх учнів, які працюватимуть у ХХІ столітті.

Список використаних джерел

1. Коломієць А. М., Жовнич О. В. Закордонний досвід розвитку життєвих навичок в учнів початкових класів. Модернізація змісту освіти у підготовці майбутніх професійно-педагогічних фахівців. Мат.-ли Всеукраїнської наук.-практ. конф. 21 квітня 2023 р., Кривий Ріг : КДПУ, 2023. С.278-282. <http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/7071>
2. Brandt J.-O., Barth M., Merritt E., Hale A.. A matter of connection: The 4 Cs of learning in pre-service teacher education for sustainability. *Journal of Cleaner Production*. 2021. Volume 279, 123749. doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.123749
3. Claro M. et al. Assessment of 21st century ICT skills in Chile: Test design and results from high school level students. *Computers & Education*. 2012. Volume 59, Issue 3, November 2012, P. 1042-1053. doi.org/10.1016/j.compedu.2012.04.004
4. Van Laar E. et al. The relation between 21st-century skills and digital skills: A systematic literature review. *Computers in Human Behavior*. 2017. V.72. P.577-588.
5. Voogt J., Erstad O., Dede C., Mishra, P. Challenges to learning and schooling in the digital networked world of the 21st century. *Journal of Computer Assisted Learning*, 2013. 29(5), P.403–413.
6. World Economic Forum. (2016). The Future of Jobs. Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution. Global Challenge Insight Report. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs.pdf

Zhovnych Olesia

Candidate of Pedagogical Sciences, Associated Professor of the Department of Foreign Languages
Methodology Teaching
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine

<http://orcid.org/0000-0001-6430-7341>

<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=IIS4V00AAAAJ>
olesia.zhovnych@vspu.edu.ua

THE SOCIAL RESPONSIBILITY OF A TEACHER FOR FORMING IN STUDENTS 21ST CENTURY SKILLS

Key words: teacher's responsibility, metacompetencies, 21st century skills, digital skills, soft skills.

Запорожцева Юлія Сергіївна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки й андрагогіки
КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР,
м. Житомир, Україна
<https://orcid.org/0000-002-2944-4911>
yulyaza@ukr.net

Коврігіна Лілія Михайлівна,
кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін
КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР,
м. Житомир, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-6008-7211>
kovriginalilija@i.ua

АКСІОЛОГІЧНІ ЦІННІСНІ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: аксіологічні цінності, освітній простір, філософія людиноцентризму, компетентності, система освіти

В аксіологічному вимірі маємо зберігати наступність перевірених методик і технологій української системи освіти, вітчизняної філософсько-педагогічного досвіду враховуючи європейський дискурс.

Насамперед, спостерігаємо що матеріалізується у змінах нормативної бази, акцентування на аксіологічних цінностях освіти – з проблем формування особистості на усвідомлення внутрішніх чинників її розвитку й саморозвитку, на осмислення природи людини, її внутрішнього світу, на формування гуманних відносин в освітньому середовищі.

Сучасна філософія, обґрунтовуючи ідеї людиноцентризму та гідності людини, відповідно, орієнтує педагогіку на ціннісно-сміслові основи життя людини, її екзистенційну сутність. Вершинна гідність людини пов'язується з її устремлінням до винайдення смислу життя у створенні творчого продукту, чи звершенні загальнозначущої справи, чи в переживанні добра, істини і краси, в переживанні природи і культури, чи у зустрічі з іншою унікальною людиною, з самою її унікальністю [1].

Особливості гармонізації в освіті суб'єкт-суб'єктних виховних відносин, психологічної (відчутної, формальної) і моральної свободи людини, обґрунтовував П. Юркевич. Ця традиція орієнтує сучасну педагогіку і освіту наповнювати «людину духовністю, вона змушує її замислюватися над сутністю і цінностями свого існування. Саме вона окреслює для неї основні контури світу справжньої, а не масової культури, в яку вписані дійсні цінності, саме вона говорить їй про те, що добро і краса не менш важливі для життя, ніж добробут і пріоритети сучасного життя. Тільки освіта формує особистість – мудрого і відповідального творця власного життя і громадянина країни. Сьогодні такою освітою може бути лише освіта інноваційна» [2, с.9].

Не підлягає сумніву, що людина – це надскладний, невичерпний, багато в чому загадковий предмет пізнання. Якщо погодитися з думкою про те, що «призначення людини» полягає у створенні «власного дому», в якому їй буде жити затишно, цікаво і добродійно, і який вона має вибудовувати за

законами краси і добра, зручності та надійності, то зрозуміло, що філософський зміст освіти полягає у тому, щоб надати їй саме такого людиноцентричного гуманістичного значення [3].

Людина – це складна система, відкрита, динамічна, гнучка, здатна до самоорганізації. Існують різні інтерпретації процесу становлення і розвитку людини і її «окультурення». В результаті динамічних трансформацій сучасної цивілізації, на відміну від попереднього, індустріального етапу, найважливішою рисою сьогодення є незворотні зміни в характері людської діяльності, її перехід з трудової у творчу. Специфікою творчості є її самодостатність, домінування прагнення до саморозвитку особистості. Це вочевидь проявляється особливо тоді, коли досягнутий певний рівень задоволення потреб людини. Як основна характеристика сучасності, творчість протистоїть праці як інтенсивній фізичній діяльності, характерній для минулих епох. Звідси почасти нерозуміння і несприйняття творчості та її результатів, а разом з нею – інновацій [4, с. 5].

Напруга між схожістю і різноманіттям стає постійною рисою сучасної освітньої теорії та практики. «Ми з самого початку розриваємося між, з одного боку, бажанням використовувати освіту для того, щоб збільшити схожість людей (чи це спільні цінності і вірування громадян, чи фактичні уміння та навички, які можна перевірити стандартизованими тестами, чи встановлення уніфікованих стандартів в країні за допомогою узгоджених навчальних програм та планів) і, з другого боку, бажанням обслуговувати різні навчальні стилі та потреби, різні культурні орієнтації, різні очікування і сподівання щодо праці та життя різноманітної популяції тих, хто навчається в закладах освіти» [4]. На підґрунті різноманітності та несхожості формується аксіологічні цінності освіти.

Проголошення курсу на національне відродження є важливою умовою відновлення культуро- і людино творчого потенціалу освіти. Людиноцентризм і дитиноцентризм – серцевинні ідеї змін в освіті і суспільстві. «Переконаний, – зазначає В. Кремень, – що наше доросле суспільство зможе бути ефективним, гуманним і демократичним, якщо ми утвердимо людиноцентризм у суспільному житті як створення умов для плідної діяльності кожної людини в суспільстві. Дитиноцентризм в освіті – це не проголошення гасла «Все краще – дітям», і це не любов до дітей взагалі як таких. Це – виокремлення у кожній дитині її сутнісних особистісних рис і максимально можливе наближення навчання і виховання цієї дитини до її конкретних здібностей. Ідея дитиноцентризму має проходити червоною ниткою в усіх змінах реформації і модернізації системи освіти. Врешті решт це є її оцінкою стану самої освіти. За великим рахунком, те, що ми можемо і повинні робити в школі – допомогти дитині пізнати себе, розвинути на основі її сильних сторін і здібностей. Ставши дорослою, людина найкращим чином, максимально себе реалізує і буде щасливою, бо займатиметься притаманною для неї справою, професійно й ефективно; і суспільство розвиватиметься динамічно і несуперечливо, оскільки так діятимуть мільйони людей» [5, с. 11].

Новий погляд на освіту як структуроформуючу силу суспільства, як механізм розвитку і підвищення інтелектуального потенціалу суспільства, вимагає перегляду взаємовідношень між освітою, наукою, культурою, їх функцій в суспільстві третього тисячоліття. Освіта не тільки забезпечує науку, культуру, інші сфери суспільного життя освіченими фахівцями, вона перетворюється у фокус розуміння, пояснення механізмів інтелектуалізації суспільства. Особливо, коли освіта і наука тісно пов'язані у вирішенні актуальних проблем суспільного розвитку. В цьому випадку освіта і наука

виступають комплексним механізмом відтворення суспільства та його культури вже в широкому розумінні категорії «культура»[6, с.42].

Особливістю нашої країни в цьому питанні є та обставина, що нам доводиться вирішувати проблему у двох площинах: по-перше, як подолання кризи класичної моделі освіти взагалі, що пов'язано з усвідомленням нових глобальних реалій і тенденцій XXI ст., по-друге, як подолання кризи радянської моделі освіти [7, с.166]. Система освіти в сформованій маргінальній ситуації намагається мобілізувати свій адаптаційний потенціал. На порозі третього тисячоліття Україна впритул підійшла до трансформаційної межі, і пульс змін відчувається сьогодні як ніколи раніше.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистісно-орієнтоване виховання в сучасній соціокультурній ситуації / І. Д. Бех // Креативна педагогіка. Наук.-метод. зб. / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Вінниця, 2010. – Вип. 2. – С. 18.
2. Кремень В.Г. Інноваційний стиль мислення людини як вимога часу / В.Г. Кремень // Креативна педагогіка. Наук.-метод. зб. / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Вінниця, 2010. – Вип. 2. – С. 9.
3. Пазенок В. Гуманістичний принцип сучасної філософії освіти / В. Пазенок // Філософія освіти – 2005. – № 1. – С. 66.
4. Павлова Г. В. Розвиток постнекласичної освітньої парадигми / Г. В. Павлова // [Електронний документ] Філософські проблеми гуманітарних наук: Альманах / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – Режим доступу : www.info-library.com.ua/books-text-11540.html
5. Кремень В.Г. Актуальні проблеми процесу модернізації соціальних систем / В. Г. Кремень // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно технічної еліти : П78 зб. наук. праць / за ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О.Г. РОМАНОВСЬКОГО. Вип. 27 (31) : в 3-х частинах. – Ч. 1. – Харків : НТУ «ХП», 2010. – С. 11.
6. Михальченко М. Філософія освіти і соціокультурна теорія / М. Михальченко // Філософія освіти. – 2005. – № 1. – С. 42.
7. Мохнатюк І.О. Особливості сучасної освіти: соціокультурно-ціннісний вимір / І. О. Мохнатюк // Філософські проблеми гуманітарних наук: Альманах / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – № 19. – С. 166.

Yuliia Zaporozhtseva

Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior teacher of the Department of pedagogy and andragogy,
Zhytomyr region institute
of Postgraduate Pedagogical Education of Zhytomyr Regional Council,
Zhytomyr, Ukraine
<https://orcid.org/0000-002-2944-4911>
yulyaza@ukr.net

LILIA KOVRIHINA,

Candidate of Philological sciences,
Head of the Department of Social Sciences and Humanities,
Zhytomyr Regional Institute
of Postgraduate Pedagogical Education of Zhytomyr Regional Council,
Zhytomyr, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-6008-7211>
kovrinalilija@i.ua

AXIOLOGICAL VALUES OF UKRAINIAN EDUCATION

Key words: axiological values, educational space, philosophy of human-centeredness, competences, education system

Здрагат Світлана Геннадіївна,
кандидат соціологічних наук, старший викладач кафедри філософії освіти,
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»,
м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-2574-1927>
e-mail: s.zdragat@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ОЦІНЮВАННЯ ЗМІН У ФУНКЦІОНУВАННІ ШКОЛИ

Ключові слова: якість освіти, освітні зміни, оцінювання, самооцінювання, управління зміною.

Наслідком інтенсивних змін, які відбуваються у суспільстві, є зростання очікувань щодо результатів і якості роботи школи. Окрім цього, від закладів освіти вимагається швидка адаптація до нової ситуації і опрацювання нових напрямків діяльності. В умовах постійних суспільних трансформацій оцінка як необхідна умова для впровадження процесу адаптації отримує нове значення, вимагає зміни форми організації роботи школи і способів її контролю. З'являються нові моделі управління, котрі уможливають надання школам більших повноважень і обмежують центральне керівництво тільки до прийняття стратегічних рішень

Школа, що хоче бути «доброю школою», повинна змінюватися не стільки в ногу із суспільними змінами, а випереджуючи, чи навіть – викликаючи, стимулюючи. Рівень якості школи, від системи освіти в країні до окремого уроку, обумовлюється довірою до даної освітньої послуги, яка є доброю: добра система освіти, добра школа, добрий урок – і все завдяки доброму управлінню. [5 с. 27]. Оскільки управління якістю потребує даних як основи для діагнозу актуального стану, для керування процесом і для оцінки діяльності, то якість потребує оцінювання. У ході реформування необхідно чітко уявляти, що саме слід змінити, в якому напрямку, яким чином, і врешті-решт, чи приносять ефекти вже запроваджені зміни. Саме оцінювання може дати відповіді на ці питання.

Ми акцентуємо увагу на тому, що оцінювання від рівня держави через регіональні та районні органи управління освітою до окремої школи і класу повинно бути націлене на зміни у функціонуванні школи. При цьому воно має бути свідомим, запланованим, систематичним і системним. Оскільки саме оцінювання виявляється істотною зміною, то нею треба вміти керувати і мати з неї користь. Тому у методологічному плані важливо, на наш погляд, зосередитись на особливостях оцінювання у процесі змін. Ставлячи завдання управління зміною, тобто реформування, важливо виявити, як виглядає процес зміни, звідки беруться і у чому полягають протистояння зміні та як подолати бар'єри, що заважають запровадженню зміни.

У кожній зміні завжди є подвійність і парадокси. Зміна поєднує елементи, котрі суперечать одне одному: мати ясне бачення та бути відкритим; брати ініціативу та віддавати поле іншим і заохочувати їх до діяльності; гарантувати підтримку та тиснути; починати з малих кроків та мислити глобально; чекати на висновки та бути терплячим і беззаперечним; мати вироблений план та бути гнучким; застосовувати стратегію «верх – низ» та діяти за принципом навпаки «низ – верх»; переживати роздратованість і задоволення від запроваджуваних змін [3 с.12].

Зміни в школі наштовхуються на опір особливо тоді, коли стосуються інтересів, визнання і безпеки учасників. Бажане ставлення до зміни характеризує: цікавість (хочемо знати, що відбувається «у світі» за межами того, що ми знаємо; ми є готовими до несподіванок відкриваючи нове); чесність (можемо детально придивитися до того, що нас оточує і що робимо, і також зауважувати негативи);

готовність до зміни і навчання новому (ми є готовими прийняти нові факти і описи, є готовими експериментувати і закинути старі взірці); бажання, зацікавлення та відданість (маємо відвагу, бажання і готовність діяти ліпше, ніж дотепер) [6].

У ході численних досліджень на тему: «Яка школа є доброю і ефективною» вдалося певним чином скоректувати управлінську діяльність щодо модернізації школи. Поняття «добра школа» стосується, в першу чергу, кола цінностей. Це не обов'язково значить, що вона є ефективною та результативною. Залежить все від того, хто (а часом – коли) відповідає на це питання. Якість школи розуміється по-різному в залежності від її «користувачів», «клієнтів», «отримувачів послуг» окреслених школою, тобто «зацікавлених». У такому розумінні якості акцент ставиться на потреби тих осіб, які повинні задовольняти школа. Це можуть бути учні і батьки, країна, суспільство, ринок праці, вчителі та інші працівники.

За результатами досліджень зазначено, що в добрих школах: по-перше, велика увага приділяється ясності цілей і норм; по-друге, в них існує культура самооцінювання; по-третє, актуалізується потреба рефлексійного перегляду власної діяльності та її результативності. Важливо створити умови, за яких директори і вчителі матимуть можливість реалізувати проекти розвитку школи і вдосконалення якості. Школу потрібно розглядати як живу систему або організацію, яка управляється, в першу чергу, не з центру, а завдяки активності та креативності вчителів в напрямку розвиваючих ініціатив.

Аналізуючи досвід оцінювання змін у польських школах відмічаємо, що цей процес відбувається як у формі зовнішнього нагляду, через куратора, так і внутрішнього нагляду, через директора школи. Зокрема, педагогічний нагляд, з одного боку, це міряння якості роботи шкіл і закладів, котре полягає в організації і систематичному аналізі й оцінюванні ступеня виконання школою вимог, які випливають з її завдань, беручи до уваги думку учнів, батьків і вчителів; з іншого боку, це допомога вчителям і директорам закладів у виконанні школою вимог у сфері якості роботи освітнього закладу.

Взагалі, вимірювання якості роботи шкіл, як правило, здійснюється у таких напрямках: дослідження результативності діяльності школи на основі порівняння досягнутих ефектів із поставленими цілями; дослідження освітніх досягнень учнів; діагностування вибраних сфер роботи школи; організація і систематичне спостереження досягнутої якості роботи школи відповідно до встановлених критеріїв; відвідування, що полягає в основному на спостереженні знань, навичок і ставлення учнів. [1 с.196].

Осмислюючи, які бар'єри заважають змінам у зв'язку з запровадженням оцінювання /самооцінювання у шкільну практику, дослідники виділяють наступні: недостатність знань на тему оцінювання; нестача людей, котрі мають уміння документувати оцінювання; нестача позитивного досвіду, щоб реально відчувти добродійність оцінювання; недостатність довіри в силу ототожнення оцінювання із оцінкою, спрямованою виключно на «виловлювання» недоліків праці; нестача відваги – побоювання оцінки власної особи і не спроможність відділити оцінку себе, своїх властивостей від оцінки своєї діяльності та її ефектів [5]. Цей опір можна послабити тільки через множення позитивних досвідів. Опір перед зміною буде менший, якщо її учасники будуть: по-перше, залучені до проведення аналізу ситуації і спільно, після дискусії, приймуть рішення на основі консенсусу; по-друге, висловлювати розуміння відмінних і критичних думок; по-третє, усвідомлювати, що нові проекти не є

до кінця зрозумілими і прийнятими, що вони призводять до непорозуміння, збуджують сподівання і побоювання; по-четверте, діяти не за готовим рецептом, а спільно з керівництвом працювати над усвідомленням, що ніхто немає патенту на єдину правду і що процеси розвитку в кожній школі відбуваються по-різному.

Для того, щоб запровадження зміни закінчилося успіхом, оцінювання /самооцінювання повинно, в першу чергу, бути визнаним усіма учасниками процесу. При цьому важливо не обмежувати, а розширювати творчий простір суб'єктів перетворюючої діяльності, використовувати здобутий ними досвід. Запровадження змін повинно означати для учасників покращення і користь, мати якомога простішу структуру і, як наслідок, бути прагматично, явно, безпечно реалізованим. Важливо також, щоб зміни були прийняті і підтримані «зверху», тобто керівництвом, дирекцією.

Якість освіти являє собою не тільки результат діяльності, але й процес, спрямований на досягнення запланованих результатів з урахуванням внутрішнього потенціалу і зовнішніх умов. У зв'язку з цим важливо виділяти три групи характеристик: якість потенціалу досягнення мети освіти, якість процесу навчання і якість результатів освіти

Система моніторингу якості освіти у школі повинна охоплювати всі аспекти характеристик якості процесу і результатів освіти. Вона призначена не тільки для накопичення даних про якість освіти, але й для проведення різних видів аналізу оцінок по показниках якості, забезпечуючи внутрішні потреби закладу освіти і підтримуючи оперативний обмін інформацією з зовнішнім середовищем (з органами управління освітою, громадськістю, батьками учнів і т. д.). Шкільна система моніторингу якості освіти передбачає формування єдиних вимог до системи доступу, вводу, збереження і надання результатів контролю підготовленості учнів, створення загальношкільного банку оцінювальних засобів і спеціалізованої системи управління цим банком, забезпечення можливості інтерактивного обміну інформацією з користувачами (адміністрацією школи, вчителями і учнями) в рамках їх повноважень. Інтегрована у єдиний інформаційний простір школи система моніторингу якості освіти дозволяє всім учасникам освітнього процесу підвищити ефективність своєї діяльності та забезпечує неперервність процесів удосконалення якості освіти.

Таким чином, оцінювання виступає як дослідження цінності, якою є якість. З одного боку, воно доводить якість, акцентує увагу на позитивних характеристиках, «міцних сторонах», а з іншого – допомагає удосконалити якість, оскільки надає інформацію, що потрібно виправити, які є «слабкі сторони» і планує шляхи модернізації освітнього процесу.

В умовах інтенсивної соціальної динаміки від закладів освіти вимагається швидка адаптація до нової ситуації і опрацювання нових напрямків діяльності. Оцінка як необхідна умова для впровадження процесу адаптації отримує новий сенс, вимагає зміни форм організації роботи школи і способів її контролю. Сьогодні якість стає головним фактором, що визначає пріоритети прогресу у високорозвинених країнах світу у всіх сферах життя, включаючи освіту, яка є джерелом розвитку продуктивних сил суспільства і формування людського капіталу держави.

Список використаних джерел

Жорова І. Я. Сучасні світові практики оцінювання якості освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти. Педагогічний альманах, Збірник наукових праць «Педагогічний альманах» №48 (2021), С.196-201.

Здрагат С. Г. Розвиток школи: евалюаційний підхід: матеріали міжнарод. наук. – практ. конф. (Люблін, Польща, Maria Curie- Sklodovska University, 2020). Люблін, 2020, С.35-40

Конажевські К. Як проводити освітні дослідження / К. Конажевські// Практична методологія. – Варшава: WSiP. 2000. С. 12-13.

Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти: затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 30.11.2020 р. №1480.

Оцінювання в школі [ред. Е. Толвінська-Круліковська]. Варшава: ОРО, 2010. 174с.

Сачок М. В. Якість як базова категорія евалюаційного процесу // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. – Харків: Видавничий центр МСУ, 2011. №2. С. 3-12.

Fullan M. The New Meaning of Educational Change / M. Fullan. Лондон. 1993.

Svitlana Zdragat

Candidate of Sociological Sciences, Senior Lecturer of the Department of Philosophy of Education
KZVO "Odesa Academy of Continuing Education of the Odesa Regional Council",

Odesa, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-2574-1927>

e-mail: s.zdragat@gmail.com

PECULIARITIES OF THE PROCESS OF ASSESSING CHANGES IN THE FUNCTIONING OF THE SCHOOL

Key words: quality of education, educational change, assessment, self-assessment, change management

Івченко Ольга Степанівна

кандидат історичних наук, вчитель історії

Великодальницького ліцею №1 Великодальницької ОТГ

Одеського району,

Одеської області, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-0694-0004>,

olga_ivchenko@ukr.net

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ

Ключові слова: відповідальність, принципи, мораль, партнерство.

Сучасна освіта та ті виклики, з якими вона зіштовхнулася, вимагають і якісно нового підходу до навчання та виховання учнів. Нова українська школа однією із своїх провідних ідей визначає безпосередньо виховання, що ґрунтується на цінностях. Сформувати такі цінності в учня, виховати його всебічно розвиненою особистістю може тільки той вчитель, що усвідомлює свою соціальну відповідальність. Слід зазначити, що соціальна відповідальність є невід'ємною частиною макросистеми «людина-держава-суспільство» [2, С.7]. Очевидно, що в цій макросистемі освіта виступає як окремий соціальний інститут, що забезпечує реалізацію виховного процесу.

Для кращого розуміння особливостей та принципів формування соціальної відповідальності вчителя необхідно відзначити, що вищим орієнтиром соціальної відповідальності людини загалом є ведення такого способу життя, використання таких способів досягнення особистих цілей, які не завдають шкоди ані їй самій, ані іншим людям, ані природі, ані суспільству [4, С.20].

В процесі формування сучасного демократичного суспільства є вкрай актуальною проблемою - сформувати соціальну відповідальність педагогічного працівника. Це відповідним чином відображено в законодавстві України, що стосується сфери освіти – в Законі України “Про освіту”, Державній національній програмі “Освіта” (“Україна ХХІ століття”), “Концепції національного виховання”. В них зазначається, що своєю діяльністю вчитель має сприяти функціонуванню школи як єдиного

соціального інституту, який формує особистість на засадах загальнолюдських і національних морально-духовних цінностей. Це, в свою чергу, окреслює вимоги до інтелектуальних та моральних якостей учителя [3, С.280].

Усвідомлення вчителем своєї соціальної відповідальності відбувається тільки тоді, коли він чітко розуміє свої професійні функції, для чого і як саме необхідно розвивати свої вміння і навички професійної діяльності, готовий до постійного самовдосконалення та творчого розвитку. Цей процес є досить тривалим і має свої особливості. Так, вчитель розпочинає процес усвідомлення своєї соціальної відповідальності ще в студентські роки. А з початком педагогічної діяльності, вчитель отримує реальний досвід, що завершує цей процес.

Реалізуючи свою соціальну відповідальність, вчитель повинен опиратись на ряд принципів, що визначатимуть його ставлення як до власної професії і цілому, так і до своїх учнів зокрема:

1)гуманізм – повага до особистості кожної дитини, усвідомлення вчителем своєї ролі у її формуванні та становленні;

2)педагогічного самовдосконалення – прагнення до постійного розвитку, що дасть можливість вчителю залишатись професіоналом своєї справи і підтримувати постійну увагу учнів;

3) демократизації – уникнення будь-яких форм авторитарного спілкування між вчителем та учням, плекання довірливих та рівноправних стосунків;

4)орієнтація на особистість – забезпечення комфортних умов для навчання учням, оптимізація методів пізнання;

5)соціального партнерства - і вчитель, і учень мають як права, так і обов'язки по відношенню один до одного;

6)толерантність як готовність вчителя сприймати учня таким, який він є, готовність його вислухати та підтримати.

Своєю діяльністю вчитель здійснює вплив на формування особи учня, сприяє встановленню у нього моральних принципів, певних ціннісних орієнтирів. Очевидно, що вчитель при цьому має сам слугувати певним зразком для своїх учнів. Разом з тим, на вчителя лягає і необхідність надавати моральну, а часто – і психологічну допомогу учням, що цього часто потребують. Учень на уроці має отримати можливість відволіктись від тих проблем, що є в його житті, отримати позитивні емоції, підтримку та усвідомлення того, що його розуміють та готові вислухати.

Соціальна відповідальність вчителя – це те, що визначає його місце та роль в суспільстві, характеризує значення його діяльності для учнів. Це – інтегральна професійна якість, що включає велику кількість компонентів [1, С.232]. Тому дуже важливим для становлення педагога є розуміння своєї відповідальності перед суспільством, дотримання власних принципів, а також реалізація власних прав та обов'язків що буде найкращим свідченням його готовності працювати з учнями.

Список використаних джерел

1. Василенко О. Категорія соціальної відповідальності педагога у наукових дослідженнях. URL: https://dspu.edu.ua/sites/youngsc/AQGS/2015_14/232-%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf. С. 232-238.
2. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. Навч. посіб. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». 2015. 180 с.
3. Руденко С. Соціальна відповідальність як особистісно-професійна якість майбутнього вчителя. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/53035186.pdf>/ С. 279-286.

4. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку : монографія .за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Колота. К. : КНЕУ, 2012. 501 с.

Olga Ivchenko

candidate of historical sciences, history teacher at Velikodalnytskyi Lyceum No. 1 Velikodalnytskyi OTG
Odesa District, Odesa Oblast, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-0694-0004> , olga_ivchenko@ukr.net

SOCIAL RESPONSIBILITY OF THE MODERN TEACHER: FEATURES AND PRINCIPLES OF FORMATION

Key words: responsibility, principles, morality, partnership.

Каргіна Наталія Вікторівна,

вчитель української мови та літератури

Одеського ліцею №65 Одеської міської ради Одеської області;

Шмельова Варя,

учениця 10-Б класу Одеського ліцею №65

Одеської міської ради Одеської області

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ключові слова: формувальне оцінювання, українська мова, дистанційне навчання, сучасні техніки.

Стаття присвячена проблемам застосування формувального оцінювання на уроках української мови та літератури в старшій школі під час дистанційного навчання. Запропоновано дієві техніки формувального оцінювання, особливості їх впровадження у навчальний процес. На рівні загальноосвітніх навчальних закладів дистанційна форма навчання – справа нова. У роботі представлено можливості, які відкриває дистанційне навчання для всіх учасників навчального процесу; теорії і принципи формувального оцінювання, платформи для реалізації ідеї формувального оцінювання учнів старшої школи в умовах дистанційного навчання.

Розуміння процесу оцінювання як процесу взаємодії між педагогами та здобувачами освіти багато в чому залежить від особистої філософії вчителів щодо розуміння процесів навчання та викладання, а отже, й самого процесу оцінювання. Нова філософія оцінювання унеможливує використання оцінки як засобу покарання чи насильства над учнем і тому є гуманістичною у своїй основі.

Сьогодні педагоги все частіше згадують про поняття формувального оцінювання, яке дозволяє оцінити і скоригувати процес навчання у школі, бо здійснюється в процесі навчання, й неминуче для того, щоб з'ясувати, чи успішно вихованці засвоюють навчальний матеріал, а також визначити, як необхідно вчитися далі. Формувальне оцінювання на уроках української мови та літератури необхідне тому, що учні повинні вміти навчатися самостійно, розуміючи, що розповіді дорослих чи підручник – це лише одне з джерел отримання нової інформації, даючи їм орієнтир, але не є істиною в останній інстанції. Через те педагог має перевіряти не лише знання в учнів, а й уміння їх використовувати ці знання на практиці, вправність та прагнення співпрацювати, бажання вчитися та розвиватися особистісно, зацікавлення тощо. А ще вчитель має оцінювати й свою роботу, коригувати траєкторію навчання, вміти гнучко реагувати на різноманітні ситуації, по-різному організовувати заняття та уроки

у цілому, вибудувувати індивідуальну освітню траєкторію кожної дитини тощо.

Формувальне оцінювання дає можливість учням осмислювати й відслідковувати власний прогрес та планувати подальші кроки з допомогою педагога. Для вчителя формувальне оцінювання означає бути поруч з учнем і вести його до успіху, надихаючи його на цей успіх. Учителі використовують інформацію з оцінювання для коригування навчального матеріалу та забезпечення правильного виконання учнями завдань. Коли педагоги систематично залучають учнів до збирання та перевірки інформації про своє навчання, вони допомагають їм ставати більш відповідальними та самостійними.

У другій половині 90-их років 20 століття П. Блек і Д. Уільям проаналізували 21 дослідження і близько 580 статей та розділів книг про вплив формувального оцінювання на досягнення учнів. Дослідники з'ясували, що «інновації, спрямовані на впровадження практики формувального оцінювання, ведуть до істотних результатів навчання». Результати дослідження були представлені у роботі «Чорний ящик: що там усередині? Оцінювання знань учнів як засіб підвищення ефективності навчально-виховного процесу».

У свою чергу, дослідники виокремили такі компоненти успішного застосування формувального оцінювання: забезпечення педагогом ефективного зворотного зв'язку з учнями; активна участь учнів у процесі власного навчання; коригування процесу навчання з урахуванням результату оцінювання; визнання вагомого впливу оцінювання на мотивацію та самоутвердження учнів, які, своєю чергою, позитивно впливають на навчання на уроках української мови у старших класах; вміння учнів оцінювати власні знання самостійно [1].

Мета — на що ми звертаємо нашу увагу. Коли педагогу вдасться впровадити першу стратегію формувального оцінювання у свою роботу на уроках української мови, школярі повинні відповісти на наступні два основних запитання:

- ✓ Якою є мета вивчення певної теми? Для чого я це вчу?
- ✓ Чого вимагає від мене педагог? Що я повинен вміти, щоб бути добре оціненим вчителем під час навчання?

Завдяки цьому учень знає, що і для чого він буде вивчати.

Діалог — це організація в класі дискусії, постановка запитань і завдань, які покажуть, як учні навчаються. Сам навчальний процес базується на запитаннях, відповіді на які учні знаходять самостійно. Особливо рекомендують навчальну методику постановки завдань, метою яких є відновлення знань та використання інформації, якою учні вже володіють. Це запитання про порівняння, віднаходження рис схожості та відмінності, а також створення ментальних карт для того, щоб пов'язати різні навчальні концепції.

Зворотний зв'язок існує для того, щоб показати, що учень міг би використати оцінку в процесі навчання, вона повинна мати форму вичерпного коментаря — зворотного зв'язку. Така інформація містить відповіді на чотири запитання:

- ✓ Що учень зробив добре під час уроку української мови?
- ✓ Що треба покращити йому у майбутньому?
- ✓ Як треба покращити власні результати?
- ✓ Як учень повинен розвиватися далі у своїй роботі?

Дуже важливо, щоб учні знали, що буде підлягати оцінюванню. Педагог, повідомляє учням, які з їх робіт будуть оцінюватись підсумковою оцінкою – балами, а які у формі зворотного зв'язку [2].

Отже, формувальне оцінювання на уроках української мови надає можливість учням вчитися на власних помилках, розуміючи, що є для них важливим, а що є другорядним, зрозуміти саме те, що в учнів виходить та визначити, чого вони не знають та не вміють робити, що їм ще треба навчитися опанувати для успішного вивчення української мови у школі.

Список використаних джерел

1. Головіна О. Навіщо та як учням оцінювати себе. Закордонний досвід <https://nus.org.ua/articles/navishho-ta-yak-uchnyam-otsinyuvaty-sebezakordonnyj-dosvid/>
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>

Клименюк Наталія Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти,
Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
м. Миколаїв, Україна
ORCID ID 0000-0001-8442-8466
<https://scholar.google.com.ua/citations?user=-LSidwUAAAAJ&hl=uk>
nataliia.klymeniuk@moippo.mk.ua

СОЦІАЛЬНЕ САМОПОЧУТТЯ УКРАЇНЦІВ В ОГЛЯДІ ЦІННІСНИХ ВИМІРІВ

Ключові слова: цінності, соціальне самопочуття, ціннісний опитувальник Шварца

Україна має давню, багатшарову культуру, історію та значний спадок культурних цінностей, глибоко вкорінених у віковій вірування, традиції та звичаї, що відображають ідентичність та душу народу.

Завжди було відомо, що ключовою цінністю українця є родина. Сім'я була й залишається осередком духовності та підтримки. Наступною важливою цінністю є природа та земля. Українська земля завжди асоціювалася з джерелом життя й забезпечення. Третьою важливою цінністю є духовна культура. Українське мистецтво вражає своєю красою й неповторністю. Народні традиції, що передаються нащадкам, є частиною національної ідентичності.

Ціннісні орієнтації розглядаються Е. Еріксоном як система фіксованих настанов особистості, що характеризуються вибіркоким ставленням особистості до цінностей. М. Рокіч трактує ціннісні орієнтації як спрямованість особистості на ті чи інші цінності, цілі й засоби їх досягнення. Ціннісні орієнтації виконують спонукальну функцію, а також визначають мету життєдіяльності й виконують роль провідних принципів життя [2].

Спробуємо проаналізувати соціальне самопочуття українців в огляді ціннісних вимірів на сьогодні. Сучасне українське суспільство переживає численні перетворення та виклики на шляху до свого розвитку. Адже для багатьох громадян України цінності залишаються ключовим фактором формування їхнього соціального самопочуття.

По-перше, однією з зафіксованих цінностей для українців є незалежність та суверенітет держави. Події Революції Гідності та військового вторгнення тільки підкреслили її важливість. А самопочуття громадян значною мірою залежить від стабільності та безпеки держави. Другим

аспектом виявилася цінність солідарності та взаємодопомоги. Українці традиційно вважають родичів та друзів за основну опору в житті, а спільність і взаємопідтримка є вкрай важливою для позитивного соціального самопочуття українців. Крім того, культурна спадщина, мова та національна ідентичність відіграють сьогодні суттєву роль у формуванні соціального самопочуття.

Згідно з результатами опитування щодо життєвих цінностей за методикою Шварца, в умовах війни цінності українців зазнали незначних змін, і домінантною цінністю для українського суспільства залишається доброта та універсалізм.

Перевага методики Ш. Шварца полягає в тому, що вона дає змогу вибудувати не лише ціннісну ієрархію, а й виявити пріоритети мотиваційних блоків, тобто ті основні цілі, які стоять на даний момент часу перед респондентами. Таким чином, методика дає змогу одночасно виявити як когнітивні, так і мотиваційні принципи їх дослідження, що лежать в основі методики та дають можливість вивчати цінності – і як змістові, і як емоційно-мотиваційні утворення [3].

Респондентів опитували про цінності із запропонованого переліку:

- Багатство – соціальний статус, домінування над людьми та ресурсами.
- Досягнення – особистий успіх у залежності від соціальних стандартів.
- Гедонізм – прагнення насолоди або чуттєвого задоволення.
- Стимуляція – прагнення новизни, необхідність змін і глибоких переживань.
- Самостійність – самостійність думки і дії.
- Універсалізм – терпимість, захист благополуччя всіх людей і природи.
- Доброта – збереження та підвищення добробуту близьких людей.
- Традиційність – повага до культурних і релігійних звичаїв та ідей, вектор консерватизму.
- Конформізм – схильність до пасивних стандартів у поведінці, визнання існуючого стану

речей.

- Безпека – безпека і стабільність суспільства, стосунків та самого себе.

За віковими категоріями: для молоді найбільш цінними є самостійність, гедонізм та багатство; у середній та старшій віковій групі більше цінують консервативні цінності – традиційність та конформізм. Однак такі цінності, як самостійність, універсалізм, доброта, безпека та досягнення, притаманні усім віковим категоріям українців [1].

За гендерним поділом: якщо для чоловіків важливіші цінності стимуляції, досягнення та багатства, то жінки більш схильні до безпеки, традиційності, конформізму, універсалізму і доброти [1].

Отже, соціальне самопочуття українців нерозривно пов'язане з їхніми ціннісними переконаннями та ідеалами. Незалежність, солідарність, національна ідентичність, державна безпека та доброта відіграють значну роль у формуванні особистості та сприяють розвитку як громадянського суспільства, так і держави.

Список використаних джерел

1. Загородній М. Які життєві цінності важливі для українців? Опитування // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/08/24/250154/>
2. Поснова Т. П. Виявлення конфліктності цінностей молоді за методикою Ш. Шварца // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ap.uu.edu.ua/article/225>

3. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості у межах і за межами буденності - К.: Либідь, 2003.- 376 с

Nataliia Klymeniuk

Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Associate Professor Department of pedagogy, psychology and education management

Mykolaiv In-Service Teacher Training Institute

Mykolaiv, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-8442-8466

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=-LSidwUAAAAJ&hl=uk>
nataliia.klymeniuk@moippo.mk.ua

SOCIAL WELL-BEING OF UKRAINIANS IN REVIEW OF VALUE DIMENSIONS

Key words: values, social well-being, Schwartz's value questionnaire

Ковальчук Марина Сергіївна,

вчитель математики, Опорний комунальний заклад
Ліцей Козятинської міської ради Вінницької області»,
Україна

<https://orcid.org/0009-0000-6690-9725>
marinakovalchuk1989@gmail.com

**АКСІОЛОГІЧНИЙ ДОСВІД УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ –
В ДИСКУРСІ ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ**

Ключові слова: аксіологічний досвід, освітній простір, людиноцентризм, концепція нової школи, ключові компетентності

Українська педагогіка розвивалась і виокремлювалася як ціннісна система. Обґрунтування авторитету людини як найвищої природної цінності, знаходили відображення у вітчизняних працях, які враховували досягнення світогляду науковців країн Європи.

На наш погляд, уявлення про людину та її цінність формувалася різними поглядами, які інколи не співпадали із загальним баченням людиноцентризму. На сучасному етапі реферування системи освіти в Україні, враховуючи Концепцію нової української школи, яка ґрунтується на основі принципу людиноцентризму.

Впровадження принципу людиноцентризму вимагає усвідомлення того що, дитина є в центрі навчально-виховного процесу, зорієнтованого на ключові компетентності, коли вона стає основним суб'єктом і є головною метою освітнього процесу. Гармонійне поєднання навчально-виховного процесу формує у дитині впевненість у власних можливостях, розвиває компетентності які дозволяють обрати професію, яка співпадатиме із її покликанням.

Педагогіка Я. Корчака, В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі виокремлює зусилля вчителя на допомозі знайти себе дитині, не боятися відкрити себе, навчає співпраці й медіації.

На думку В.О. Сухомлинського, саме спрямованість на людину, здатність поважати іншого, любити і є найголовнішим у вчителя. «Навчитися любити дітей, – зазначав він, – не можна в жодному навчальному закладі, ні за якими книгами, ця здатність розвивається в процесі участі людини в суспільному житті, її взаємовідносин з іншими людьми. Однак за своєю природою педагогічна праця – повсякденне спілкування з дітьми – поглиблює любов до людини, віру в неї» [1].

Фундаментальний досвід аксіологічної педагогіки І.А. Зязюна висвітлено в підручнику, а саме: «відкритий і доступний для кожного учня, не викликає страху в дітей, даючи можливість їм висловлювати свої думки і почуття, відвертий у своїх поглядах; демонструє дітям цілковиту до них довіру, не принижує їхньої гідності; широко цікавиться життям учнів, не байдужий до їхніх проблем, справедливий; виявляє емпатійне розуміння – бачення поведінки учня його ж очима, вміє «постояти в чужих черевиках», відчуваючи внутрішній світ дитини; надає учням реальну допомогу» [2].

На наш погляд, враховуючи умови реформування системи освіти в Україні, коли країна перебуває в умовах воєнного стану, велика кількість здобувачів освіти є внутрішньо переміщеними особами і зовнішніми переміщеними особами, зростає важливість принцип людиноцентризму при формуванні свідомості, почуттів і волі особистості, що навчаються у складних умовах.

Досвід формування свідомості, яка є відображає відношення дитини до світу через призму пережитих проблем, системи знань здобутих, формується на людських цінностях. Так, як невраховуючи загальнолюдське в емоціях, волі, почуттях, свідомості може сформувати в дитини внутрішню агресію, егоїзм, нетерпимість.

Ми переконані, що навчання і виховання взаємопов'язані, на що аксіологічний досвід української педагогіки вказує, ми маємо виховувати в дитині людяність, здатність жити в колективі, державі, суспільстві, дотримуючи загальноєвропейських норм і правил, з повагою до себе і до своїх однолітків, які можуть мати вади із здоров'ям.

В даному випадку людиноцентризм формує основу поведінки із спілкування з різними категоріями однолітків. З досвіду спілкування з колегами, які даючи відповідь на те, чи сформує людина в собі людські якості в умовах нелюдського ставлення до неї, коли її оточує лише зло, зневага, несправедливість, переважна більшість надала негативну відповідь.

І навпаки, лише людське ставлення до особистості формує в ній моральні якості, гідні людини і людяності. Найвеличнішим з них є благородство (шляхетність), якість, яка піднімає людину над обставинами, обумовлює її ставлення до світу за мотивом творення добра та утвердження справедливості, відмову від корисливості. Благородство є вродженим потягом душі до добродіяння (Сенека). Розгорнути його в позицію, дотримання якої буде основним правилом людини впродовж всього життєвого процесу, можна лише на основі принципу істинного, а не показного, людинолюбства, людиноцентризму, людино творення [3, с. 207].

В.П. Андрущенко у праці «Конституціоналізація освітнього простору Європи: аксіологічний вимір»: деталізує та адаптує загально філософську ідею спілкування як аксіологічний досвід педагогічної майстерності, а саме:

Перша – визнання рівності особистісних позицій і довіра партнерів. При цьому педагог не зводить своїх дій до оцінювання поведінки учня і вказівок на шляхи виправлення, що породжувало б пасивність вихованця. Для того, щоб стимулювати успішне самовиховання учня, останній повинен сам учитися давати собі оцінку. Таким чином, йдеться не про усунення оціночного судження, а про зміну його авторства.

Друга ознака – домінанта педагога на співрозмовникові і взаємовплив поглядів. Гуманізація педагогічної взаємодії, яка тут має місце, полягає в децентрації позиції вчителя щодо всіх інтересів,

що не збігаються з інтересами розвитку дитини, в зосередженості на співрозмовникові, яка передбачає не лише увагу до іншого, а й готовність змінювати свої наміри, свої думки відповідно до реакції співрозмовника.

Третя ознака – модальність висловлювання і персоніфікація повідомлень, що передбачає виклад інформації від першої особи, звернення педагога та учнів до особистого досвіду, що пов'язаний з предметом повідомлення. Таке розуміння персоніфікації йде від тлумачення М.М. Бахтіним діалогу як реакцій на суб'єктивні позиції партнерів. В діалозі співрозмовник висловлює не лише предметну думку, а й своє ставлення до неї, що й зумовлює взаємодію.

Четверта ознака діалогічного педагогічного спілкування пов'язана із поліфонією взаємодії і наданням вчителем розвиваючої допомоги. Надаючи таку допомогу, вчитель не прагне знайти за іншого рецепт розв'язання його проблем. Учень сам проживає своє життя, і, якщо ми хочемо йому допомогти, слід залишити йому простір для власних зусиль, для праці його душі, тобто так побудувати взаємодію, щоб допомогти партнерові самому впоратися зі своїми проблемами. І, нарешті, п'ята ознака цього типу спілкування – двоплановість позиції педагога, адже він має вести діалог не лише з партнером, а й з самим собою: активно включаючись у взаємодію, він водночас аналізує ефективність втілення власного задуму [3, с.210].

Принцип людиноцентризму відображений в Концепції нової української школи, де в основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. вчитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини. Кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками [4].

В умовах війн, загроз, що загострюються в сучасному світі, домінуючу роль відіграє філософія людиноцентризму, де найвищою цінністю є людина, її особистий простір, повага до її почуттів, світогляду.

Список використаних джерел

1. Сухомлинский В. О. Павлицька середня школа // Вибр. твори : в 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1997. Т. 4. С. 34.
2. Педагогічна майстерність : [підручник] / І.А. Зязюн та ін. К. : Вища школа, 1997. С. 204.
3. Конституціоналізація освітнього простору Європи: аксіологічний вимір: В.П. Андрущенко та ін. – К. : ТОВ «МП Леся», 2016. 464 с.
4. Концепція нової української школи. / розпорядження КМУ від 14 грудня 2016 р. № 988-р. [Електронний ресурс] – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

Maryna Kovalchuk

Teacher of Mathematics, Support utility facility «Lyceum of Koziatyn city council of Vinnytsia district», Ukraine

<https://orcid.org/0009-0000-6690-9725> ; marinakovalchuk1989@gmail.com

AXIOLOGICAL EXPERIENCE OF UKRAINIAN PEDAGOGY - IN THE DISCOURSE OF PEOPLECENTRISM

Key words: axiological experience, educational space, the concept of a new school, key competencies, people-centeredness, the concept of a new school, key competencies

Козобродова Діна Михайлівна
кандидат філософських наук, докторант
Державного університету ім. М. Драгоманова
м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-8882-2364> ,
email: dkozobrodova007@gmail.com

АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ КОНЦЕПЦІЇ ПСИХОМІРНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ПОШРЕННЯ ЗНАДТО НЕЛЮДИНОМІРНОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Під поняттям «цифровізація» ми розуміємо розповсюдження цифрових технологій в усі сфери життя сучасної людини.

Ми вважаємо, що цифровізація негативно впливає на ціннісний (аксіологічний), людиномірний та психомірний світ людини, у тому числі кризь суб'єктивний соціальний досвід.

Наша точка зору пов'язана з твердженням що все залежить від порігу впливу цифровізації.

Якщо він найвище ніж поріг психомірності людини, то він може набувати форму перенапруження людини.

Таким чином, цей вплив розповсюджується на усі сфери соціальної реальності сучасної людини [2, с. 71-72].

Концепція психомірності соціальної реальності розкриває її антропологічний, людиномірний, аксіологічний характер.

Вона демонструє, що без людини і її психічної діяльності, особистісно орієнтованих оцінок неможливе існування і розвиток соціальної реальності як у внутрішньо психічному світі, так і в зовнішньому. Соціальна реальність не існує сама по собі, зовнішнього по відношенню до людини на зразок природної реальності.

Побудова соціальної реальності відбувається як результат сприйняття і конструювання особистістю уявлення про неї в системі психічної реальності людини. Порушення психічної діяльності людини (роботи її мозку, психіки тощо) зазвичай призводять до її «випадання» з соціальної реальності, і потрібна реабілітація, тобто відновлення втрачених соціальних зв'язків, оцінок і відносин.

Концепція психомірності соціальної реальності спирається на психосинергетичний підхід та явище психомірності.

Він дозволяє розширити поле соціально-філософських досліджень, запроваджуючи новий вимір соціальної реальності - психомірність.

Введення терміну «психомірність», «психомірне середовище / система» належить проф. І.В. Єршовій-Бабенко – творцеві психосинергетики. Психосинергетика як напрям в постнекласичній науково-філософській думці вивчає психомірні середовища / системи і їх поведінку як складних систем синергетичного порядку, що самоорганізуються, до яких можуть належати антропо-соціо-культурні середовища / системи (особистість, її психічна реальність, соціальна група, суспільство, культура тощо)[1, с. 85].

На наш погляд, перетин психомірного порігу людини, внаслідок цифровізації, це важливе питання сучасності.

І воно залежить також від ціннісної (аксіологічної) складової як кожної людини окремо так і соціальної реальності взагалі.

Є питання, життєві ситуації, на які ми не можемо впливати.

Але існують сегменти, де ми можемо обирати до якого ступеню дозволити цифровим технологіям проникати в наше життя.

Тобто концепція психомірності соціальної реальності демонструє нам властиву нам природну психомірність, яка за своєю природою відрізняється від походження цифрових технологій.

Людина та її психіка, з точки зору психосинергетичного підходу визначається як відкрите нелінійне середовище/система, що самоорганізується. Тобто механізм самоорганізації є природним для людини, її психіки.

Цифрові системи відносяться до класу зворотніх систем, які не самоорганізуються.

І коли ці дві різні системи стикаються, то виникає ефект порушення механізму самоорганізації в психіці людини. Що призводить до різноманітних психологічних наслідків.

В цих тезах ми хочемо звернути увагу лише на ціннісний аспект вибору людини тоді, коли це можливо.

Тобто, якщо для людини цінністю є збереження свого психічного здоров'я та своїх людиномірних складових у вигляді (наприклад, почуття співчуття, надання підтримки або взаємодопомоги, та інших людських якостей).

Список використаних джерел

1. Козобродова Д.М. Антропологічний характер соціальної реальності в аспекті психомірності/ Д.М. Козобродова// Наукове пізнання. 2(48)/2021
2. Козобродова Д.М. Трансформації соціальної реальності у контексті її психомірності/Д.М.Козобродова// Вища освіта України. 2022, №4, с. 71-78.

Dina Kozobrodova

candidate of philosophical sciences, doctoral student of the State University named after M. Drahomanova m. Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0001-8882-2364> , email: dkozobrodova007@gmail.com

THE AXIOLOGICAL ASPECT OF THE CONCEPT OF PSYCHOMETRICITY OF SOCIAL REALITY AS AN EXAMPLE OF THE SPREAD OF TOO INHUMAN DIGITALIZATION

Колесова Олена Анатоліївна,

кандидат філософських наук,
ст. викладач кафедри філософії освіти

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»,
м. Одеса, Україна

kolesovaolena@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9740-5511>

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В ОСВІТІ ТА СУСПІЛЬСТВІ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД

Ключові слова: гендерна рівність, освіта, STEM-освіта, сучасне освітнє середовище.

Глобалізація суспільних взаємин кардинально змінює традиційні міжгалузеві та секторальні зв'язки, а залучені до них працівники стали безумовними споживачами цифрових технологій.

Державні, бізнесові, громадянські організації усвідомили, що цифровізація — це один із головних факторів зростання світової економіки та подальшого цивілізаційного розвитку.

Сучасний світ наповнений цифровими рішеннями, технологічними інноваціями та науковими відкриттями які полегшують наше повсякденне життя та підвищують продуктивність праці. Такі поняття, як "великі дані", "штучний інтелект", "Інтернет речей", вже стали невід'ємною частиною нашого буття.

Здатність адаптуватися до інноваційних змін і зберігати конкурентоспроможність як індивіда, так і суспільства в цілому, залежить від володіння STEM-знаннями та навичками. Тому, для максимально потужного використання технологій, державі потрібні підготовлені фахівці, і особливу увагою потрібно приділити важливим змінам у ставленні до гендерних пріоритетів у науковій сфері. На жаль, статистика свідчить про те, що гендерна нерівність є проблемою, яку ми не можемо ігнорувати. Як чоловіки, так і жінки є носіями вагомого інтелектуального потенціалу.

Важливо відзначити, що велика кількість жінок у компаніях і організаціях сприяє знаходженню більш інноваційних та ефективних рішень. Це стає можливим завдяки різноманітності поглядів і досвіду, які дозволяють аналізувати проблеми з різних точок зору і знаходити оптимальні шляхи їх вирішення. На жаль, навіть зараз, у науково-технічних секторах працює надто мало жінок. За критерієм гендерної рівності Україна в рейтингу гендерного розриву (The Global Gender Gap Report) посіла 74 місце у 2021 році. Прийнятна ситуація щодо рівності можливостей жінок і чоловіків спостерігається лише у сфері освіти. За цим показником наша країна 26 у світі.

Однією з ключових причин такої гендерної нерівності є стереотипи і упередження, які існують у суспільстві. Дівчата часто відчувають соціальний тиск, який змушує їх відмовлятися від STEM-освіти та наукової кар'єри. Наприклад, предмети, пов'язані з природничими науками та технологіями, часто сприймаються як "чоловічі", тоді як гуманітарні дисципліни асоціюються з "жіночими" заняттями. Впевненість, що деякі предмети призначені тільки для однієї статі, обмежує можливості дівчат та хлопців у виборі бажаної кар'єрної траєкторії. Задача суспільства в цілому і освіти зокрема, подолати ці стереотипи, створити середовище для отримання гендерного балансу, інакше держава втрачає цінний інтелектуальний ресурс, який може принести велику користь.

Освіта сьогодення, в широкому сенсі, включає в себе процес набуття не лише знань та навичок, а й надання поштовху розвитку особистості на різних етапах життя як реакцію на відповідні соціокультурні виклики, які з'являються перед людиною,

Виходячи з цього, можна констатувати, що тема створення позитивної атмосфери для навчання дівчат у STEM-галузях, розвитку стимулюючих програм, їх підтримки та впровадження - це надзвичайно важлива і актуальна сфера діяльності. Слід активно популяризувати науку як таку, демонструвати потенціал розвитку для дівчат у різноманітних природничих сферах.

Важливим чинником зі створення сприятливого навчального гендерно-орієнтованого середовища є освітні заклади та галузеві громадські організації. Це означає, що їх увага має бути акцентована не лише на оновленні змісту навчання, але і на використанні сучасних методів та підходів, які заохочують учнів до активного занурення до наукових досліджень. Педагоги та адміністрація освітніх закладів відіграють вирішальну роль у цьому процесі. При розбудові сучасного освітнього середовища мають

закладатись умови, при яких кожна дитина, незалежно від статі, зможе розкрити свої здібності. Позашкільні заходи є потужними інструментами у формуванні позитивного ставлення до STEM серед дівчат. Наукові конкурси, технічні фестивалі, міжпредметні тижні – це можливість познайомитися з практичним втіленням наукових досягнень та позбавитись стереотипів, які довгий час визначали STEM як сферу, призначену виключно для чоловіків.

Ще одним кроком на шляху до залучення дівчат у наукові сфери є можливість ознайомлення з історіями успішних жінок-науковиць. Така подія може бути реалізована через відвідування наукових лабораторій закладів вищої освіти, або через участь у інтерактивних зустрічах. Подібні зустрічі стають натхненням для учениць та студенток, надають їм впевненість у тому, що і вони здатні досягти значних досягнень у науково-технічних галузях.

Однак, формування нового усвідомлення гендерної рівності учнів не залежить виключно від педагогів, адже ми не повинні забувати, що гендерна рівність формується на кожному кроці нашого життя, в тому числі в родинному колі. Батьки відіграють важливу роль у формуванні уявлень дітей про гендерну рівність з самого раннього віку. Наявність відкритих, толерантних і освічених батьків може значно вплинути на світогляд дітей і стати основою для подальшого розуміння і підтримки гендерної рівності. Вони можуть створити атмосферу доброзичливої мотивації для обрання STEM-освіти, яка допоможе дітям подолати будь-які труднощі на шляху до отримання знань у цьому напрямку. Саме тому важливо приділяти час проведенню інформаційних кампаній та семінарів для батьків. На цих заходах варто розглянути переваги галузевої гендерної рівності у процесі навчання та розвитку дітей, донести до батьків важливість підтримки та заохочення дівчат у їхньому науковому й технічному розвитку. Такі зустрічі допомагають створенню в родині та освітньому закладі справжньої культури рівності та сприяють тому, що більше дівчат будуть надихатися природничо-математичними дисциплінами, а значить держава зможе у найближчому майбутньому розвиватись завдяки успішним науковицям та інженеркам.

Громадські організації, ЗМІ та інші інституції також відіграють важливу роль у поширенні інформації про гендерну рівність та боротьбі зі стереотипами. Їхні проекти та заходи сприяють усвідомленню даної теми освітянськими та батьківськими спільнотами. Також, слід зазначити, що сами учні можуть впливати на формування гендерної рівності. Молодь, яка вже розуміє важливість даного питання, може виступати як лідери та активісти, сприяючи впровадженню рівності власними прикладами та ініціативами.

Таким чином, формування нового усвідомлення гендерної рівності є важливим завданням, яке потребує спільних зусиль всіх рівнів та секторів суспільства. Освітяни відіграють важливу роль у цьому процесі, але завдання накладає відповідальності на всіх нас, і разом ми можемо створити більш рівноправне та інклюзивне суспільство.

Список використаних джерел

1. Гендерна рівність в освіті: як це реалізувати в громаді URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15992> (дата звернення: 2.09.2023).
2. "Наука – це вона" - всеукраїнський конкурс для дівчат на краще есе про жінку-науковицю (unicef.org) URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/she-is-science-competition> (дата звернення: 2.09.2023)

3. Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року
[|URL:https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-shvaliv-strategiyu-vprovadzhennya-gendernoyi-rivnosti-u-sferi-osviti-do-2030-roku](https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-shvaliv-strategiyu-vprovadzhennya-gendernoyi-rivnosti-u-sferi-osviti-do-2030-roku) (дата звернення: 2.09.2023)
4. «Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний – 2020)», - ГС «ХАЙ-ТЕК ОФІС УКРАЇНА», 2016
5. Global Gender Gap Report 2021 | World Economic Forum <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2021> (дата звернення: 4.09.2023)

Olena Kolesova

PhD of Philosophical Sciences, senior lecturer of
 the Department of Philosophy of Education
 KZVO «Odesa Academy of Continuing Education
 of the Odesa Regional Council»,
 Odesa, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0001-9740-5511>
kolesovaolena@gmail.com

GENDER EQUALITY IN EDUCATION AND SOCIETY: A CONTEMPORARY PERSPECTIVE

Key words: gender equality, education, STEM education, contemporary educational environment.

Корольов Артем Ігорович,

старший викладач кафедри фізичної підготовки та спорту
 Національної академії Національної гвардії України,
 м. Харків, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-4136-5204>

https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=AHojOPsAAAAJ&view_op=list_works&gmla=AOV7GLPwSwE26B-B9WdWj-XHAISO0mo_iE-qluWW_xlN-TtE4i1Nv8YBM4qkx3pR8wKLJ2_ioGcyd3Klt9VdMPBj3wOZF-oyqzfdXtqItKEAgWwNMTwyoiID20jwHp1X7aqVoM7Dyt8Iv-xzQ1nY2E6V_rmwWCrtqsRQ-zlfDbmc3p6nHTwa6q0atTRo-wEwE5GvmiSVIO2M3GDevdu9InW2bphvzurtEYJs3dYxx5D5CY7NLQo3R6WcY61IFJhdFWwvG9MOBo52Cs-fit362g&iaan=korolov+ArtemKoroly02071991@gmail.com

**ФОРМУВАННЯ РИЗКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ
 НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ
 СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ**

Ключові слова: ризик, компетентність, офіцер Національної гвардії України, ризикогенні фактори, соціальна відповідальність.

Однією із визначальних характеристик сучасної держави є її спроможність забезпечити дотримання законності всередині країни та проведення комплексу заходів, які пов'язані із захистом своєї суверенності та протидії збройної агресії на міжнародній арені. Ці завдання у складних соціополітичних умовах виконує Національна гвардія України (далі – НГУ) як унікальна військова структура з правоохоронними функціями, тому на сучасному етапі розвитку педагогічної теорії та практики актуального характеру набувають питання підвищення рівня професійної підготовки майбутніх офіцерів НГУ до виконання службових завдань з підтримання громадської безпеки в державі з урахуванням професійних ризиків.

Соціальна відповідальність перед Україною та українцями детермінує зміну пріоритетів у змісті військової вищої освіти. Значна увага у цьому контексті приділяється модернізації змісту та забезпеченню якості підготовки майбутніх офіцерів на рівні міжнародних вимог до військових фахівців, які мають бути конкурентоспроможними, мобільними, компетентними, зорієнтованими на

особистісний та професійний саморозвиток, здатними реалізовувати професійні якості та компетентності, професійно діяти в умовах ризикогенних факторів та невизначеності.

Реалізація соціальної відповідальності в умовах професійної діяльності офіцера НГУ невід'ємно пов'язана з подоланням ризикогенних факторів та ризиків. Специфіка сучасного ризику полягає в тому, що «небезпечна реальність прихована від сприйняття», оскільки на рівні буденної свідомості небезпека може не сприйматися [1, с. 101].

Вивчення стану аналізу проблеми відповідальності свідчить про те, що ряд її аспектів залишилися не розглянутими у психолого-педагогічній літературі, а деякі висунуті припущення вимагають подальшого вивчення й уточнення стосовно формування високого рівня відповідальності у майбутніх офіцерів, які здобувають вищу військову освіту.

Відповідальність як якість, необхідна при реагуванні на ризики, тісно пов'язана зі знанням об'єктивних законів розвитку суспільства, рівнем освіти і культури, вона ґрунтується на ставленні: до об'єкта діяльності (позитивне, зацікавлене); до самої діяльності (як людина її виконує – зацікавлено, формально-неформально, байдуже тощо); до результату діяльності [4, с. 24].

Узагальнюючи дефініції ризику в рамках різних підходів, у тому числі тих, які стали об'єктами нашого аналізу, відомий австрійський соціолог О. Ренн прийшов до закономірного висновку, що наявні у зарубіжній ризикології визначення ризику вміщують три складові [6], що визначають його онтологічну основу: по-перше, небажані наслідки (які можуть включати такі пов'язані із поняттям ризику категорії як «небезпека», «загроза», «шкода»); по-друге, ймовірність, вірогідність їх виникнення; по-третє, стан дійсності (реальності), під якими розуміється наявний у фаховій літературі дискурс з приводу змісту онтологічної природи ризику, що характеризується двома максимами: ризик як об'єктивна реальність; ризик – як уявна конструкція [5, с. 6].

Дослідник Є. Роза вважає, що як об'єктивна реальність, ризик існує незалежно від нашого сприйняття і наших вимог щодо знань і суб'єктивних оцінок, про те, що саме знаходиться під загрозою, і про те, наскільки ймовірним є шанс виникнення небезпеки [7, с. 108].

Соціальний ризик як вірогідність несприятливих наслідків суспільно значимих рішень, які приймаються в умовах невизначеності, дефіциту ресурсів (часу, інформації тощо), що веде до вірогідності здійснення небажаних подій. Чинники невизначеності, що породжують соціальний ризик: інформаційні, власно соціальні, персональні, правові, економічні, випадкові. Небезпека як фаза наростання конфлікту, що приводить до істотного або незворотного порушення процесів функціонування й розвитку соціальної системи, до стану кризи й навіть занепаду. Критерії класифікації небезпеки: джерела, часові параметри, цільова спрямованість, рівень новизни, ступінь поінформованості про існування небезпеки [2].

Подібне пояснення подане й у новому тлумачному словнику української мови, а саме «відповідальність» означає «покладений на когось або взятий на себе кимось обов'язок відповідати за певну ділянку роботи, справу, за чийсь дії, вчинки, слова» [3]. Цей термін у науковій літературі розглядають у контексті культури народу і розуміють як: «необхідність, обов'язок усвідомлювати свої дії та вчинки. ... Бути відповідальним – це означає володіти правами й обов'язками в якій-небудь сфері, мати високорозвинене почуття обов'язку, рівно ставитися до своїх обов'язків» [4].

Урахування ризиків у професійній діяльності в умовах підвищеної соціальної відповідальності спирається на компетентнісний підхід, який являє собою перехід на новий рівень підготовки офіцерів – професіоналів військової справи, здатних якісно, швидко та з найменшими втратами виконати поставлені завдання воєнного часу та заходи повсякденної діяльності.

Визначення змісту ризикологічної компетентності в контексті реалізації положень компетентнісного підходу майбутнього офіцера НГУ й аналіз наукової літератури з поставленої проблеми дозволяє виділити та розкрити її функції, що відображають різноманітність вирішення офіцером службово-бойових завдань у мирний та військовий час, а саме: когнітивну, безпекоорієнтовну, правоохоронну, конструктивно-комунікативну, конструктивно-комунікативну, розвиваючу, прогностичну.

Отже, в умовах підвищеної соціальної відповідальності перед державою та її громадянами набуває особливої актуальності підготовка майбутнього офіцера НГУ з розвинутою ризикологічною компетентністю.

Список використаних джерел

1. Горбняк О. Політичний ризик та його фактори. Політологічні студії : зб. наук. пр. 2010. С. 101-106.
2. Кривошеїн В.В. Соціально-політична ризикологія, 2016. URL: <http://repository.dnu.dp.ua:1100/upload/e33e73d3bb6e6306ef315815e36b2a5eKrivoshayin-V.V.-SPR.pdf>
3. Новий тлумачний словник української мови : у чотирьох томах / укл. В. Яременко, О. Сліпущко та ін. К. : Аконтіт, 1999. Т. 1. 910 с.
4. Опалінська М.М. Відповідальність майбутнього офіцера як професійно важлива якість в умовах виконання службово-бойових завдань. Особистість в екстремальних умовах : матер. ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (17 травня 2019 р., м. Львів). Львів, 2019. С.24-25.
5. Aven T., Renn O. Risk management and governance: concepts, guidelines and applications. Heidelberg. New York : Springer, 2010. 276 p.
6. Renn O. Concepts of Risk: A Classification. Social theories of risk. Westport, Conn. : Praeger, 1992. P. 53-79.
7. Rosa E.A. White, black and grey: Critical dialogue with the international risk governance council's framework for risk governance. Global risk governance, concept and practice of using the IRGC framework. Heidelberg: Springer, 2008. P. 101-117.

Artem Korolov

Senior Lecturer at the Department of Physical Training and Sports

National Academy of the National Guard of Ukraine,

Kharkiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-4136-5204>

https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=AHojOPsAAAAJ&view_op=list_works&gmla=AOV7GLPwSwE26B-B9WdWj-XHAISO0mo_iE-qluWW_xlN-TtE4i1Nv8YBM4qkx3pR8wKLJ2_ioGcyd3Klt9VdMPBj3wOZF-oyqzfDXtqItKEAgWwNMTwyoiID20jwHp1X7aqVoM7Dyt8Iv-xzQ1nY2E6V_rmwWCrtqsRQ-zlfDbmc3p6nHTwa6q0atTRo-wEwE5GvmiSVIO2M3GDevdu9InW2bphvzurtEYJs3dYxx5D5CY7NLQo3R6WcY61IFJhdFWwvG9MOBO52Cs-fit362g&iaan=korolov+ArtemKoroly02071991@gmail.com

FORMATION OF RISK COMPETENCE OF FUTURE OFFICERS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF THE INDIVIDUAL

Key words: risk, competence, officer of the National Guard of Ukraine, risk factors, social responsibility

Красножон Наталя Володимирівна,

завідувачка науково-методичної лабораторії соціокультурного проектування та розвитку безпечного освітнього середовища, старший викладач кафедри філософії освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м.Одеса, Україна

<https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0003-1099-7695>
https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=NCsxObEAAAAJ&citation_for_view=NCsxObEAAAAJ:2osOgNQ5qMEC

ЛІДЕСЬКІ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ЗСОО В СТВОРЕННІ ПРОСТОРУ БЕЗПЕКИ

Ключові слова: керівник закладу загальної середньої освіти, лідер, лідерство, технологія лідерства

Міністерство економіки України затвердило професійний стандарт керівника закладу загальної середньої освіти. Відповідно до Стандарту, мета професійної діяльності директора закладу загальної середньої освіти полягає в безпосередньому управлінні закладом і відповідальності за освітню, фінансово-господарську та інші різновиди діяльності закладу освіти (Професійний стандарт, 2021).

Виходячи з функціональних обов'язків, директор є представником закладу освіти у відносинах із державними органами, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами і діє без довіреності в межах повноважень, передбачених законом та установчими документами закладу освіти. Керівник підпорядковується засновнику закладу освіти.

Виходячи з вищевикладеного, розглядаємо відповідно лідерські компетенції керівника зсосо як систему, із професійних, особистісних та емоційних компонентів лідерської компетентності. Вона дозволяє директору впроваджувати ефективні моделі менеджменту. В даному випадку, професійний компонент лідерської компетентності керівника постає базовим.

Усвідомлюючи розуміння особливості поєднання педагогічної дальності й управління закладом освіти; лідерські знання та уміння сприяють виконувати завдання окреслені професійним стандартом.

Професійна компетентність керівника закладу освіти дозволить ефективно реалізувати управлінський цикл (аналізувати, планувати, організовувати, контролювати, регулювати); діяти на засадах системного та ситуаційного підходів; управляти розвитком закладу та педагогічного колективу; створювати для цього сприятливі умови та знаходити необхідні інформаційні, фінансові, матеріально-технічні, кадрові та інші ресурси; впроваджувати інновації, які впливатимуть на якість освітньої діяльності та конкурентоспроможність закладу. Саме цей компонент дозволяє керівнику-лідеру вести за собою персонал, оскільки він зумовлює повагу до його професіоналізму.

Про те, як зазначає вітчизняний дослідник Кухарчук (2022), в контексті нашого дослідження, в Україні створена нормативно-правова норма формування здоров'язбережувальної компетентності у закладах освіти. Серед них:

- здатність учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей;
- сприяти розвитку здібностей здобувачів освіти, формуванню навичок здорового способу життя, дбати про їхнє фізичне і психічне здоров'я;

- безпечне освітнє середовище - сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин;
- забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці; Санітарний регламент визначає медичні вимоги безпеки (правила і норми) щодо освітнього середовища у всіх типах закладів загальної середньої освіти (далі - заклади освіти), а також структурних підрозділах інших юридичних осіб, що забезпечують здобуття загальної середньої освіти (крім спеціальних закладів освіти) усіх форм власності.

На нашу думку, формування лідерства не завершується приходом у колектив закладу освіти керівника, адже перед ним одразу виникають потреби у володінні лідерськими компетентностями, які формуються в процесі спільної діяльності з колективом вчителів, батьків, учнів.

Так, Д. Алфімов під лідерськими якостями розуміє узагальнені властивості керівника створювати нове бачення розв'язання проблеми, успішно впливати на послідовників у напрямі досягнення цілей групою або організацію (Алфімов, 2010)

Варто підкреслити те, що лідерство дозволяє підсилити управлінські дії керівника в таких позиціях, як визначення мети, координація зусиль працівників, оцінка результатів їхньої діяльності, забезпечення групової синергії, обстоювання інтересів групи за її межами, визначення перспектив, мотивування діяльності через власний приклад, рішучість, упевненість, вміння вести працівників за собою (Сергеєва, Кондратьєва, & Хромей, 2015, с. 13).

Автори книги «Емоційне лідерство» Д. Гоуман, Р. Бояціс та Е. Маккі виділяють шість стилів лідерства, які об'єднують у дві групи:

- резонансні стилі (ідеалістичний, навчаючий, товариський та демократичний) – націлені на цінності свободи, довіри, спільного прийняття рішень;
- дисонансні стилі (амбіціозний та авторитарний) націлені на цінності порядку, примусу та ієрархічності.

Ідеалістичний лідер веде команду до спільної мети, причому не вказує як дійти до мети, а допомагає команді зрозуміти загальну тенденцію, мотивує. Невдачу сприймає як досвід, який треба проаналізувати і врахувати на майбутнє. Даний стиль варто використовувати під час стратегічного планування та проектної діяльності.

Навигаючий лідер, відповідно, навчає команду, постійно спрямовує роботу на розвиток сильних сторін кожного її члена, дає рекомендації, поради, а не накази. Даний стиль варто використовувати в роботі з молодими спеціалістами, а також під час різного роду засідань, семінарів.

Товариський лідер об'єднує працівників та створює атмосферу довіри в команді. Формує спільні цінності, правила взаємодії в команді, корпоративні традиції, організовує тимбілдинг, святкує разом з командою малі та великі перемоги.

Демократичний лідер залучає до прийняття рішень команду, делегує повноваження, вислуховує думку кожного, володіє навичками модерації та фасилітації. Даний стиль варто використовувати на педагогічних радах, батьківських зборах, зустрічах з учнівським самоврядуванням тощо.

Амбіційний лідер встановлює цілі та чекає, що команда їх досягне, незважаючи на будь-які перешкоди. Такий лідер вважає, що працівники все мають знати, багато від них вимагає, подекуди понаднормово, і навіть звільняє малоефективних та неефективних. Отримує результат у короткий строк, але в довгостроковій перспективі має постійні конфлікти з командою. Такого стилю співпраці варто уникати, важливо надихати команду результатами важкої роботи.

Авторитарний лідер одноосібно приймає всі рішення, жорстко та тотально контролює виконання рішень із погрозою покарання, не має інтересу до працівника як до особистості. Такого стилю варто уникати або використовувати виключно в кризових ситуаціях (Goleman, Boyatzis, & McKee, 2004).

Науковець П. Кухарчук пропонує, щоби технологією щодо підвищення ефективності формування здоров'язбережувальної компетентності у слухачів у процесі професійної перепідготовки визначали посилені здоров'язбережувальні компоненти змісту підготовки педагогів у закладах вищої освіти.

Це передбачає оволодіння фахівцями професійними здоров'язбережувальними знаннями та вміннями, а саме: стабільні знання про здоров'я та впливу на нього негативних факторів, причини та наслідки шкідливих звичок, їх профілактику; обізнаність стосовно основних напрямів діяльності соціальних педагогів, що спрямовані на створення здоров'язбережувального середовища в професійній діяльності; вивчення студентами здоров'язбережувальних технологій, важливих для їх майбутньої професійної діяльності; вміння та навички планування, організації та реалізації здоров'язбережувальної діяльності, як по відношенню до самого себе, так і до оточуючих; вміння та навички соціальної взаємодії тощо (Кухарчук, 2022).

Поглиблюючи формування лідерських технологій процесу формування здоров'язбережувальної компетентності педагогів через зміст навчання розкривається у знаннях, вміннях та навичках здоров'язбережувального спрямування, щоби активізувалася самосвідомість і самопізнання, у їх перетворенні в значущі для особистості цінності, а в майбутньому передачі їх оточуючим. На цій основі забезпечується надання майбутнім фахівцям можливості розвитку і застосування значимих якостей та здоров'язбережувальних умінь під час навчання. Для того, щоб здоров'язбережувальна діяльність стала основою повсякденного життя та поведінки педагогів і учнів, знання із здоров'язбереження мають бути усвідомленими (Кухарчук, 2022).

Ми вважаємо, що успішна реалізація технології лідерства передбачає самоаналіз лідером у своїй діяльності помилок. Серед них:

- недооцінювання власних потенційних можливостей, можливостей працівників та конкурентів; недовіра лідера-керівника до своїх підлеглих; продовження роботи над тим, що вже втратило свою актуальність, цінність;

- вибір неправильного стилю комунікації, прояв зверхності по відношенню до підлеглого; невизнання своїх помилок.
- нечіткість поставлених цілей перед працівниками; відсутність самовдосконалення, саморозвитку;
- низька стійкість до стресів, паніка, розгубленість в нетиповій ситуації;
- боязнь за власну посаду, боязнь активних та ініціативних працівників; перетворення на керівника, який діє за жорсткими правилами та стереотипами;
- невміння поставити себе на місце працівника, нездатність проявити емпатію;

Підсумовуючи, слід виокремити розвиток лідерських якостей в керівників ЗЗСО як одних із найактуальніших проблем забезпечення ефективного управління закладами освіти, так, як не всі керівники є лідерами.

Проте, проблему розвитку лідерства та формування пріоритетних напрямів професійної підготовки керівників-лідерів як важливої складової професіоналізації управлінської діяльності в умовах сучасних суспільних трансформацій в Україні залишається невирішеною. Адже проявлення лідерських якостей базується не на займаній посаді чи повноваженнях, а на довірі та взаємовідносинах між суб'єктами освіти.

Список використаних джерел

1. Алфімов, Д. В. (2010). Зміст феномена «лідерські якості особистості». Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 11 (64), 44–51. (Alfimov, D. V. (2010). The content of the phenomenon «leadership qualities of the individual». Pedagogy of formation of creative personality in higher and secondary schools, 11 (64), 44–51).
2. Кухарчук П.М. (2022) Державне регулювання розбудови безпечного і здорового освітнього середовища в закладах освіти. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*. Вип., 2022, 43-50. <https://journals.academ.vinnica.ua/index.php/eco-pa/article/view/9/6>
3. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» МОН України №568-21 (2021). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf>
4. Сергеева Л. М., Кондратьева В. П., Хромей М. Я. Лідерство: навч. посібн. ІваноФранківськ, (2015). 296 с.
5. Goleman D., Boyatzis R. E., McKee A. Primal Leadership: Learning to Lead with Emotional Intelligence. Harvard Business School Press, 2004. 306 p.

Natalya Krasnozhon

head of the scientific-methodological laboratory of socio-cultural design and development of a safe educational environment, senior lecturer of the Department of Philosophy of Education, KZVO "Odesa Academy of Continuing Education of the Odesa Regional Council",
Odessa, Ukraine

THE LEADING COMPETENCES OF THE HEAD OF ZZSO IN CREATING A SECURITY SPACE

Key words: head of general secondary education institution, leader, leadership, leadership technology

Крилова Валерія Олександрівна
студентка IV курсу Ізмаїльського державного гуманітарного університету,
м. Ізмаїл, Україна
ruban_ak@ukr.net

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК НАПРЯМ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ

Ключові слова: молодь, волонтерська діяльність, волонтерський рух, система організації соціальної роботи, ресоціалізація молоді, мотиватори.

На початку XXI століття українське суспільство зіткнулося з безліччю труднощів соціально-економічного, політичного та соціокультурного характеру, що спричинили кризовий стан основних суспільних інститутів і появу груп, які перебувають під впливом сукупності несприятливих чинників ризикогенного формату. Особливо це стосується молоді як найбільш вразливої та чутливої групи населення, що опинилася під впливом негативних тенденцій кризового стану суспільства [1, с. 47]. На думку деяких фахівців з проблем молоді, практично кожна молода людина потенційно перебуває під тим чи іншим ризиком. Така позиція визначається уявленням про те, що дорослішання означає боротьбу за своє особистісне становлення, що «вже в самому процесі вікового розвитку закладено суперечності, які неминуче супроводжуються різними чинниками» [2, с. 267]. Крім того, ситуація, що складається в молодіжному середовищі визначається втратою соціальних і морально-етичних орієнтирів, відсутністю належної уваги з боку держави та ключових інститутів соціалізації, значним погіршенням матеріально-економічного становища родин і деструктивним впливом найближчого соціального оточення. Усі ці чинники призводять до загострення проблеми молоді.

Одним із найперспективніших і найважливіших напрямів у системі організації соціальної роботи з молоддю, а також – пошуку нових шляхів формування поведінки серед є розвиток волонтерського руху в молодіжному середовищі, залучення молодих людей до волонтерської діяльності.

Сучасне розуміння волонтерської діяльності та залучення молоді до неї слід розглядати в рамках соціальної та педагогічної роботи. За своєю природою добровільність є важливим засобом сталого розвитку. У цьому контексті категорія «волонтерство» виступає як форма благодійного служіння в ім'я гуманістичних ідеалів і пов'язується з діяльністю освітньо-виховних інститутів. По суті, волонтерство включає в себе позначення спільноти добровольців або волонтерів, які реалізують певний вид діяльності, спрямований на досягнення конкретних цілей і завдань. Зазначимо, що в основі волонтерської діяльності лежать такі характеристики:

- по-перше, добровільна діяльність, якою займаються з доброї волі, відповідно до свого вибору;
- по-друге, люди, які реалізують такого роду діяльність, «не очікують будь-якої матеріальної винагороди за результати своєї праці»;
- по-третє, ця діяльність виявляє «ознаки інституціонально закріпленої діяльності» [3, с.74].

Таким чином, волонтерська діяльність є типово просоціальною, неоплачуваною, свідомою, добровільною діяльністю на благо соціального оточення, процесом об'єднання молодих людей, які прагнуть зробити внесок на благо своєї країни і світової спільноти.

Волонтерська діяльність структурно включена в поле державної молодіжної політики, вона вирішує молодіжні проблеми, пов'язані із зайнятістю, соціальним забезпеченням, освітою, охороною здоров'я. Ми вважаємо, що залучення молоді до волонтерської діяльності є ресурсом організації

соціальної роботи з молоддю. Волонтерська діяльність відкриває молоді перспективи самоорганізації, самореалізації, сприяє відродженню в молодіжному середовищі гуманізму, моральності та загальнолюдських цінностей, а також – виробленню та прояву соціальних і духовно-моральних якостей. Відповідно до емпіричних досліджень, добровольча активність безпосередньо пов'язана з позитивною соціалізацією молоді.

Отже, волонтерську діяльність у рамках системи організації соціальної роботи з молоддю слід розглядати як двосторонній процес надання допомоги: з одного боку, молодь допомагає іншим людям, а з іншого – надаючи допомогу людям, які оточують їх, молодь допомагає самій собі в подоланні особистісних проблем і труднощів життєдіяльності. Тобто, залучення молоді до волонтерського руху цілком може виступати тією дієвою формою соціалізації молодих людей, яка забезпечить протистояння деструктивним формам поведінки.

Організація соціальної роботи із залучення молоді до волонтерської діяльності має безліч напрямів із широким спектром конкретних видів робіт, основними з яких є низка таких напрямів [4, 157]:

- оздоровче – пропаганда здорового способу життя, сприяння діяльності у сфері фізичної культури та масового спорту;

- превентивно-профілактичне – профілактика вживання психоактивних речовин дітьми та підлітками;

- екологічне – добровольча діяльність, спрямована на збереження навколишнього природного середовища, т.зв. благоустрій екології;

- історичне – збереження історичної та культурної спадщини; відновлення відомостей про учасників Великої Вітчизняної війни, безвісти зниклих; надання допомоги у відновленні зруйнованих пам'яток історії, культури та мистецтва;

- дозвільно-творче – організація адекватного повноцінного дозвілля молоді та проведення благодійних творчих зустрічей, вистав;

- соціальне – надання адресної допомоги молодим людям, які залишилися без батьківського піклування, перебувають у притулках, стаціонарних соціальних установах, корекційних школах-інтернатах, а також – надання допомоги широкому колу людей, які опинилися у скрутній життєвій ситуації (наприклад, супроводження людей, обмежених у можливостях пересування, до закладів охорони здоров'я та ін.).

Система організації соціальної роботи із залучення молоді до волонтерського руху має спиратися на мотивацію, що визначається як процес зовнішнього або внутрішнього стимулювання індивіда/групи до діяльності на досягнення певних цілей. При цьому мотивація волонтерів поділяється на соціальну мотивацію (почуття приналежності та визначеності в суспільстві), соціальну відповідальність (бажання показати свою небайдужість до проблеми) та матеріальну мотивацію (самореалізація, цікаве проведення дозвілля).

Список використаних джерел

1. Болотова В. О., Ляшенко Н. О., Байдак Т. М. Волонтерська діяльність в Україні як вид соціальної активності. Грані. 2018. Т. 21. № 9. С. 47-57.
2. Горінов П. В., Драпушко Р. Г. Адміністративно-правове регулювання волонтерського руху в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 8. С. 266-269.

3. Єсіна Н. О. Поняття та сутність волонтерської діяльності в Україні. Сучасне суспільство. 2017. Вип. 1(13). С. 73-80.
4. Писаренко Л. М., Плукчи Л. В., Федорова І. В. Волонтерство: виклики сьогодення (за матеріалами друкованих ЗМІ). Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32(71). № 1. Ч. 3. С. 156-160.

Науковий керівник

Замашкіна Ольга Дмитрівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри права і соціальної роботи Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Ізмаїл, Україна

Valeriia Krylova

fourth year student , Izmail State University of the Humanities, Izmail, Ukraine

ruban_ak@ukr.net

OLUNTEER ACTIVITY IN THE SYSTEM OF ORGANIZATION OF SOCIAL WORK WITH YOUTH RISK GROUP

Key words: youth, risk groups, volunteer activity, volunteer movement, social work organization system, youth re-socialization, motivators

Крimeць Людмила Володимирівна

доктор філософських наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри суспільних наук,
Національний університет оборони України,
м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-7451-5208>

АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРСТВА

В загальному вигляді, лідерство – це тип управлінської взаємодії, що базується на ефективному поєднанні різних джерел влади, що включає в себе процес визначення цілей і шляхів їх досягнення, мотивацію людей до досягнення цілей і відповідальність за наслідки і результати цієї діяльності. Лідерство як феномен активно проявляється у суспільствах, що стали на шлях реформування та сталого розвитку. Особливо затребуваним лідерство стає в часи війни, криз та соціальних потрясінь.

Сучасний воєнний лідер – це відповідальний ефективний керівник, здатний організувати діяльність підрозділу, вести за собою підлеглих та забезпечити виконання поставлених завдань завдяки власним знанням, досвіду, вмінням та навичкам, постійній роботі по вдосконаленню лідерських якостей [1].

Відповідно до позиції Ковалю В.В., сучасне протистояння на полі бою потрібно розглядати не тільки як протистояння стратегії і тактики, різних систем управління військами, озброєння, військової техніки, але й протистояння ментальних моделей, різних типів мислення та морально-етичних якостей окремих військовослужбовців, що приймають рішення і свідомо виконують накази керівництва [2].

Зміст поняття «лідерство» концептуально відрізняється від змісту понять «керівництво» та «управління», адже лідерство включає в себе не тільки цілепокладання і спрямування підлеглих на досягнення визначеної мети, але і суттєвий мотиваційний компонент, актуалізація якого вимагає від лідера розуміння фундаментальних аксіологічних засад, що значною мірою визначають ментальність і впливають на поведінку людей. Тобто військовий лідер для того, що вимагати від підлеглих не тільки виконання завдань за призначенням, а ще і моральної поведінки під час виконання обов'язків військової служби, сам має бути моральним взірцем і демонструвати гідну наслідування поведінку.

Слід додати, що у військовій сфері суть проблемної ситуації складає занепад класичних парадигм ведення війни, необхідність осмислення та розв'язання якої передбачає звернення до теоретичних засад воєнної науки, оновлення концептуальних засад підготовки військових фахівців як сучасних воєнних лідерів. Завдання, які постають перед військовою освітою у зв'язку з агресією російської федерації в Україну мають концептуальну природу, оскільки їхнє вирішення передбачає зміну самих способів мислення і дій в умовах надскладних викликів сучасності [1]. Щодня військовий лідер має справу із новими викликами, він повинен бути гнучким та адаптивним, завжди володіти останньою інформацією, бути належно підготовленим і демонструвати відданість національним і євроатлантичним цінностям.

Пріоритетними цінностями для сучасної України є цінності поваги до людини, рівності та демократії (що зафіксовані в Конституції України), а також цінності волі, єдності, самобутності та гідності, які виکارбувались в національній самосвідомості українців протягом боротьби за національну суб'єктність і територіальну цілісність України 2014-2023 років. Ці цінності були зафіксовані в Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [3]. Пріоритетними для Європейського союзу та НАТО є цінності свободи, демократії, поваги до людської гідності, рівності, верховенства права і прав людини.

Важливо підкреслити, що наразі, Збройні сили України мають найвищий рівень довіри з боку населення нашої країни. Як зазначають Залужний В.Ф., Шаптала С.О. та ін., з початку повномасштабної російської військової агресії проти України, починаючи від 2014 року, військовослужбовці Збройних сил України, сил оборони в бойових умовах демонструють численні приклади героїчної поведінки та особистої відповідальності, відданості, самопожертви та професіоналізму – явищ, що належать до системи моральних цінностей та етичних орієнтирів українського народу та українського війська [4].

Командир-лідер – в першу чергу, професіонал. Компетентність та професіоналізм командира – це комплексний особистісний ресурс, що забезпечує можливість ефективної взаємодії у війську. Проте, якщо раніше, щоб вважатися військовим лідером, офіцеру було достатньо формально обіймати керівну посаду, мати відповідний досвід, гідну репутацію, спрямувати діяльність підлеглих задля виконання покладених завдань, то сучасне суспільство демонструє вищі запити. Офіцер-лідер окрім того, що має нести персональну відповідальність за дії чи бездіяльність підлеглих, має подавати приклад, бути уособленням цінностей військового товариства, надихати, навчати й, водночас, бути максимально близьким до людей, до своєї команди.

Список використаних джерел

1. Концепція лідерства за стандартами армій країн НАТО (Conception of leadership in accordance with the armies standards of NATO countries) : навчальний посібник / А. Вітченко, Л. Кринець, О. Хміляр та ін. / К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2018. – 252 с.
2. Koval V., Krymets L. Morale and morality in the Armed Forces of Ukraine: NATO approaches and the national direction of implementation // Вісник Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського – 2023. №2 (72), с. 58-68. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-23-72-2-58-68>
3. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності [Електронний ресурс] : Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-IX#Text>

4. Залужний В.Ф., Шаптала С.О., Кримець Л.В., Пашинський В.Й. Концептуальні засади формування перспективної системи дисциплінарної відповідальності військовослужбовців Збройних Сил України в контексті євроатлантичної інтеграції / В.Ф. Залужний, С.О. Шаптала, Л.В. Кримець, В.Й. Пашинський // Наука і оборона. – 2023. – № 1.– С. 3-9. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2023-21-1-3-9>

Кухарчук Петро Михайлович,
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри управління та адміністрування
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»,
м. Вінниця, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-2051-3298>
<https://scholar.google.com.ua/citations?user=aNNxXLIAAAAJ&hl=uk>
kpmkpma@gmail.com

АКСІОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЄВРОПИ

Ключові слова: соціальні цінності, аксіологічні орієнтири, освітній простір, людиноцентризм, демократія, права людини, екологічна безпека

Одним із орієнтирів освітнього простору Європи є людиноцентризм, який висвітлює утвердження в навчальних закладах, здорового способу життя, створення безпечного і ефективного освітнього середовища, атмосфери толерантного навчання, спілкування дружнього, тобто сприяння виявленню, розвитку та реалізації природних задатків особистості, формування жити в гармонії природою.

Дитина є «частиною природи», тому навчально-виховний процес має бути відповідним природі саме цієї їй. В цій же парадигмі навчальний процес має бути спрямованим й на всі суб'єкти закладу освіти.

Охоплюючи інклюзивним навчанням, впроваджуючи якого у вітчизняному освітньому просторі знаходиться у початковій стадії, ми досягатимемо гармонійного розвитку особистості.

Досвід країн ЄС засвідчує, що при однаковому ставленні до всіх, додаткова увага має бути приділена дітям з особливостями фізичного та психічного розвитку. При цьому, природовідповідність людиноцентризму має не тільки враховувати особливості природної конструкції дитини, але й спробу «виходу за її межі», тобто з метою виправлення певних вад, лікування, включення у навчальний і життєвий процес як повноцінної особистості.

На нашу думку, найбільш висока ефективність, дієвість і дійсність людиноцентризму забезпечується безпосереднім спілкуванням тих, хто навчає і виховує з тими, хто навчається і виховується.

Одним з визначальних орієнтирів розвитку європейської освіти є ідея демократії, практичне втілення принципів якої в конкретному суспільстві значною мірою визначає прогресивність та гуманістичну орієнтованість процесу навчання та виховання молоді. Демократія сьогодні є як найпрогресивнішим способом владно-політичного влаштування соціальної життєдіяльності, так і феноменом, що містить в своїй структурі принципи людиноцентризму, толерантності, взаємоповаги та консенсусного взаєморозуміння між різними суб'єктами суспільного та міжособистісного комунікативного простору. Жити в сучасному цивілізованому суспільстві означає жити за

демократичними принципами, а цьому необхідно навчитися, необхідно виховати в кожному члені суспільства постійне прагнення до демократично-правового самоствердження. У зв'язку з цим, сьогодні для українського суспільства надзвичайно актуалізується проблематика взаємозв'язку демократизаційних процесів із становленням нової, демократично орієнтованої системи освіти.

Пріоритетність людини як суб'єкта політико-правової активності та носія принципових ознак рівності, свободи та вольового самовияву є незаперечними та невід'ємними сутнісними ознаками демократичної форми врядування, без яких справжнє народовладдя стає вихолощеним та формалізованим, що обов'язково призводить до його занепаду.

Серед глобальних проблем сучасності, на вирішення яких людство мобілізує ресурси і зусилля, коли б чи не на першому місці стоять проблеми миру і екологічної безпеки.

Одвічною філософською проблемою, що постає перед людством, є проблема війни і миру. Здавалося б, очевидною відповіддю на неї є визнання миру і миролюбства ключовими загальнолюдськими цінностями, що стверджують пріоритет гуманістичного світогляду. Однак, і на початку XXI століття карта світу вкрита безліччю локальних конфліктів, громадянських воєн, збройно-політичних протистоянь, притлумлених конфліктів тощо. У зв'язку з цим, складається достатньо песимістичне враження про здатність людини до мирного співіснування із собі подібними [2, с.464].

Миролюбство, прагнення до мирного співіснування з іншими людьми, народами і культурами, здатність до безконфліктного вирішення всілякого роду суперечностей є ознаками і характеристиками людини, які необхідно набувати в процесі планомірного виховання і навчання. Одним з головних завдань освіти всіх країн сучасного світу є виховання миролюбної людини, члена суспільства, локального і глобального, який прагне і вміє себе самореалізувати без суперечностей з іншими. Любити мир, поважати мир, сприяти утвердженню мирного способу життя, розв'язанню будь-яких суперечностей мирним способом є основними характеристиками миролюбства як принципу поведінки і водночас принципом і програмою виховання мільйонів людей різних країн і культур європейського світу. Сьогодні в Європі та в багатьох інших регіонах світу склалося глибоке переконання у тому, що виховання миролюбства, гуманізму і толерантності є найважливішими пріоритетами діяльності національних систем освіти. Враховуючи це, необхідна в рамках сучасної реформи української освіти активно актуалізувати проблематику формування миролюбства засобами навчання і виховання.

Ще одним виміром взаємозв'язку потреби в мирному способі життя з екологічною безпекою людини і суспільства є величезний потенціал природи у вимірі науково-пізнавальної, культурно-естетичної, морально-виховної творчості людини. Природа завжди була і залишається невичерпним джерелом духовно-творчого натхнення людини, а, як відомо, миролюбство є одним з невід'ємних структурних елементів будьякої гуманістично-орієнтованої творчості. «Природа є невичерпним джерелом наукових знань, духовності, екологічної освіти, культури і виховання людей. Вона має величезну цінність як першоджерело матеріальних благ і невичерпне джерело здоров'я та творчого натхнення. Спілкування з природою розвиває в людині такі позитивні риси характеру, як доброта, чуйність, гуманність, повагу, вміння бачити і розуміти прекрасне. Вивчення явищ природи

відкриває перед людьми її таємниці, збагачує їх новими знаннями. У світі зроблено не одне наукове відкриття завдяки природі, постійному спілкуванню з нею» [1, с.247].

У філософській традиції категорія толерантності трактувалася не тільки й не стільки в методологічному аспекті, скільки, «з одного боку, як своєрідна передумова для створення гносеологічних можливостей та досвіду, з другого – як етична цінність. У Нову Добу розуміння толерантності можна було визначити як одну з детермінант свободи, як одну з провідних характеристик, які уможлилювали процес розуміння та прийняття іншого, створення передумов та підвалин для плюрального формування та співіснування різноманітних ідентичностей» [3, с.64].

Підсумовуючи, виокремлюємо аксіологічні орієнтири освітнього простору Європи, це є: людиноцентризм; демократія; миролюбство та екологічна безпека; толерантність і права людини.

Список використаних джерел

1. Зеркалов Д.В. Екологічна безпека та охорона довкілля. Монографія / Дмитро Зеркалов. К. : Основа, 2012. С. 427.
2. Конституціоналізація освітнього простору Європи: аксіологічний вимір: В.П. Андрущенко та ін. – К. : ТОВ «МП Леся», 2016. 464 с.
3. Тищенко Ю.А. Генезис феномену толерантності: від філософської категорії до політичного чинника у сфері міжетнічних відносин // Стратегічні пріоритети, 2007. № 4(5). С. 64.

Petro Kukharchuk

Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Administration of the «Vinnytsia Academy of Continuing Education», Vinnytsia, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-2051-3298>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=aNNxXLIAAA&hl=uk>
kpmkpm@gmail.com

AXIOLOGICAL LANDMARKS OF THE EDUCATIONAL SPACE OF EUROPE

Key words: social values, axiological guidelines, educational space, people-centeredness, democracy, human rights, environmental safety

Ланець Лариса Борисівна

вчитель початкових класів філії «Цибулівська гімназія» Знам янського ліцею Знам янської ОТГ Березівського району Одеської області, Україна

e-mail: larasecret1968@gmail.com

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЯК ЧИННИК САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Ключові слова соціальна компетентність, соціалізація учня, учнівське самоврядування, волонтерська діяльність учнів.

Кожна людина на протязі свого життя за допомогою самостійних спостережень, порівняльного аналізу, встановлення причини – наслідкових зв'язків, навіювання та виховання оточуючого середовища набуває певний досвід. Саме досвід сприяє накопиченню різних технік поведінки, варіантів діяльності й дає людині можливість вибору оптимальної стратегії поведінки для даної ситуації, обрання того чи іншого способу виконання діяльності, що робить людину соціально компетентною.

Особливістю шкільного віку є наявність в учнів потреби в спілкуванні з дорослими й ровесниками, в спільній діяльності з ними. Формування соціальної компетентності особистості відбувається в процесі соціально значимої діяльності. Тільки через діяльність в колективі кожний його член входить у суспільство. Результатом активної групової і колективної навчальної діяльності особистості школяра та спілкування є сформованість у неї соціальної компетентності.

Завдання педагога полягає в тому, щоб стимулювати внутрішню активність учня, його потребу до самовдосконалення, розвивати усвідомлене прагнення до успіху в житті, бо це головна рушійна сила життєвої активності. Задля формування соціальної компетентності учнів пріоритетним напрямком роботи можна вважати згуртування учнівського колективу, тісну співпрацю з педагогічним колективом, батьками, громадськими організаціями тощо .

Важливою умовою формування соціальної компетентності учнів є розвиток демократичних засад шкільного самоврядування як добровільного об'єднання учнів з метою розвитку вміння господарювати в школі, співпрацювати на принципах партнерства, гласності, демократизму з батьківським та педагогічним колективами. Основу учнівського самоврядування становить реальне та ефективне волевиявлення учнів, яке забезпечує діловий ритм життя школярів, створює умови для розкриття їхнього творчого потенціалу у різних сферах життєдіяльності.

Пропагування освітніх і культурних потреб учнів, захист їхніх прав та інтересів, організація дозвілля на перервах та в позаурочний час, забезпечення порядку на території закладу, проведення різноманітних суспільно корисних та культурних заходів, робота зі збереження шкільного майна, благоустрою території, соціальні дослідження з проблем життєдіяльності усієї шкільної громади, участь у засіданнях педагогічних рад, на яких розглядаються важливі для учнів питання, робота з профілактики правопорушень – неповний перелік справ, якими опікується учнівське самоврядування.

Учні школи, які є членами учнівського самоврядування, активно беруть участь у різноманітних акціях, флешмобах, квестах, конкурсах військово-патріотичного, превентивного, екологічного спрямування тощо. Одним із прикладів формування соціальної компетентності учнів є залучення шкільної молоді до волонтерства. Для учнів це є можливість набути соціального досвіду та нових знань, навичок проведення суспільно корисного дозвілля. Волонтерська діяльність учнів спрямовувалась на надання допомоги людям, що перебувають у складних життєвих обставинах та потребують особливої уваги інших

Необхідними якостями соціальної компетентності є активність та психологічна гнучкість. Активність особистості - ініціативний вплив на оточуюче середовище, на інших людей, на себе.. Гнучкою вважаємо творчу особистість здатну адекватно реагувати на зміни, адаптуватися до нових типів стосунків, готову до участі в інноваційних процесах, до самореалізації в будь-яких проблемних ситуаціях.

Гнучкість має проявлятися у мисленні та поведінці: креативне застосування в нових ситуаціях засвоєних раніше форм поведінки, знань, вмінь та засобів діяльності; бачення існуючої проблеми з різних рольових позицій; виділення нової функції відомого об'єкту, комбінування раніше відомих засобів у нові.

Соціально компетентна особистість володіє певними знаннями та цінностями, необхідними для існування в соціумі; вміннями, що забезпечують відповідність дій та поведінки певним умовам; якостями, що сприяють досягненню цілей.

Засвоєння соціальних ролей є важливим чинником формування соціальної компетентності у старшому підлітковому віці.

Соціальна компетентність у кожному віковому періоді набуває нових форм та змісту. Розглянемо, наприклад, підлітковий вік, оскільки він є переходом від дитинства до дорослості, проміжною ланкою між біологічною та соціальною зрілістю і, найважливішим соціальної компетентності даного вікового періоду є дорослішання. [1 с.25].

Суттю соціально компетентного дорослішання є орієнтація на соціальне прийнятні якості дорослих, потяг підлітка знати та вміти що-небудь по-справжньому, розвиток пізнавальної активності, а не копіювання зовнішніх ознак дорослості: паління, вживання психоактивних речовин, розваги, одяг, що не є маркером підліткового віку. Цей шлях зовнішньої дорослості може призвести до сформованості критичного рівня сформованості соціальної компетентності, інфантильності та дезадаптації. Процес дорослішання відбувається в двох аспектах: психофізіологічному та психосоціальному.

Психофізіологічний аспект виявляється у трьох основних сферах соціалізації, в яких відбувається становлення особистості: самосвідомість, спілкування, діяльність.

Самосвідомість старшого підлітка характеризується становленням готовності підлітка до життя в суспільстві дорослих людей, причому в ролі рівноправного учасника. Старший підліток починає відчувати себе дорослим, прагне бути і рахуватися дорослим. У нього ще немає відчуття повноцінної дорослості, проте є велика потреба у визнанні його таким. Реалізація даної потреби відбувається у формі самоствердження, що проявляється в усвідомленні та відстоюванні своїх прав. Ступінь дорослості, а відповідно, сформованості соціальної компетентності, виявляється у вмінні аналізувати навколишні події та ситуації, адекватно оцінювати свої можливості, здатності приймати правильні рішення, свідомо здійснювати свій вибір у складних ситуаціях і будувати конструктивну взаємодію з оточуючим світом. Перехід від дитинства до дорослості передбачає революційні зміни, які позначаються на усіх сферах психіки. Наявність когнітивних ресурсів, що забезпечують адекватний аналіз та інтерпретацію ситуації сприяють розвитку соціальної компетентності. Формування цих ресурсів відбувається саме у старшому підлітковому віці, що проявляється у вмінні розв'язувати інтелектуальні задачі, здатності на системний пошук рішень, схильності до абстрактного та творчого мислення.

Для старшого підлітка також характерним стає рефлексивне мислення, що є ознакою розвитку самосвідомості. Так для 13-річних підлітків властивим є розгляд рис свого характеру та особливостей взаємовідносин з людьми. Рефлексія трансформується та перетворюється в серйозний стимул для самовиховання підлітків. У 14-15-річних підлітків рефлексивність проявляється у зростанні критичності стосовно себе. Результатом свідомого ставлення до власних дій та вчинків є соціальна компетентність.

У старшому підлітковому віці активно розвивається міжособистісне спілкування, яке є основою формування нових особистісних якостей, та школою соціальних відносин. Слід зазначити, що спілкування є одним із провідних видів діяльності. Центральне місце в житті підлітка займає спілкування з однолітками, в колі яких вони прагнуть зайняти те становище, яке б відповідало їх домаганням. Спілкування з товаришами набуває такої цінності, що нерідко відсуває на другий план і навчання, і стосунки з рідними, дедалі більше виходить за межі шкільного життя, охоплюючи нові інтереси, види діяльності, стосунки та виділяється в окрему самостійну сферу життя.

Соціальна компетентність передбачає вміння встановлювати та підтримувати необхідні соціальні зв'язки, інструментом встановлення яких є мовлення. У даний віковий період мовлення розвивається і як засіб спілкування з іншими людьми, і як спосіб набуття знань, і як інструмент творення та засіб вираження емоційних станів і вольової регуляції поведінки, і як об'єкт вивчення.

Крім спілкування, до провідних видів діяльності старшого підлітка відноситься навчання. Пізнавальні потреби у підлітковому віці набувають стійкого інтересу в певній галузі знань, переростаючи у серйозне захоплення. При цьому зберігається посередній рівень зацікавленості навчанням в цілому. В залежності від наявності чи відсутності захоплення певною предметною діяльністю можна судити про процес формування соціальної компетентності підлітка.

Відсутність у підлітка життєвого досвіду та опосередкованість особистісного досвіду призводить до необхідності співпраці підлітка й авторитетної дорослої людини в процесі навчання, що сприяє формуванню соціальної компетентності.

Для нормального рівня сформованості соціальної компетентності необхідний певний набір вольових рис характеру, які набувають помітного розвитку та становлення саме у старшому підлітковому віці: стійкість, цілеспрямованість, вміння здолати перепони та труднощі. Однак при цьому важливо, щоб дані риси не переросли у вміння переступити через будь-що, а мета не виправдовувала засоби. Розуміння доцільності цілеспрямованості й стійкості відповідно ситуації та цілей наряду з вищевказаними вольовими рисами є наступним показником соціальної компетентності старшого підліткового віку. [2 с.353].

У разі викривлення або затримки хоча б одного з психофізіологічних процесів дорослішання відбувається ускладнення та гальмування формування певного компонента соціальної компетентності.

Для формування соціальної компетентності в умовах школи постійно проводяться заходи: тренінги, круглі столи, диспути, дискусії.

Завдяки цим заходам та активній участі у житті школи та класу, ми розвиваємо соціальну компетентність учнів..

Для того, щоб виховати соціально компетентну особистість, треба створити відповідні позитивні умови для подальшого росту та розвитку учнів . Формування соціальної компетентності учнівської молоді – одне з актуальних завдань сьогодення. Важливо гармонізувати процес соціалізації підлітків, формувати в них почуття солідарності, згуртованості, причетності до загальної суспільної справи. Формуючи соціальну компетентність школярів, слід виходити з того, що вона має стати інтегральною складовою його особистості та сприяти подальшому розвитку індивідуальної свідомості та соціальної активності .

Список використаних джерел

1. Коберник Г. Формування впевненості у собі в учнів молодшого шкільного віку у процесі застосування технології створення ситуації успіху. Перспективи та інновації науки. 2023. № 7(25).
2. Шахрай В. **Соціальна компетентність особистості в науковій літературі**
// Соціальні виміри суспільства: Зб. наук. пр. — К.: ІС НАН України, 2008. — Вип. 11. — С. 352-362..

Larisa Lanets

school teacher of the "Tsybulivska Gymnasium" branch of the Znamyan Lyceum of the Znamyan OTG of the Bereziv District of the Odesa Region, Ukraine

FORMATION OF SOCIAL COMPETENCE OF STUDENTS AS A FACTOR OF SELF-REALIZATION

Keywords: social competence, student socialization, student self-government, student volunteering

Лесик Олексій Васильович

завідувач відділу інформаційних технологій та видавничої діяльності,
Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти»,
м. Вінниця, Україна
viddilinformteh@gmail.com

Поважук Олена Петрівна

аспірантка спеціальності Публічне управління та адміністрування,
Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти»,
м. Вінниця, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-3645-0305>
<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=dzJk0dMAAAAJ>
lena11gp@gmail.com

АКСІОЛОГІЧНІ ЦІННІСНІ – МИРОЛЮБСТВО І ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

Ключові слова: аксіологічні цінності, екологічна безпека, глобалізація, права людини, миролюбство.

Глобалізація сучасного світу, на вирішення яких людство мобілізує ресурси і зусилля, коли б чи не на першому місці стоять проблеми миру і екологічної безпеки.

Водночас, як показує світова практика, ніякі ресурси не допоможуть вирішенню цих проблем без формування певного рівня миролюбної свідомості та екологічної культури серед критичної маси населення, яка б дала змогу ефективно і перспективно використати зазначені ресурси і зусилля.

Останнє здійснюється шляхом освіти і виховання. Центральна роль у цьому процесі належить вчителю. Підготовка нового вчителя, одним з основних принципів світогляду якого є миролюбство і екологічна безпека, постає як завдання європейського значення.

Особливу роль в процесі навчання і виховання духовно світоглядних орієнтацій молоді на мир і злагоду відіграє, звичайно, постать вчителя, наставника, викладача, авторитет яких має використовуватися для гуманістичного прищеплення дітям, юнацтву та молоді чітких орієнтаційно-

ціннісних установок на миролюбство і толерантність, що відповідає як інтересам вітчизняного суспільства, так і прагненню України щодо приєднання до єдиної сім'ї європейських народів. «Європа потребує нового вчителя, здатного виконати покладену на нього історичну місію. Завдання його підготовки цілком і повністю покладається на педагогічні університети, які мають здійснити ряд організаційних, змістовних і методологічних трансформацій, розпочати процес формування нового вчителя за єдиною європейською системою деідеологізованих і департизованих цінностей, базовими серед яких є толерантність, демократія, миролюбство, справедливість і солідарність» [1, с. 37].

Важливо, щоб навчально-виховний простір системно засновувався на ціннісно-принципових конструктах феноменологічно-поведінкового ствердження гуманістично-миролюбних світоглядних орієнтацій, ключовою з яких має бути визнання абсолютної цінності кожної людини. І. Бех у своїй статті «Виховання у дітей миролюбства» визначає такі пріоритети мирного співіснування людства, які мають лежати в основі виховання кожної особистості: – людина – найвища цінність цивілізації; – свобода і права людини – загальнолюдські цінності; – толерантне ставлення до прав та інтересів усіх народів і націй – першочергова умова мирного співіснування і недопущення збройних конфліктів; – гуманізм і справедливість – універсальні принципи вселюдських стосунків; – нетерпиме ставлення до порушень прав і свобод людини і народів, де б це не було, гарантія стабільного і мирного миру на всій Землі» [2, с. 18].

Миролюбство – це партнерство та співробітництво, вміння йти на компроміси, поступатися та бути піддатливим, готовність жертвувати декотрими своїми інтересами задля головного – збереження гідності. У деяких випадках це означає пристосування, прагнення поступатися настійності партнера, не загострювати стосунків і не вступати в конфлікти, щоб не випробовувати своє «Я». Однак одного інтелекту буває недостатньо, аби миролюбство стало домінуючою стратегією захисту. Важливо ще мати відповідний характер – м'який, врівноважений, комунікабельний. Інтелект в ансамблі з «хорошим» характером створюють психогенне підґрунтя для миролюбства. Звісно, буває й так, що людина з не дуже гарним характером також повинна демонструвати миролюбство. Скоріш за все, її «зламало життя», і вона зробила мудрий висновок: треба жити в мирі та злагоді. В такому разі її стратегія захисту обумовлена досвідом та обставинами, тобто вона є соціогенною. Зрештою, не так вже й важливо, що керує людиною – природа чи досвід, чи те й інше разом. Головне результат: чи виступає миролюбство провідною стратегією психологічного захисту, чи проявляється лише епізодично поряд з іншими стратегіями [3, с. 55].

Одним з найболючіших моментів проблеми взаємозв'язку мирного співіснування народів та екологічної проблеми людства в сучасному світі є те, що екологічна політика держав є виключно суверенною сферою їх владно-політичного впливу, що часто призводить до ситуацій, які унеможливають домовленості між різними країнами, що могли б сприяти підвищенню екобезпеки в певному регіоні чи в світі загалом. «Міжнародне право, особливо щодо природних ресурсів, які знаходяться під винятковою юрисдикцією держав, недостатньо забезпечує їх охорону. Не існує і такого світового уряду, який провадив би екологічну політику, закликаючи країни, що здійснюють

надмірну експлуатацію природних ресурсів, до порядку. Тому вирішення цієї проблеми через підписання нових угод повинно лягти на плечі держав та міжнародних організацій. Проте юридичний аспект питання значно утруднює ситуацію. Той факт, що навколишнє середовище зараз перебуває у такому жалюгідному стані, причому на глобальному рівні, з юридичної точки зору, найбільшою мірою спричинений принципом суверенності» [4, с. 28].

Надзвичайно важливим виміром проблеми, піднятої в нашому дослідженні, є те, що й сьогодні, вже у другому десятилітті XXI століття, в різних регіонах світу продовжується здирицьке експлуатування природних ресурсів, що загострює соціоекологічний баланс, а також негативно впливає на рівень миролюбності в міжнародних відносинах. Так, «у сучасних умовах все частіше спостерігаються негативні соціоекологічні трансформації, у результаті яких відбувається порушення збалансованого співіснування суспільства і Природи. В основі такого дисбалансу лежить прагнення суспільства до створення якомога більшої кількості матеріальних благ для задоволення власних постійно зростаючих потреб за рахунок нищівного використання природних ресурсів, саме така антропоцентрична позиція стосовно Природи зумовила появу низки екологічних проблем, які потребують свого конструктивного вирішення.

Одним із головних напрямів діяльності є створення оптимальних умов взаємодії суспільства і природи та розвиток в напрямку екологічно орієнтованого суспільства, в якому спостерігатиметься високий рівень екологічної свідомості, моралі, етики, відповідальності та освіти, тобто нової екологічної культури» [5, с. 299].

Освітня сфера має взяти на себе головну відповідальність щодо виховання у сучасній українській молоді нового типу екологічної культури. Яка в основі своїй мала б цінності гуманізму, миролюбства, коеволуції, природоощадливості, морального і естетичного ставлення до навколишнього природного середовища.

Список використаних джерел

1. Звернення Європейського форуму ректорів педагогічних університетів, Інститутів, Вищих педагогічних шкіл Європи до Президентів, Урядів та Парламентаріїв країн європейського простору // Гірська школа Українських Карпат. Науково-методичний журнал. 2010-2011. № 6-7. С. 37.
2. Бех І. Виховання у дітей миролюбства / І. Бех // Початкова школа. 1999. № 8. С. 18.
3. Технології роботи організаційних психологів. Навчальний посібник / за наук. ред. Л.М. Карамушки. К. : Фірма «ІНКОС», 2005. С. 55.
4. Хорік Г.В. Принцип спільної спадщини людства як основа Екологічної Конституції Землі / Герд Ван Хорік // Науковий вісник НЛТУ України: Проблеми створення Екологічної Конституції Землі. – Львів: НЛТУ України, 2006. Випуск 16.8. С. 28.
5. Бондар О.М. Екологічна культура: теоретико-методологічний аналіз / О. М. Бондар // Соціальні технології. Актуальні проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. Випуск 45. С. 299.

Oleksiy Lesyk

head of the department of information technologies and publishing,
Public Higher Educational Establishment «Vinnytsia Academy of Continuing Education»,
Vinnytsia, Ukraine
viddilinformteh@gmail.com

Olena Povazhuk

postgraduate student in Public Administration and Management,
Public Higher Educational Establishment «Vinnytsia Academy of Continuing Education»,
Vinnytsia, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-3645-0305>
<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=dzJkOdMAAAAJ>
lenal1gp@gmail.com

AXIOLOGICAL VALUES - PEACE AND ENVIRONMENTAL SECURITY

Key words: axiological values, environmental safety, globalization, human rights, peacefulness

Оліфіра Лариса Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
заступник директора

Центрального інституту післядипломної освіти,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-9534-1451>
<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=pK9Y-rcAAAAJ>
olifira.larysa@gmail.com

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Ключові слова: підвищення кваліфікації, педагогічні працівники, якість освіти, накопичувальна система, Український відкритий університет післядипломної освіти.

Якість освіти як загальнонаціональна цінність і підґрунтя розвитку людського капіталу в умовах воєнного стану, є одним з ключових завдань державної політики, що спрямована на майбутнє – розвиток і повоєнну відбудову країни. Складність вирішення зазначеного завдання полягає у подоланні освітніх втрат від впливу повномасштабної війни в Україні. Основними з них є: зниження якості освіти через втрату безпеки й стабільності в системі освіти; відсутність постійного доступу до освітнього процесу та неадаптованість до нього розкладів занять в умовах змішаного, дистанційного навчання; погіршення ментального й фізичного здоров'я суб'єктів освітнього процесу через особистісні травми; зниження / втрата мотивації, внутрішніх ресурсів до освітньої діяльності та соціальної адаптації; зміна в складі здобувачів освіти та педагогічного / науково-педагогічного складу закладів освіти через вимушені переміщення з зон бойових, прифронтових дій у більш безпечні в межах країни та виїзд за кордон; порушення освітньої інфраструктури через військові дії [3].

Для забезпечення якості освіти в сучасних умовах Міністерством освіти і науки України ініційовані трансформації галузі на засадах нових підходів і принципів з урахуванням суспільних викликів й українських можливостей, що втілюються в розробленні Національної стратегії освіти і науки до 2030 року. Сьогодні в воєнний час важливими трансформаціями в освіті є впровадження: моделі освіти одночасно в школі країни перебування та Україні [8]; цифрової системи діагностування здобувачів освіти для виявлення сильних сторін і надолуження можливих прогалин у засвоєнні навчального матеріалу [1]; мобільного застосунку «Вивчаю – не чекаю» для інтерактивного навчання в початковій школі за допомогою віртуальних героїв різноманітних професій; штучного інтелекту, зокрема ChatGPT [6]; системи подолання стресу та розвитку стресостійкості у педагогів [2]; психологічних хвилинок в освітньому процесі, спрямованих на допомогу здобувачам освіти у подоланні стресів і їх наслідків [7]; цифрової моделі дебіюрократизації управління [6]; тощо.

Ефективність зазначених трансформацій і відповідно якість освіти залежить від педагогічних працівників, їх підвищення кваліфікації. В умовах воєнного стану підвищення кваліфікації педагогічних працівників має бути динамічним, зорієнтованим на виклики, багатовекторним і, що надзвичайно важливо, забезпечувати безпеку її суб'єктів. З огляду на це важливим є розроблення та впровадження нових підходів, форм і моделей підвищення кваліфікації.

Попри складний для держави час підвищення кваліфікації фахівців системи освіти залишається в центрі уваги. Завдяки об'єднанню зусиль державних інституцій і широких кіл вітчизняної та міжнародної педагогічної, наукової спільноти пропонується значна кількість курсів на підтримку педагога, розвитку освіти в Україні, які є інноваційними за змістом, формами організації, засобами, методами та технологіями реалізації. Водночас спостерігається зміщення акцентів у бік неформальної освіти. Відтак педагог має широкі можливості вибору змісту для підвищення кваліфікації. У цьому контексті підвищення кваліфікації охоплює такі взаємопов'язані між собою рівні: 1) особистісний – передбачає саморефлексію, самоаналіз особистих потреб та інтересів, самоменеджмент і розвиток особистісних якостей, цінностей, здоров'язбережувальної компетентності та резильєнтності, здатності навчатися впродовж усього життя; 2) професійний – охоплює самоаналіз професійного середовища (з урахуванням вимог професійних і освітніх стандартів, досягнень сучасної педагогіки, зокрема цифрової, інноваційних освітніх технологій, ролей тощо), особливостей суб'єктів освітнього процесу (їх запитів, потреб, можливостей), критичний аналіз особистого досвіду професійної діяльності та навчання, взаємонавчання на основі досвіду, розвиток/вдосконалення та опанування нових професійних компетентностей; 3) соціальний – зорієнтований на набуття / розвиток здатності сприйняття зовнішніх викликів, готовності до діяльності в умовах змін і криз, удосконалення компетентностей командної взаємодії, партнерства з стейкхолдерами, громадянської компетентності тощо.

На цих засадах вибудовується індивідуальна освітня траєкторія педагогічного працівника щодо його підвищення кваліфікації, яка реалізується в різних видах освіти (формальної, неформальної, інформальної) та формах навчання, зокрема й у їх поєднанні, за накопичувальною системою. Під накопичувальною системою організації освітнього процесу розуміється «сукупність взаємоузгоджених між собою змістових, організаційних і технологічних компонентів підвищення кваліфікації, що забезпечують конструювання індивідуальних освітніх траєкторій професійно-особистісного розвитку фахівців відповідно до власних потреб, рівня компетентності, темпів і умов навчання, їх реалізацію, визнання та додавання результатів» [4; 5, с. 45]. Йдеться не стільки про формальні ознаки, що визначаються сумою обсягів програм у кредитах ЄКТС, а про якісні показники навчання – набуття нових та/або розширення, поглиблення наявних професійних компетентностей, професійно значущих особистісних якостей.

У цьому зв'язку прикладом інноваційної моделі підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів/установ освіти є розроблена та впроваджена в ДЗВО «Університет менеджменту освіти» цифрова екосистема «Український відкритий університет післядипломної освіти» (УВУПО). Її ефективність доведена практикою багатовекторного та багатоваріантного підвищення кваліфікації фахівців у період пандемії коронавірусу й війни в Україні.

Для створення індивідуальної освітньої траєкторії в УВУПО запропоновані програми короткострокових курсів підвищення кваліфікації (дистанційних, спеціальних, модульних і флеш-курсів), інноваційних форм професійного розвитку (диджитал-діалогів, науково-практичних студій тощо) і вебінарів (зокрема у межах благодійних акцій на підтримку професійного вдосконалення педагогів в умовах воєнного часу), а також забезпечені можливості її реалізації в умовах неформальної, інформальної освіти або поєднанні з формальною освітою (в Центральному інституті післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» за освітніми / освітньо-професійними програмами підвищення кваліфікації). До освітнього процесу в УВУПО долучаються міжнародні експерти, викладачі й дослідники, пропонуючи напрацювання з питань особистісного розвитку, подолання травматичних станів, розроблення механізмів розвитку закладів освіти в умовах криз і військових дій, що можуть бути адаптовані до українських реалій.

Отже, впровадження інноваційних підходів і динамічних, гнучких, багатовекторних, багатоваріантних моделей підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які зорієнтовані на виклики, інновації, міжнародний досвід і безпеку для її суб'єктів, сприяє якості освіти, розвитку системи освіти в Україні загалом в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови.

Список використаних джерел

1. Виявити та надолужити навчальні прогалини – МОН та проект «SURGE» розробили діагностичні тести для педагогів. 15 вер. 2023 р. Мін-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/viyaviti-ta-nadoluzhiti-navchalni-progalini-mon-ta-proyekt-surge-rozrobili-diagnostichni-testi-dlya-pedagogiv> (дата звернення: 15.09.2023)
2. Головна сцена серпневої 2023. 05 вер. 2023 р. Мін-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/golovna-scena-serpnevoyi-2023> (дата звернення: 15.09.2023)
3. ДСЯО: Третина учнів в умовах війни не мали постійного доступу до навчання. Державна служба якості освіти України. 19 квіт. 2023 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dsiao-tretyna-uchniv-v-umovakh-viiny-ne-maly-postiynoho-dostupu-do-navchannia> (дата звернення: 15.09.2023)
4. Положення про підвищення кваліфікації керівних, педагогічних і науково-педагогічних кадрів освіти за накопичувальною системою організації освітнього процесу у ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (нова редакція): затв. Вченою радою ДЗВО «Університет менеджменту освіти» від 21 груд. 2021 р. Прот. № 13. Київ, 2021. URL: <http://umo.edu.ua/normativne-zabezpechennja> (дата звернення: 15.09.2023)
5. Оліфіра Л. М. Підвищення кваліфікації керівних, педагогічних і науково-педагогічних працівників за накопичувальною системою: відповідь на виклики сучасності. «ScienceRise: Pedagogical Education». 2018. №4(24). С. 43-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2018_4_10
6. Серпнева 2023: диджиталізація освіти в Україні. 13 вер. 2023 р. Мін-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/serpneva-2023-didzhitalizaciya-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 15.09.2023)
7. Учителям радять проводити психологічні хвилинки. 13 вер. 2023 р. Освіта.ua <https://osvita.ua/school/89997/> (дата звернення: 15.09.2023)
8. Учнівство за кордоном зможе дистанційно вивчати український компонент освітніх програм – затверджено наказ. 07 вер. 2023 р. Мін-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uchnivstvo-za-kordonom-zmozhe-distancijno-vivchati-ukrayinskij-komponent-osvitnih-program-zatverdzheno-nakaz> (дата звернення: 15.09.2023)

Larysa Olifira,

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Deputy Director Central Institute of Postgraduate Education
SHEI «University of Educational Management»,
Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-9534-1451>

<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=pK9Y-rcAAAAJ>
olifira.larysa@gmail.com

THE ADVANCED TRAINING FOR PEDAGOGICAL EMPLOYEES AS A FACTOR OF ENSURING THE QUALITY OF EDUCATION IN THE CONDITIONS OF MARITAL STATE AND POST-WAR RECONSTRUCTION

Key words: advanced training, pedagogical employee, quality of education, accumulative system, Ukrainian Open University of Postgraduate Education.

Рубан Ася Костянтинівна,

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри права і соціальної роботи
Ізмаїльського державного гуманітарного університету,
м. Ізмаїл, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-0427-3551>

https://scholar.google.com.ua/citations?user=KiWeXkcAAAAJ&hl=uk_ruban_ak@ukr.net

**ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ
У СОЦІАЛЬНО НЕАДАПТОВАНИХ ПІДЛІТКІВ**

Ключові слова: здоровий спосіб життя, соціально неадаптовані підлітки, педагогічні умови

Здоров'язберігаючі технології є невід'ємною частиною всієї освітньої системи, отже, все, що відноситься до навчального закладу: характер навчання та виховання, рівень педагогічної культури вчителів, зміст освітніх програм, стан здоров'я та гігієни, запобігання травматизму, розумне планування комплексу фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів, підвищення рівня мотивації до підтримання та поліпшення здоров'я учнів, формування культури здоров'я у дітей та вчителів, психолого-педагогічні фактори – все це безпосередньо пов'язані з фізичною проблемою, психічним та духовним здоров'ям учнів [4, с. 8].

Отже, очевидно, що «шкільний фактор» є найважливішим фактором за силою та тривалістю, який впливає на здоров'я учнів. В даний час більш ранній початок систематичного навчання, значна інтенсифікація навчально-виховного процесу, широке використання різноманітних педагогічних інновацій призводять до розбіжності між навчальним завданням та функціональними можливостями дитячого організму та «поломкою» адаптаційних механізмів.

Здоров'язбережувальна компетентність соціально неадаптованих підлітків, на нашу думку, має потенціал в забезпеченні відповідного змісту формування навичок у дітей підліткового віку. Це передбачає оволодіння ними здоров'язбережувальними знаннями та вміннями, а саме: стабільні знання про здоров'я та впливу на нього негативних факторів, причини та наслідки шкідливих звичок, їх профілактику; обізнаність з основних способів дотримання здорового способу життя; вивчення підлітками здоров'язбережувальних технологій, організації та реалізації здоров'язбережувальної діяльності, як по відношенню до самого себе, так і до оточуючих; вміння та навички соціальної взаємодії тощо [5, с.22].

Спираючись на своєрідність досліджуваного явища – формування навичок ЗСЖ у соціально неадаптованих підлітків – нами розумілось, що «занурення» у практику означеної діяльності доцільно здійснювати поетапно, дотримуючись відповідних педагогічних умов: спрямування змісту практичної діяльності підлітків з формування навичок здорового способу життя; впровадження у навчальний процес навчально-виховних програм, спрямованих на усвідомлення здорового способу життя й збереження здоров'я підлітків; підвищення компетентності педагогів навчальних закладів з проблеми

формування навичок здорового способу життя підлітків; підвищення компетентності педагогів з проблеми формування навичок здорового способу життя у підлітків; колаборативна діяльність виховної діяльності вчителів, батьків, тренерів шляхом залучення до навчально-виховного процесу.

Дотично до поставленої мети мети – формування навичок ЗСЖ у соціально неадаптованих підлітків – нами передбачалось виконання й низки завдань, а саме: мотивація соціально неадаптованих підлітків на здоровий спосіб життя, оволодіння валеологічними знаннями, вироблення спеціальних умінь, спрямованих на формування навичок здорового способу життя.

Принципами формування навичок ЗСЖ у соціально неадаптованих підлітків ми визначили наступне: активність та самостійна діяльність; створення особистісно значущих для підлітків виховних ситуацій [3, с. 41]

Змістом реалізації означеної діяльності було визначено саме уведення і апробація авторської програми з формування навичок здорового способу життя; реалізація потенційних можливостей здоров'язберігаючих технологій; контроль і корекція процесу формування навичок здорового способу життя.

Серед методів, які передбачають ефективний результат ми виокремили методи навчання, що групуються на досвіді, методи самонавчання, методи використання прямої педагогічної дії, навчання, контекстне навчання. А гарантований успіх з формування навичок ЗСЖ у соціально неадаптованих дітей підліткового віку забезпечує використання таких форм практичної роботи, як-от: заняття-квест, проектні заняття, заняття-гра, заняття-дослідження, тренування, участь у спортивних заходах тощо.

Зауважимо, що нами розумілась вага саме комплексної реалізації вищезазначених педагогічних умов, що дозволила цілеспрямовано впливати на цілісний процес формування навичок ЗСЖ у соціально неадаптованих підлітків. Під поняттям «здоровий спосіб життя» ми розуміємо тривалий та послідовний процес, який складається із комплексу заходів з підтримки фізичного, психічного, духовно-морального та соціального здоров'я.

Зазначимо, що ціннісне ставлення до ЗСЖ підлітком розуміється відповідальним ставленням до здоров'я, активною позицією щодо зміцнення і збереження, вдосконалення умінь і навичок.

Під вихованням ціннісного ставлення до здорового способу життя розуміється тривалий та послідовний процес, який містить комплекс заходів, спрямованих на підтримку фізичного, психічного, духовно-морального та соціального здоров'я [2, с.16]. Показники виховання ціннісного ставлення до ЗСЖ поділяються на когнітивні, афективні та індивідуально-результативні групи показників.

Особливістю виховання ціннісного ставлення до здорового способу життя у підлітків є те, що воно не повинно бути обмежене розвитком фізичних здібностей, у разі необхідно приділяти підвищену увагу ціннісному ставленню до здоров'я спортсменів [1, с. 58].

Ми намагались описати і обґрунтувати вибір педагогічних умов формування навичок ЗСЖ у соціально неадаптованих підлітків, було доведено їх ефективність за умов покрокової роботи.

Отже, ефективність у формуванні означених навичок відбудеться, якщо буде відбуватися за таких обставин: спрямування змісту практичної діяльності підлітків з формування навичок ЗСЖ; впровадження у навчальний процес навчально-виховних програм, спрямованих на усвідомлення здорового способу життя й збереження здоров'я підлітків; підвищення компетентності педагогів

навчальних закладів з проблеми формування навичок ЗСЖ підлітків; підвищення компетентності педагогів з проблеми формування відповідних навичок у підлітків; співпраця виховної діяльності вчителів, батьків, тренерів шляхом залучення до навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел

1. Желева О.І. Формування навичок здорового способу життя. Черкаси. Золотоноша. 2018. 147с.
2. Коча І. А. Особливості формування здорового способу життя учнів початкової школи в сучасному освітньому просторі Педагогічний альманах: збірник наукових праць. 2018. Вип. 39. С. 115–120.
3. Платонов В.Г. Фізична культура – культура здоров'я. Фізичне виховання в школі. 2019. № 2. С. 40–43
4. Терентьєва Н. О. Особливості здоров'язбережувальних технологій в шкільному освітньому просторі України. Наукова скарбниця освіти Донеччини. 2017. № 3 с. 6-11.
5. Шашенко С.В. Соціальне становлення студентської молоді у позааудиторний час у вищих навчальних закладах. Дисертація кандидата наук. Київ. 2019. 41 с.

Asya Ruban

Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer at the Department of Law and Social Work, Izmail State University of the Humanities, Izmail, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-0427-3551>

https://scholar.google.com.ua/citations?user=KiWeXkcAAAAJ&hl=ukruban_ak@ukr.net

DEVELOPMENT OF HEALTHY LIFESTYLE SKILLS IN SOCIALLY MALADJUSTED ADOLESCENTS

Key words: healthy lifestyle, socially maladjusted adolescents, pedagogical conditions

Сабат Наталія Іванівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-1677-6690>

https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=list_works&hl=uk&authuser=3&user=UHE0hgMAAJAAJ

natalia.sabat@pnu.edu.ua

Сабат Надія Володимирівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-0437-6668>

https://scholar.google.com.ua/citations?user=6f_Vm9AAAAAJ&hl=uk

nadiya.sabat@pnu.edu.ua

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК ОРІЄНТИР У СПІВПРАЦІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З БАТЬКАМИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Ключові слова: аксіологічний підхід, соціальний педагог, партнерство закладу загальної середньої освіти і сім'ї, вихованці, цінності.

Сьогодні, в час війни, як ніколи є актуальною проблема налагодження конструктивної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу: учительським збором закладу загальної середньої освіти, здобувачами освіти, їхніми батьками. Одним з ефективних шляхів налагодження такої взаємодії є співпраця закладу загальної середньої освіти з батьками здобувачів освіти. Згідно досліджень та аналізу практики [1, с. 117], така співпраця є ефективною в тому випадку, коли вона будується на аксіологічному підході.

Аксіологічний підхід достатньо повно обґрунтований і представлений у низці досліджень (І. Бех, Л. Божович, О. Вишневський, З. Карпенко, Г. Радчук, О. Сухомлинська, Є. Шиянова та ін.), а також у західних зарубіжних педагогічних теоріях (Дж. Брунер, Г. Гордон, А. Кларк, Б. Скінер, Дж. Хазард, Г. Хінд та ін.). Соціолого-педагогічний словник трактує аксіологію як вчення про цінності, що входить як принципово важлива складова до структури ряду філософсько-соціологічних концепцій [2, с. 9].

Аксіологічний підхід – філософський та науковий підхід, який зосереджується на дослідженні цінностей та оцінок. Вивчає поняття, принципи, теорії та системи цінностей, а також способи, якими люди визначають, оцінюють і ранжирують різні аспекти життя. Він досліджує питання про те, що вважається цінним, морально правильним, бажаним або небажаним у суспільстві, культурі і для окремих індивідів. Аксіологічний підхід використовується в різних галузях, таких як філософія, психологія, соціологія, етика, соціальна робота, інші науки, щоб вивчати і розуміти цінності, їхній вплив на поведінку людей, а також для розробки норм і стандартів, які сприяють взаємодії в суспільстві.

Ціннісні орієнтації – це сукупність уявлень, переконань і поглядів людини на цінності в житті. Вони визначають, які цінності, ідеали і цілі важливі для конкретної особистості і впливають на її поведінку, рішення та взаємодію з навколишнім світом. Ціннісні орієнтації можуть бути дуже різними в різних індивідів і суспільствах. Деякі загальні приклади цінностей включають в себе справедливість, свободу, сім'ю, успіх, рівність, творчість, доброту і багато інших. Орієнтації можуть бути спрямовані на досягнення особистих цілей, задоволення потреб, дбайливе ставлення до інших або сприяння благополуччю суспільства в цілому.

Ціннісні орієнтації можуть визначати індивідуальний характер, етичні переконання та вибори людини в житті. Вони є важливим аспектом соціокультурного розвитку та можуть змінюватися впродовж часу під впливом досвіду, оточуючого середовища і особистого розвитку. Цінності, які треба формувати у вихованців, вивчає окремий розділ загальної педагогіки: педагогічна аксіологія [2, с. 9]. Сформувати цінності, ціннісні орієнтації можна тоді, коли батьки й учителі формують спільний вектор впливу на особистість, діють, як одна команда. Саме соціальне партнерство між закладом загальної середньої освіти і сім'єю дасть змогу досягти конкретних результатів. Соціальний педагог має стати своєрідним координатором такої співпраці, залучаючи батьків до шкільного життя.

Безперечно, цінності, які батьки формують у своїх дітей, можуть варіюватися в залежності від культурних, релігійних та особистих переконань. Однак деякі загальні цінності і принципи можуть бути корисними для розвитку дітей незалежно від контексту. Охарактеризуємо окремі з них.

Справедливість і етика: Навчайте дітей розуміти різницю між правильним і неправильним. Поясніть, що справедливість важлива у відносинах з іншими людьми і в їхньому власному поведінці. Доброта і милосердя: Підкреслюйте важливість допомоги та підтримки інших людей в потребі. Робіть акцент на вчинках доброти та співчуття. Чесність і правдивість: Вчіть дітей бути чесними та правдивими у своїх словах і діях. Пояснюйте, що чесність є важливою для побудови довіри в стосунках з іншими. Відповідальність: Вчіть дітей брати на себе відповідальність за свої

вчинки і рішення. Пояснюйте, що вони несуть наслідки своїх вчинків. Самоцінність і самовизначення: Заохочуйте дітей бути самими собою, довіряти власним переконанням і цінностям. Допмагайте їм визначити свої цілі та упевнено йти до них. Рівність і повага до інших: Навчайте дітей поважати різницю в інших людях, незалежно від раси, релігії, статі, сексуальної орієнтації тощо. Заохочуйте їх прагнути до рівності і справедливості. Здоров'я і самозбереження: Пояснюйте важливість догляду за власним здоров'ям і фізичним самопочуттям. Екологічна свідомість: Навчайте дітей поважати природу та природні ресурси, інформуйте їх про важливість охорони довкілля.

Цінності, які заклад загальної середньої освіти і сім'я вкладає у вихованців, можуть впливати на їхній моральний розвиток і характер. Вчителям та батькам важливо бути прикладом і демонструвати ці цінності у власному житті, а також відкрито обговорювати їх разом з дітьми, відповідаючи на їхні запитання і розмірковуючи разом над моральними ситуаціями.

Список використаних джерел

1. Сабат Н., Мигаль О. Сучасні форми взаємодії соціального педагога з батьками. Теоретичні, методичні та практичні проблеми соціальної роботи : збірник тез доповідей учасників VII Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Івано-Франківськ, 19 травня 2022 р. / за ред. Г. Й. Михайлишин, І. В. Кулик; упоряд. : Н. В. Сабат, Н. І. Сабат. Івано-Франківськ, 2022. С. 115–117.
2. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радуга. Київ : ЕксОб, 2004. 304 с.

Nataliia Sabat

Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor, Department of Social Pedagogy and Social Work, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-1677-6690>

https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=list_works&hl=uk&authuser=3&user=Ue0hgMAAAAJ ; nataliia.sabat@pnu.edu.ua

Nadiia Sabat

Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor, Department of Social Pedagogy and Social Work, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-0437-6668>

https://scholar.google.com.ua/citations?user=6f_Vm9AAAAAJ&hl=uk
nadiya.sabat@pnu.edu.ua

AXIOLOGICAL APPROACH AS A GUIDELINE IN COOPERATION BETWEEN A GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTION AND THE PARENTS OF EDUCATION RECIPIENTS

Key words: axiological approach, social pedagogue, partnership between a general secondary education institution and families, pupils, values.

Синиця Володимир Андрійович,
аспірант, КНУТД «Київський національний університет
технології та дизайну»
Київ, Україна

https://scholar.google.com.ua/citations?user=QAQerl0AAAAAJ&hl=uk&oi=ao_sinitsav7@gmail.com

ВАЖЛИВІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ НАРОДУ

Ключові слова: культура, культурна спадщина, Україна, війна, національна ідентичність, традиції.

Культура є фундаментальною основою відновлення націоналістичної структури України. Вона здатна ефективно сприяти відродженню ідентичності українців, визнанню нашої різноманітності, соціалізації та гордості – ролей, які життєво важливі в часи швидких соціальних змін, війни та геноциду українського народу; та стати можливістю розвитку для майбутніх поколінь [1].

Культура - це сукупність усіх матеріальних і духовних досягнень суспільства, які формують спосіб життя, ставлення до світу, цінності, мову, традиції, вірування, мистецтво та інші аспекти життєдіяльності людей.

Культурна спадщина включає в себе всі об'єкти, ресурси, звичаї, традиції та знання, які є результатом розвитку та досвіду попередніх поколінь і мають важливе значення для суспільства. Це може включати архітектурні пам'ятки, мистецтво, рукоділля, писемні твори, мову та багато іншого.

Національна ідентичність – це відчуття приналежності та ідентифікації з конкретною нацією або культурною спільнотою. Вона включає в себе спільність мови, історії, традицій, цінностей та інших елементів, які об'єднують людей в межах певної нації або культурної групи. Національна ідентичність формується в процесі взаємодії зі спільністю та середовищем, в якому живе особа [2].

Ці терміни важливі для розуміння та збереження культурних цінностей та спадщини, що формують нашу ідентичність та спосіб життя. У випадку України, яка має багатий культурний спадок і різноманітну національну ідентичність, ось кілька ключових моментів:

- Історична спадкоємність:

Культурна спадщина пов'язує сучасних українців з їхніми предками, забезпечуючи почуття наступності та приналежності. Це допомагає зрозуміти коріння української нації, її традиції, історичну боротьбу та здобутки.

- Почуття ідентичності:

Культурна спадщина визначає унікальні характеристики та цінності, що становлять українську ідентичність. Він включає мову, фольклор, мистецтво, музику, літературу і традиції, які сприяють розвитку особливої культурної самобутності.

- Культурна різноманітність:

Україна – країна з багатою мозаїкою регіональних культур та традицій. Збереження цієї різноманітності важливо для зміцнення почуття єдності серед українців та одночасного визнання унікальних особливостей різних регіонів.

- Національна гордість та патріотизм:

Культурна спадщина вселяє почуття гордості за свою історію, досягнення та внесок у світ. Воно виховує любов до своєї країни та заохочує активну участь у її розвитку та процвітанні.

- Освітня цінність:

Культурна спадщина є потужним освітнім інструментом. Це дозволяє людям пізнавати не лише свою історію, а й історію інших. Розуміння культурної спадщини сприяє толерантності, співчуттю та ширшому погляду на світ.

- Економічні вигоди:

Збереження об'єктів культурної спадщини та традицій може мати економічні вигоди. Туризм, пов'язаний із культурною спадщиною, може забезпечити робочі місця та стимулювати місцеву економіку, сприяючи сталому розвитку.

- Культурна дипломатія:

Культурна спадщина може бути потужним інструментом у міжнародних відносинах. Обмін культурними практиками, мистецтвом та традиціями може сприяти взаєморозумінню та добрій волі між країнами, сприяючи мирному співіснуванню.

- Натхнення для сучасного мистецтва та інновацій:

Традиції та мистецтво минулого часто є джерелом натхнення для сучасних художників, письменників та новаторів. Вони спираються на багату культурну спадщину для створення нових творів, що відображають цінності та досвід сучасного суспільства.

- Стійкість та культурне виживання:

В часи війни культурна спадщина може бути джерелом сили та стійкості спільноти. Це дає відчуття наступності і стабільності, навіть перед проблемами.

- Правовий захист та збереження:

Визнання важливості культурної спадщини часто призводить до створення правових рамок для її захисту. Це включає заходи щодо збереження історичних місць, артефактів і традицій для майбутніх поколінь.

- Сприяння діалогу та взаєморозумінню:

Культурна спадщина заохочує діалог між різними поколіннями, спільнотами та культурами. Він надає платформу для обміну історіями, досвідом та цінностями, що веде до більшого розуміння та гармонії у суспільстві.

Для сектору культури важлива роль молоді України у збереженні національної самобутності та спадщини країни. Молодь України є потенційним економічним двигуном держави, оскільки понад 24% її населення молодше 35 років [3]. З початком російського вторгнення, ставши свідками та учасниками війни, це «покоління майбутніх змін» дедалі більше розуміє значення та цінність культури України. Таким чином, акцент на збереженні та відновленні сектора культури зміцнить національну ідентичність молоді, яка так довго була втрачена під тиском радянської окупації.

У випадку України, країни зі складною історією та різноманітним культурним ландшафтом, збереження її культурної спадщини має першорядне значення. Воно не лише зміцнює національну ідентичність, а й робить внесок у глобальне культурне полотно, демонструючи багатство та життєстійкість українського народу [4].

Список використаних джерел

1. В. Бокань, Л. Польовий, Історія культури України: Навч. посіб. К. МАУП, 2002, - 3-тє вид., стереотип.
2. Козьма, В. В., Комарова, О. С. (2015) Проблеми національної ідентичності українців. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка (78). с. 14-19. ISSN 2076-6173
3. Статистичний збірник «Розподіл постійного населення України за статтю та віком станом на 1 січня 2022 року» Державної служби статистики України.
4. Антонюк О. Становлення державної самоідентифікації України у контексті українсько-російських відносин // Людина і політика. 2000. №4. С.17-20.

Volodymyr Synytsia

Graduate student, Kyiv National University of Technologies and Design
Kyiv, Ukraine

https://scholar.google.com.ua/citations?user=QAQerl0AAAAJ&hl=uk&oi=ao_sinitsav7@gmail.com

THE IMPORTANCE AND SIGNIFICANCE OF CULTURAL HERITAGE FOR PRESERVING THE NATIONAL IDENTITY OF THE PEOPLE

Key words: culture, cultural heritage, Ukraine, war, national identity, traditions.

Смирнова Марина Євгенівна,

кандидат педагогічних наук,
завідувач центру інноваційного розвитку освіти
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»,
м. Харків, Україна;
ORCID 0000-0003-2839-1384;
<https://scholar.google.com/citations?hl=ru&user=Y8wcZS4AAAAJmvs50898@gmail.com>

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ПЕДАГОГА У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: педагогічна культура, система цінностей, ціннісні орієнтації педагога, лідерство учителя.

Сьогодні учителя нової української школи позиціонують як агента змін. Які зміни пов'язують з новою постаттю вчителя? Це умотивований учитель, готовий до професійного та особистісного розвитку, з позитивним сприйняттям будь-якої дитини, який усвідомлює потребу в змінах і водночас відчуває особисту відповідальність за той вплив, який він здійснює на дитину.

Дослідники виділяють три головні складові особистості вчителя: професійні якості, особистісні якості та соціальну значущість.

Професійні якості набуваються у процесі роботи і є результатом самоосвітньої діяльності. Найбільш важливими з них для сучасного педагога є: культура педагогічного мислення; гуманістична спрямованість педагогічної діяльності; володіння методами продуктивного навчання; висока потреба в самореалізації і самовдосконаленні; здатність будувати навчання на основі головних психологічних потреб учня і враховувати індивідуальний стиль навчання. Сучасні освітні трансформації у шкільній освіті вимагають нового типу вчителя, здатного гнучко мислити і діяти нестандартно.

Особистісні якості вчителя – це його індивідуальність, від якої значною мірою залежать якості професійні. До них дослідники відносять: високий енергопотенціал; критичне мислення; здатність до рефлексії; толерантну свідомість; творчу спрямованість особистості, її позитивні життєві

установки. Значну роль у переліку складових особистості вчителя відіграє і творча спрямованість особистості вчителя.

Соціальна значущість професії учителя полягає у розумінні того впливу, що здійснює учитель на дітей. Учитель може бути професіоналом, але якщо він не переконаний в тому, що, незважаючи на всі труднощі і кризи, світ змінюється на краще, що від кожної людини залежить, яким буде цей світ, що кожен повинен внести в цей процес частинку своєї праці – тоді діяльність такого вчителя не має високого сенсу.

Сьогодні особливу актуальність набуває поняття педагогічної культури вчителя. Основу педагогічної культури складає система цінностей учителя, що впливає на стиль його взаємодії з дітьми у процесі навчання, на вибір методів навчання, на формування якості освітнього середовища в цілому [1]. У Черчиллю належать такі слова: «Шкільні вчителі мають владу, про яку прем'єр-міністри можуть лише мріяти».

У процесі вивчення пріоритетів педагогічного впливу в діяльності учителя впродовж року ми пропонували слухачам на курсах підвищення кваліфікації таку методику: з переліку індивідуальних характеристик особистості треба було обрати 5 характеристик, що найбільш точно відображають сучасного «хорошого школяра», 5 характеристик, які вчитель вважає найбільш важливими для опису «хорошого вчителя», 5 індивідуальних характеристик, які найбільш точно описують «ідеального школяра» і 5 індивідуальних характеристик, що є найбільш важливими для опису «ідеального вчителя», а також 5 характеристик, які здавались учителям найбільш важливими для опису «успішної дорослої людини» сьогодні. Ми просили ці характеристики розташувати за ступенем значущості. За результатами численних опитувань було виявлено таку закономірність: що «хороший учитель», якому притаманні такі риси як інтелектуальна розвиненість, порядність, гуманізм, врівноваженість, креативність, здатний ці риси сформувати в своїх учнях, а саме: допитливість, врівноваженість, порядність, вихованість, почуття гумору. Однак «хороший учитель», не може сформувати риси, що притаманні «ідеальному учню», які були визначені самими учителями під час опитування. Це креативність, наявність власних переконань, здатність критично мислити. Такі риси скоріше виявляються у «ідеального учителя». В той же час індивідуальні характеристики «ідеального учителя» найбільшому ступені співпадають з характеристиками успішної дорослої людини, які виділили самі слухачі (підприємливість, критичне мислення, креативність, незалежність). Дійсно, «педагог, який не може визначити свої особисті цінності, не здатний сформувати їх в інших людях» [3].

Практично, у цьому контексті ми говоримо про лідерство учителя, його вплив на особистість учня. За результатами опитування, що проводилось громадською спілкою «Освіторія» у 2020 році було з'ясовано, що саме вчителі є найбільш впливовими учасниками освітнього процесу і відіграють найважливішу роль у впровадженні нових стандартів [8]. Саме система цінностей учителя впливає на стиль його взаємодії з дітьми у процесі навчання, на вибір методів навчання, на формування якості освітнього середовища в цілому.

У проєкті «Рамка безперервного професійного розвитку вчителів», що спільно реалізовувався Британською радою в Україні та МОНУ [4] були заявлені професійні цінності вчителів, як

орієнтири, на основі яких учитель/вчителька обирає, опановує і виконує свою професійну діяльність. Серед них були виділені такі: дотримання педагогіки партнерства, що передбачає спілкування, взаємодію та співпрацю між учителями, учнями і батьками; визнання освітніх та соціальних цінностей сталого розвитку, рівності та справедливості; повага та підтримка прав усіх учнів, у тому числі право приймати рішення щодо учіння; демонстрація своєї відкритості, чесності, толерантності та мудрості; розвиток культури довіри і поваги; створення і гарантування безпечного навчального середовища; використання усіх можливостей безперервного професійного розвитку.

Важливість ціннісних орієнтацій учителя у взаємодії з учнями, значення його впливу на особистість дитини, підкреслюється і у дослідженні аналітичного центру WISE (World Innovation Summit for Education) за результатами опитування 645 експертів [2]. Результати опитування показали, що «7 з 10 учасників опитування вважають, що вчитель школи-2030 стане провідником учня на його власному шляху до знань», що «роль вчителів стане ще важливіше. Їм доведеться роз'яснювати учням, що потрібен критичний підхід до інформації, що не все, що знайдено в Інтернеті, вірно, що потрібно відбирати найнадійніші джерела і користуватися саме ними».

Тобто, ціннісні орієнтації педагога слід розглядати як стратегічні життєві цілі, світоглядні орієнтири, що складають основу його життєвої позиції, принципів, якими учитель керується у своєму практичному житті, на що він/вона спирається у спілкуванні з дітьми. В Учительському маніфесті XXI століття [6] зазначено, що «школи є місцем передачі та розвитку цінностей, навмисно це робиться чи ні. Не існує школи, яка передає тільки знання. Вибір, який роблять педагоги, може підтримати розвиток демократичної системи цінностей в учнів, або надати зворотний ефект».

Система цінностей є фундаментом освіти й умовою формування людини та суспільства як і у професійній, так і повсякденній діяльності. За словами В. Франкла: «...цінностей не можна навчитися, їх можна тільки пережити...» [7]. Ось чому ціннісні орієнтації педагога й набувають особливої актуальності. Неможливо уявити вчителя, який міг би якісно передати ціннісну життєву філософію дітям, не сповідуючи її самому, не будучи наставником дитини.

Нова українська школа – це освітній простір, в якому цінностям приділено особливу увагу. Сьогодні люди з високими моральними цінностями та емоційним інтелектом будуть більш конкурентоздатними у цьому світі, коли штучний інтелект все більш захоплює сучасне життя. Саме цінності, розвиток емоційного інтелекту та емпатія є базовими умовами для щасливої та успішної людини. Тому вивчення проблеми ціннісних орієнтацій учасників освітнього процесу сучасної школи стало предметом нашого дослідження на регіональному рівні.

Список використаних джерел

1. Буряк В.К. Б 91 Педагогічна культура: теоретико-методологічний аспект. К.: «Деміур». 2005. 232 с. URL: <http://surl.li/ktqbz>
2. Підсумки Всесвітнього форуму з питань освіти 2015 г. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000234002>
3. Крижко В.В. Психологія в практиці менеджера образования / В.В. Крижко, Е.М. Павлютенков. Спб .: КАРО, 2001. 304 с.
4. Рамка безперервного професійного розвитку вчителів. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/programmes/english/opportunities/schools/cpd-framework>

5. Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу : методичні рекомендації / Т.О. Пироженко, С.О. Ладивір, К.В. Карасьова та ін.; за ред. Т.О.Пироженко. К. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 120 с. URL: <http://surl.li/kxjoo>
6. Учительський маніфест XXI століття. URL: <https://rm.coe.int/finalmanifesto-ru/16808cf52c>
7. Франкл В. Людина в пошуку справжнього сенсу. URL: <https://www.rulit.me/books/lyudina-v-poshukah-spravzhnogo-sensu-psiholog-u-konctabori-read-465280-1.html>
8. Яким має бути ідеальний учитель на думку батьків та самих педагогів – опитування. URL: <https://nus.org.ua/news/yakym-maye-buty-idealnyj-uchytel-na-dumku-batkiv-ta-samyh-pedagogiv-opytuvannya/> .

Maryna Smyrnova,

kandyt pedahohichnykh nauk, zaviduvach tsentru innovatsiinoho rozvytku osvity
KVNZ "Kharkivska akademiia neperervnoi osvity",

m. Kharkiv, Ukraine;

ORCID 0000-0003-2839-1384;

<https://scholar.google.com/citations?hl=ru&user=Y8wcZS4AAAAJmvs50898@gmail.com>

VALUE ORIENTATIONS OF A TEACHER IN THE CONTEXT OF PROFESSIONAL ACTIVITY

Keywords: pedagogical culture, value system, teacher's value orientations, teacher's leadership

Старовойтова Ірина Іванівна,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

<https://orcid.org/0000-0002-4488-7614>

i.starovoytova@onu.edu.ua

АКСІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА

Ключові слова: цінність, виховання, національна свідомість, ціннісні орієнтації, соціум.

Сучасні умови життя, виклики, що потребують філософського аналізу, актуалізують проблему аксіологічних вимірів становлення особистості, визначення орієнтацій в розвитку суспільства. Так у німецького філософа Г.Ріккєрта з'являється поняття «цінності», яке є основним для роботи «Науки про природу та науки про культуру», і для його світогляду загалом. Визнані людиною цінності, за Г.Ріккєртом, притаманні всім явищам культури, а те, що вирросло саме, може бути розглянуто поза всяким відношенням до цінностей. «В об'єктах культури, отже, закладено цінності. Ми назвемо їх тому благами (Guter)... Явлення природи мисляться не як блага, а поза зв'язків із цінностями» [1, 75]. Тому, якщо у предмета відібрати цінність, він стане частиною природи. Отже, будь-яке явище культури є частиною природи. Інакше кажучи, природа - те, що виникає саме по собі, а культура - те, що створено людиною заради її цілей чи пов'язані з цінностями. Природа - це буття фактів, де відображені закони, культура - це буття фактів, у яких відбито цінності. «Про цінності не можна говорити, що вони існують або не існують, але тільки те, що вони означають (Gelten) або не мають значущості» [1, 80].

У Філософському енциклопедичному словнику знаходимо визначення цінності й аксеології. «Цінність - термін, що позначає належне та бажане, на відміну від реального, дійсного... Істина відповідає на питання - якою є реальність, цінність відповідає на питання - що є, бажаним або яким щось повинно бути» [2, 707]. Аксіологія - вчення про цінності, філософська теорія цінностей, що

з'ясовує якості і властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольняти потреби, інтереси і бажання людей [2, 14].

Однією з причин поляризації поглядів і ціннісних орієнтацій національного життя є вкрай недостатнє наукове розроблення проблеми впливу гуманістичних духовних цінностей та ідеалів в процесі становлення особистості, і саме її національної самосвідомості, умов і закономірностей проявів конкретних етнічних, історичних, культурологічних особливостей окремої спільноти, а також невизначенність поглядів стосовно природи національної свідомості й самосвідомості, самоідентифікації, ступень залежності суспільних процесів від рівня національної самосвідомості (У.Альтерматт, Е.Девідсон, Е.Фром, М.Коул, С.Арутюнов, О.Бочковський, А.Дашдаміров, Л.Дробіжева, В.Зінченко, М.Мамардашвілі, М. Култаєва, Ю. Римаренко та ін.).

Однак, такі обставини як слаба розробка питань сутності, структури і чинників розвитку аксіологічних вимірів етнічної та національної свідомості й самосвідомості, етнічної та національної ідентифікації, що значною мірою зводиться до проблеми психології традиційної культури як середовища формування життєвого ідеалу, цінностей, орієнтацій, способу буття людини, негативно позначаються на розв'язанні багатьох практичних питань суспільно-політичного життя держави, належного розвитку тенденцій до консолідації суспільства, у всіх сферах духовного життя людей.

Загальним станом особистісного розвитку людини є процес виховання й виховний чинник залучається до головних механізмів розвитку соціуму. А історіографія наукового аналізу проблеми виховання засвідчує існування власної концептуально-виховної української традиції, яка розвивалась вітчизняними філософами, істориками, книжниками, братчиками, релігійними діячами, педагогами та ін.

Природно, що на кожному етапі становлення української державності система виховання, з урахуванням аксіологічних вимірів, набирала все більш чітко окреслених національних ознак, вбирала в себе кращі здобутки філософських спостережень і висновків, національного світовідчуття і світосприймання, осмислювала свою мету, завдання та історичні перспективи, тому система українського національного виховання й становлення особистості повинна містити в собі провідні ідеї та базові цінності українства.

У філософсько-антропологічні дискурсі, який започаткували сучасні українські дослідники В. Андрущенко, І. Бех, М. Конох, В. Корженко, В. Кремінь, М.Култаєва, В.Луговой, В.Лутай, І Надольний, І.Радіонова висвітлюється проблема демократичного та національно-патріотичного виховання. Вони зазначають, що виховання – це необхідна форма вдосконалення особистості, яка ґрунтується на основі засвоєння нею матеріальних і духовних цінностей культури, це потужний чинник формування національної еліти та державотворення.

Саме через освіту йде цілеспрямований процес соціалізації індивіда, його становлення як особистості та громадянина, різноманітними засобами (переконання, стимулювання, спонукання) у процесі виховання утверджуються та посилюються суспільно значущі гуманістичні цінності та ідеали.

Звичайно, сучасна українська філософська антропологія, філософія освіти, філософія виховання та педагогіка працюють над побудовою цілісної системи становлення особистості, спрямованої на формування ініціативної, відповідальної, духовно багаті особистості з почуттям власної гідності,

розвинутою творчою активністю та критичним мисленням. Науковці, які займаються проблемами національного виховання виділяють такі основні його положення: національне виховання залучає особистість до фундаментальних національних цінностей, воно увічне в підростаючих поколіннях як специфічне, самобутнє, що є в кожній нації, так і загальнолюдське, спільне для всіх націй світу, тому воно повинно базуватися на ментальності народу, його національній самосвідомості.

Національне виховання – це виховання особистості на основі системи ідеалів, традицій, звичаїв, переконань, створених народом і спрямованих формувати ціннісні орієнтації молодих поколінь у дусі розвитку матеріальної й духовної культури української нації. Суттєво, що в процесі національного виховання формується національна самосвідомість, яка сприяє усвідомленню індивідом самоідентифікації зі своєю нацією, утвердженню самоцінності історичної пам'яті, вибудові на її засадах відповідної аксіологічної системи, що, у свою чергу, є життєво необхідною передумовою повноцінної самореалізації особистості. Тому, у першу чергу, потрібно мати на увазі виховання в неї національно-патріотичних почуттів та усвідомлення себе як представника своєї нації, носія її культури, репрезентанта її історії.

Водночас, в умовах глобалізації, поряд з можливими ризиками для України ці процеси дають нашій державі шанс зайняти гідне місце на новому етапі розвитку цивілізації, опираючись на певні аксіологічні виміри освіти, науки та національного виховання. При цьому необхідно, щоб національне виховання забезпечувало передумови становлення особистості, які стали б спонукальною силою її самореалізації, сформували б у неї настійну внутрішню потребу в безперервному самовдосконаленні.

Кінцевим результатом національного виховання має бути сформована цілісна особистість – повноправна, самостійна та творча, яка відчуває свою співпричетність до української національної культури, ідентифікує себе з українською нацією й реалізує свої потенційні можливості на благо України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ріккерт Г. Науки про природу і науки про культуру. Всезагальні цінності та автономія історичного пізнання. URL : <https://bookster.com.ua/nauky-pro-prirodu-i-nauky-pro-kulturu-vsezahalni-tsinnosti-ta-avtonomiia-istorychnoho-piznannia-h-rikkert-1863-1936/>
2. Філософський енциклопедичний словник За ред. В.І.Шинкарука. Київ: Видав.гуманітарної літератури “Абрис”. Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАНУ, 2002. – 744с.

STAROVOYTOVA IRYNA IVANIVNA

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophy Odesa National University named after I.I. Mechnikov

<https://orcid.org/0000-0002-4488-7614>

i.starovoytova@onu.edu.ua

AXIOLOGICAL DIMENSIONS OF PERSONALITY DEVELOPMENT AS A PHILOSOPHICAL PROBLEM

Keywords: value, education, national consciousness, value orientations, society

Тертична Таїсія Дмитрівна

аспірант Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,

м. Вінниця, Україна

<https://orcid.org/0009-0003-2044-0185>

tayatertichna@gmail.com

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ЗА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Ключові слова: надзвичайні ситуації, емоційний стан, психосоціальна допомога, вчитель

Перед освітньою теорією і практикою сьогодні ставиться важливе завдання – осмислити динамічні зміни в суспільстві та зробити вибір щодо ціннісних орієнтирів розвитку й перетворення освітньої сфери. В умовах надзвичайних ситуацій, що стали реальністю сучасного світу, центр ваги переноситься з інтелектуального на емоційний і соціальний розвиток учня. Надання психосоціальної підтримки дітям, які переживають складні травмуючі події, є першочерговим завданням сучасної української системи освіти.

У Кодексі цивільного захисту України надзвичайна ситуація (НС), у широкому сенсі, визначається як «порушення нормальних умов життя і діяльності людей на окремій території чи об'єкті, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом або іншою небезпечною подією, у тому числі епідемією, яке призвело (може призвести) до неможливості проживання населення на території чи об'єкті, ведення там господарської діяльності, загибелі людей та/або значних матеріальних втрат» [4].

У разі настання надзвичайної ситуації зміни відбуваються в усіх сферах життєдіяльності людини, зокрема і в освітній галузі. Проблемні ситуації навчальної діяльності характеризуються появою нових завдань, які потребують свого вирішення в критичних обставинах. Такі ситуації вимагають мобілізації пізнавальних здібностей учасників освітнього процесу і їхньої емоційної стійкості. Виникає небезпека появи труднощів під час виконання освітніх завдань у результаті часткової чи повної перебудови взаємодії [6, с. 236].

Різні аспекти готовності особистості до конструктивної поведінки у складних ситуаціях розкрито в наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема О. Алексєєвої, Л. Кондрашової, Р. Мертона, В. Пономаренко. Тему психосоціальної підтримки в умовах надзвичайних ситуацій досліджувала Н. Гусак. Ефективні стратегії прийняття рішень у складних ситуаціях вивчали К. Поппер, В. Чернобровкін. Тему профілактики та корекції патогенних реакцій особистості на травматичні життєві події досліджував С. Хобфолл.

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що питання поведінки особистості в кризових ситуаціях досліджувалося багатьма науковцями. Українські дослідники вивчають світовий досвід організації освіти в умовах надзвичайних ситуацій [1], проте у педагогічній науці й досі залишається невирішеною проблема підготовки вчителів до професійної діяльності в кризових умовах, зокрема відповідальності вчителя початкових класів за емоційний стан учнів в умовах надзвичайних ситуацій.

У 2017 році Міністерство освіти і науки України разом з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) розпочало роботу над концепцією «Безпечної школи». Концепція безпечної школи охоплює захист і запобігання загроз життю й добробуту дітей, забезпечення готовності до небезпек, і, в разі потреби,

відновлення після них. У цій концепції йдеться про школу як об'єднуючу установу, яка надає широкий спектр інтелектуальних і соціальних ресурсів та сприяє життєстійкості учнів на багатьох рівнях. Життєстійкість визначається як здатність долати труднощі й адаптуватися під час загрози. Таким чином школа відіграє роль каталізатора у створенні захисного середовища, знижуючи ризик заподіяння шкоди дітям і надаючи їм психосоціальну підтримку [3, с. 5].

Навчання дітей під час надзвичайних ситуацій вимагає від учителів набору навичок, які раніше в освітніх програмах не були передбачені, або яким не приділялось належної уваги. Для педагога наразі актуальними є володіння навичками ефективних і чітких дій у можливих кризових випадках, знання про зону власної відповідальності та межі компетенції.

У стресових обставинах надзвичайних ситуацій особливої підтримки дорослих потребують учні початкової школи, адже вони є надто вразливими й не вміють регулювати свої емоції. Процеси сприйняття й оброблення інформації у молодших школярів мають свої особливості, тому в дітей можуть виникати непередбачувані реакції. У таких випадках украй важливо, щоб дорослий, який перебуває поруч, знав, що робити, аби підтримати дитину та запобігти негативним наслідкам [5].

Базове ставлення педагога до дитини передбачає таке поєднання знань, переконань і професійних позицій учителя, яке допомагає йому бачити, розуміти і конструктивно ставитись до емоційних і поведінкових проявів дітей, що виникають внаслідок переживання ними стресових або травмуючих подій. Таке ставлення допомагає вчителю не фіксуватися на оцінці поведінки дітей як такої, що «не відповідає нормі» чи є «неправильною», «неадекватною», а навпаки – сприяє розумінню природних і закономірних психічних реакцій дітей на стрес і травму, щоб ефективно надати дитині необхідну підтримку у важкий для неї час [3, с. 31].

У реаліях сучасного світу необхідно, щоб учителі були обізнані у сфері психологічної підтримки, знали, як надати першу психологічну допомогу, як впливати на колектив в екстрених ситуаціях тощо. Відповідно до змін Закону «Про повну загальну середню освіту», що були внесені 2023 року, необхідно обов'язково виділяти 10% від загального підвищення кваліфікації вчителів на опанування компетентностями з психологічної підтримки. Важливо, аби вчителі дотримувалися зазначених рекомендацій. Якщо вчитель володіє відповідними компетенціями, він зможе надати якісну психологічну підтримку й допомогу учням, завдяки чому вони подолають кризову ситуацію без великої загрози для свого психологічного стану. Це означатиме, що після закінчення надзвичайної ситуації учні продовжуватимуть радіти життю, формувати нові навички та вчитися встановлювати контакт з довкіллям.

В освітній парадигмі особливого значення набувають особистісно орієнтовані технології, які підкреслюють цінність особистості, продукують позитивне ставлення до оточуючих і до самого себе, розвиток духовних якостей дитини, повагу і турботу про кожного, емпатію, вміння співчувати іншому, відкритість стосунків як значущий показник розвитку особистості [2].

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в аналізі та використанні світового досвіду організації освітнього процесу в умовах НС, розробці заходів, спрямованих на забезпечення психосоціальних потреб учнів.

Список використаних джерел

1. Акімова О., Коломієць Д., Бабчук Ю., Грицак А. Організація шкільної освіти в умовах надзвичайних ситуацій воєнного характеру: аналіз світового досвіду. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія.* 2023. Випуск 73. С. 90-96.
2. Балл Г. О., Медінцев В. О., Нікуленко О. О., Російчук Т. А. Гуманістичні орієнтири в методології психологічної науки : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2007. 98 с.
3. Богданов С. О. та ін. Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості/стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах : навч.-метод. посіб. / заг. ред. В. М. Чернобровкін, В. Г. Панок. Київ: ПУЛЬСАРИ, 2017. 208 с.
4. Кодекс цивільного захисту України. 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.
5. Туриніна О.Л. Психологія травмуючих ситуацій : навч. посіб. Київ : Персонал, 2017. 160 с.
6. Цукур О. Г. Конструктивна поведінка учасників освітнього процесу в надзвичайній ситуації: проблема вибору критеріїв. *Проблеми освіти і виховання у соціальному та політичному вимірах.* 2020. № 46(49). С. 233-241.

Taisiia Tertychna

Postgraduate Student of Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State
Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0003-2044-0185>

tayatertichna@gmail.com

THE TEACHER'S RESPONSIBILITY FOR THE EMOTIONAL STATE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN EMERGENCY SITUATIONS

Key words: Emergency, emotional condition, psychosocial assistance, teacher

Ходанич Юрій Михайлович,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії
Ужгородський національний університет,
м. Ужгород, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-5113-3901>

yurahodanych@gmail.com

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КОНЦЕПТУ ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ

Ключові слова: людиноцентризм, гуманізм, мислення, плюралізм.

Обґрунтування висловлюваної тут позиції варто розпочати з розуміння концепту людиноцентризму як такого. Для цього скористаємось кількома думками одного з провідних вчених, який займається дослідженням відповідного явища, зокрема, в сфері освіти – В. Кременя.

Так, по-перше, поняттям людиноцентризму позначають різноманітні відтінки філософської думки, об'єктом яких є людина. До прикладу, тілесність, духовність, розумність, моральність, освіченість й низка інших – фрагменти постійно змінюваної картини людського буття [2, с. 8].

Далі, по-друге, В. Кремень зазначає, що концепт людиноцентризму дає можливість виробити синтезуючу позицію стосовно становища людини в сучасному світі й перспективи її подальшого розвитку [2, с. 9].

По-третє, в рамках розглядуваного концепту вважається, що людина здатна народжувати свій новий суверенний образ із власним потенціалом. В контексті освітньої діяльності безпосередньо йдеться про формування нової людини, без якої неможливе нове суспільство [2, с. 10].

По-четверте, людиноцентризм актуалізує собою гуманістичні тенденції в сучасну епоху, відходить від «раціоналізованих прагматичних імперативів». Це нова антропологічна стратегія, що враховує

творчі задатки й здібності людини, формує мисленнєво-розмірковуючий тип пізнання [1, с. 5]. На відміну від антропоцентризму як породження духу Ренесансу, коли сенс когнітивної діяльності змістився від Бога до людини, людиноцентризм демонструє сучасну людину, яка оточена «різноякісним світом зі всіма його позитивами і негативами» [1, с. 2].

По-п'яте, основою методології людиноцентризму як типу мислення постають знання і творчість; цей концепт тісно пов'язаний і виходить на рівень національної свідомості, національного самовираження й визначення національної ідеї (в Україні, до прикладу, це парадигма кордоцентризму) [2, с. 13-14].

Окремо додаю позицію В. Кременя про те, що в освіті концепт людиноцентризму пов'язаний із системою ціннісних відношень й здобуттям мудрості [2, с. 304].

Таким чином, якщо підсумувати вище зазначені положення, можливо сформулювати уявлення про людиноцентризм як сучасну парадигму антропологічно-гуманістичного характеру, яка прагне, відштовхуючись від уявлень про людину як цілісність і як учасника глобалізаційних процесів, відповісти на засадничі й принципові виклики (в тому числі й ціннісні), які постають перед нею в умовах техногенно-інформаційної епохи. В свою чергу, місце освіти в концепті людиноцентризму чи не центральне, адже саме завдяки їй і можливо забезпечити відповідні уявлення про людину, а так само способи вираження її екзистенції за умов сьогодення. Освіта, отже, виходячи з людиноцентричного типу мислення, повинна була б стати необхідним «інструментом» навчання і виховання нової людини з такими ціннісними орієнтирами, які б дозволяли їй максимально повно і якісно виражати себе, діяти в соціумі тощо, знову ж таки, повторює, виходячи з сучасної ситуації в глобальному світі.

Разом із тим, варто акцентувати, глобалізаційні процеси, інноваційність мислення, техногенно-інформаційна епоха, які переживаються сучасною людиною (значною мірою постаючи викликами для неї, перш за все, а вже далі можливостями і перспективами), формують достатньо збідніле уявлення про пропонуваній їй, як позначає його В. Кремень, «заданий» концепт людиноцентризму. В результаті, незважаючи на всі намагання останнього стати «рятівною мотузкою» для сучасної людини, розглядуване явище стає тільки образом «великого синтезу» знань і розуміння – як надбань минулого, так і установок сьогодення. В такому конгломераті трактувань, сенсів і ціннісних уявлень не залишається місця на те, аби зорієнтуватися на певний чіткий і конкретний (якщо це можливо) світоглядний орієнтир. Якщо античне мислення будувалось на логоцентризмі, середньовічне – на теоцентризмі, ренесансне – на антропоцентризмі, новочасне і просвітницьке – на економцентризмі (прогресизмі), то на якому «центризмі» будувати сучасне мислення? Постмодерна доба, яка відкидає (хоча переважно лише формально) всілякі центризми, залишає тільки один – людиноцентризм. Останній, без сумніву, відповідає прагненням і тенденціям сучасного етапу розвитку людської цивілізації, проте питання все ж залишається відкритим – чи може стати оцей «центризм» панацеєю для сучасної людини, в тому числі й залученої до освітньої діяльності в будь-який спосіб? Як видається, концепт людиноцентризму, який справедливо фундується на уявленні про людину як цілісність, в основному лише збирає «вершки», краще з попередніх віх розвитку людства і філософської думки, аби їх якимось чином екстраполювати на сьогодення. Як наслідок, має місце

«пришивання старих латок до нової одежі». Зрозуміло, до чого це призведе. Таким чином, з одного боку, неможливо вирішити нові проблеми і сформувати нову людину, спираючись на старі методи й принципи, з іншого – як виконати подібні завдання, не маючи чітких уявлень про те, якими б мали бути потрібні нові підходи й цінності?

Роздуми приводять до узагальненої позиції про те, що, незважаючи на можливі перспективи концепту людиноцентризму (які можна відчуті інтуїтивно), поки що він залишається тільки теоретичним конструктом. Тоді як необхідні практичні орієнтири й інструменти майже не виходять за рамки хоча й колосального, однак такого, яке неможливо адаптувати до сучасного становища людства, досвіду історії ідей, яким ми можемо насолоджуватися, проте який не здатен принести користі. Такий досвід може змінювати мислення незначної кількості індивідів, однак для переважної більшості це лише щось абстрактне й незрозуміле.

Головна прогалина людиноцентризму, отже, вбачається в відсутності певного світоглядного орієнтиру (ще не виробленого сучасним людством), який би проливав світло на деякий спосіб самоідентифікації людини й формування її поведінки. Плюралізм не може бути таким орієнтиром, адже він тільки показує множину можливих інтерпретацій і сенсів, а звідси – здатен лише дезорієнтовувати людину, сприяючи її відчуженню й утверджуючи диференціацію мислення. Плюралізм не спроможний у результаті стати опорою для єднання між людьми.

Список використаних джерел

1. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в системі сучасних цінностей. *Вісник НАПН України*. 2023. № 5. С. 1-5. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5126>
2. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ: Педагогічна думка, 2008. 424 с.

Yuriy Khodanych

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Department of Philosophy,
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-5113-3901>
yurahodanych@gmail.com

SOME PROBLEMS OF THE CONCEPT OF HUMAN-CENTRISM

Key words: human-centrism, humanism, thinking, pluralism.

Черкашина Тетяна Вікторівна

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту КНЗ «Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних працівників
Черкаської обласної ради»
м. Черкаси, Україна
tcherkashina@ukr.net

ОСНОВИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я СУБ'ЄКТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИМІРІ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СЕБЕ ТА ІНШИХ

Ключові слова: ментальне здоров'я, ціннісне ставлення, критичне мислення, вольовий, емоційний, ментальний імунітет.

Закономірно обумовлений розвиток самосвідомості розумно мислячого суб'єкта педагогічної діяльності передбачає індивідуальну програму суттєвих внутрішніх трансформацій, зокрема

формування ціннісного ставлення до себе із загальною тенденцією гуманізації усіх напрямів своєї життєдіяльності. Унікальну можливість з свідомого формування особистісно-професійного самовдосконалення, життєстверджуючого цілепокладання, творчої самореалізації, зміцнення вольового, емоційного, ментального імунітету забезпечує, зокрема технологія формування ментального здоров'я, адаптована до реалій сьогодення, насамперед освітнього середовища.

Свідома потреба інтеграції сили розуму, сили волі, сили духу як безумовна особистісна цінність стає в період епохальних і світоглядних змін чи не головною ознакою успішного досягнення програмних цілей і завдань.

Сукупний продукт доцільної взаємодії сили розуму, волі, духу складає ментальну культуру, індивідуальний ресурс розумно мислячого суб'єкта педагогічної діяльності, його інтелект, душевні якості та духовні надбання, проявляючись у повсякденних комунікаціях культурою спонукань, культурою думки, культурою слова, культурою дії.

Сила розуму як здатність розумно мислячого суб'єкта педагогічної діяльності з цілеспрямованого розвитку інтелекту обумовлюється загальною ерудицією, професіоналізмом, компетентністю, законслухняністю та відповідає інтегративній характеристиці умовно низького рівня сформованості ментальної культури (умовно низький рівень з самокерування індивідуальним ресурсом сил, сформованість ментальної працездатності). Розвинена сила волі, як моральна складова, поєднує в собі культуру бажань, культуру емоцій, культуру прагнень, відповідає умовно середньому рівню сформованості ментальної культури (умовно середній рівень з самокерування індивідуальним ресурсом сил, сформованість ментальної працелюбності). Зміцніла сила духу, як синергія доцільного самокерування силою розумом та волею (умовно високий рівень ментальної культури), уміщує критичне мислення, уміння аналізувати та коректувати наслідки своїх свідомих дій, самостійно приймати значущі рішення та ефективно реалізовувати їх, прощати ворога, «любити ближнього як самого себе», формувати стійкий ментальний імунітет у надскладних комунікаціях повсякдення (умовно високий рівень з самокерування індивідуальним ресурсом сил, сформованість ментальної самостійності). Отже, набуте уміння свідомо керувати своїми бажаннями, емоціями, почуттями, думками, зберігати у пам'яті доцільні та корисні правила, рекомендації, спогади засвідчує про сформованість ціннісного ставлення розумно мислячого суб'єкта педагогічної діяльності до себе та інших, до закону, праці, довкілля тощо.

В період соціокультурних змін фіксується значне зниження рівня моральності, духовності у будь-яких напрямках соціальних взаємодій (професійних, родинних, сімейних, міжособистісних комунікаціях). Зазвичай людина страждає від невдячності, невизнання, нерозуміння, залишається без належної уваги та підтримки ззовні.

За запитами сьогодення висувуються цілеспрямовані вимоги з невідкладного відновлення ієрархії загальноприйнятих цінностей, зокрема справедливого правозахисного порядку, чесної економіки, прозорої політики, безкорисливої науки, гуманної культури, життєстверджуючої філософії, духовного світобачення. Освічений і вихований на традиційних загальнолюдських правилах та нормах, спрямований до свідомого самовдосконалення розумно мислячий педагог, стає носієм культурних

цінностей нації, народу, людства, нагальної потреби з поступово-поступального саморозвитку у форматі постійного особистісно-професійного збагачення, зміцнення ментального здоров'я.

Ментальне здоров'я як невід'ємний складник ментальної культури у вимірі наукових педагогічних підходів розглядається як інтегративний продукт культури думок, емоцій, бажань, спонукань та ефективних дій, внаслідок свідомого формування емоційно-етичної компетенції.

Головними ознаками ментального здоров'я є критичне мислення, духовність, вольовий, емоційний, ментальний імунітет, світосприйняття гуманіста, умонастрій миротворця, добре фізичне самопочуття [5].

Наведена нижче діагностична таблиця дає змогу провести неупереджений самоаналіз за інтегративними показниками сформованості ментального здоров'я.

Таблиця

Інтегративні показники сформованості ментального здоров'я [2]

Складник	Інтегративний показник	Спосіб досягнення. Результат
Культура бажань	Почуття міри	Самокерування бажаннями в досягненні мети, формування сили волі, особиста ефективність. Зміцнілий вольовий імунітет, сформованість ментальної працездатності
Культура емоцій	Самовладання	Самокерування бажаннями та емоціями, формування стриманості, свідоме застосування закону дзеркального відображення у комунікативних взаємодіях повсякдення. Зміцнілий емоційний імунітет, сформованість ментальної працелюбності
Культура думок	Критичне мислення,	Самокерування бажаннями, емоціями та думками, прийняття і досягнення свідомих цілей, самоаналіз і об'єктивна самооцінка особистісно-професійних досягнень та недоліків. Зміцнілий ментальний імунітет, сформованість ментальної самостійності
Культура пам'яті	Вибір головного	Структурування пам'яті у відповідності до головних і другорядних, професійних і побутових, особистих і суспільних завдань. Зміцнілий імунітет пам'яті проти шкідливої інформації, інформаційного маніпулювання

Свідоме спрямування до позитивних самозмін, набуття чеснот відкриває нові можливості до ефективного використання індивідуального ресурсу сил, подальшого розвитку критичного мислення (позитивного, логічного, конструктивного, проектного), уміння побачити «добро у злі», вбачати «зло у добрі» у комунікаціях повсякдення, системно проводити самоаналіз поразок і особистісно-професійних здобутків, надавати об'єктивної самооцінки невдач та подолань, складати за своїми силами і можливостями індивідуальну траєкторію зміцнення ментального здоров'я.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.
2. Євтух М. Б., Черкашина Т. В. Педагогічна система самопізнання та особистісно-професійного самовдосконалення : підручник : для педагогічних працівників. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2017. 340 с.

3. Самопізнання та самовдосконалення в схемах, формулах, таблицях : навчально-методичний посібник / За загальною редакцією Пінківської Е.А., Черкашиної Т.В. Черкаси. Видавець Чабаненко Ю.А., 2018. 152 с

4. Черкашина Т. В. Теоретичні і методичні засади педагогічної системи самопізнання і особистісно-професійного самовдосконалення: навчально-методичний посібник : для педагогічних працівників. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 134 с.

5. Черкашина Т. В.: Ціннісно-сміслова сфера суб'єкта педагогічної діяльності у вимірі особистісно-професійного самовдосконалення: навчально-методичний посібник для післядипломної освіти педагогічних працівників. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2022. 254 с.

6. Матеріали сайту «Навчально-практичний центр самопізнання і особистісно-професійного самовдосконалення» за посиланням <http://oipop.ed-sp.net/> та <http://sops.com.ua>

Tetyana Cherkashina

Doctor of pedagogical sciences, professor at the Department of Pedagogy and Educational Management of Municipal educational institution of Cherkassy Regional Council «Cherkassy In-Service Teacher Training Institute»

Cherkasy, Ukraine

tcherkashina@ukr.net

FUNDAMENTALS OF PEDAGOGICAL WORKER'S MENTAL HEALTH THROUGH MEASUREMENT OF VALUE ATTITUDE TOWARDS SELF AND OTHERS

Key words: mental health, value attitude, critical thinking, volitional, emotional, mental immunity

Шуліка Андрій Андрійович,

доктор політичних наук, професор кафедри політології

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,

м. Дніпро, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-7250-0026>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=5kv1kMEAAA&hl=uk>

andddriysm@gmail.com

ІНСТИТУЦІЙНІ ТА КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ СКАНДИНАВІЇ

Ключові слова: соціальна відповідальність, соціокультурне середовище, інституційна модель, соціал-демократія, Скандинавія.

Соціальна відповідальність все більше пропагується як інструмент глобального управління та як метод заохочення бізнесу робити внесок у сталий розвиток на національному рівні. Існує велика різноманітність різних визначень соціальної відповідальності. Згідно з визначенням Європейської комісії соціальна відповідальність – це «концепція, за якою компанії добровільно інтегрують соціальні та екологічні проблеми у свої бізнес-операції та у взаємодію зі всіма зацікавленими сторонами» [1, р. 331].

Концепція соціальної відповідальності була прийнята та просувається багатьма держаними урядами та багатосторонніми установами. Однак соціально-політична модель, що лежить в основі соціальної відповідальності, далеко не однорідна та відрізняється в різних країнах.

Так, наприклад, сформувалась специфічна «скандинавська модель» відносин між державою, ринком і суспільством. Існуючі в країнах Скандинавії політико-економічні інститути та культурні норми глибоко впливають на інтерпретацію моделі соціальної відповідальності.

Скандинавію регулярно називають світовим лідером у сфері розвитку соціальної відповідальності. Скандинавські країни та скандинавські компанії демонструють високі показники соціальної

відповідальності. Про це свідчать високі показники за Індексом сталості Dow Jones Sustainability Index та Індексом Global 100 на протязі багатьох років [2, р. 269].

Залучення зацікавлених сторін є основою ефективної моделі соціальної відповідальності в країнах Скандинавії. У теорії людських ресурсів зазвичай стверджують, що «залучення працівників до прийняття рішень може породити їх ототожнення з корпоративними цінностями та цілями і, таким чином, стимулювати їхню відданість організації» [1, р. 331].

Скандинавські суспільства демонструють глибокі традиції залучення зацікавлених сторін. Ще у 1968 році в книзі шведського вченого Еріка Ренмана «Промислова демократія та промислове управління» була обґрунтована необхідність застосувати демократичні принципи в промисловому середовищі [2, р. 269]. Така концепція стала домінуючою стратегією управління в скандинавському регіоні. Історія взаємодії норвезьких компаній із зацікавленими сторонами передбачала безперервне залучення зацікавлених сторін, обумовлене суспільними очікуваннями та роллю держави, і це стало частиною бізнес-свідомості в Норвегії протягом дуже тривалого часу. Бізнес у Норвегії вважається «однією з багатьох інституцій, що функціонують у суспільстві, і не завжди розглядається як найважливіший» [2, р. 269]. Таке розуміння бізнесу в суспільстві є ключовою характеристикою норвезької моделі, в якій інтереси бізнесу та інтереси суспільства послідовно просуваються в тандемі. При цьому треба зазначити, що в інституційному контексті в Норвегії та інших країнах Скандинавії зберігається велика роль держави в стимулюванні соціальної відповідальності.

Значення держави в інституційній системі соціальної відповідальності пов'язане з тим, що протягом більшої частини ХХ століття соціал-демократичні політичні партії домінували в урядах скандинавських суспільств. Через просування егалітарної політики та уваги до добробуту суспільства скандинавські соціал-демократії підтримують переваги залучення зацікавлених сторін, що призвело до реалізації соціальних та екологічних норм на практиці. Інституційні структури, створені протягом десятиліть правління соціал-демократії, є основною рушійною силою, що стоять за показниками стабільності та розвитку соціальної відповідальності в скандинавських країнах.

Скандинавські країни мають розвинену систему державного регулювання, саморегулювання, корпоративних переговорів, включаючи добре організовані бізнес-асоціації та інші механізми інституціоналізованого діалогу між фірмами та їхніми зацікавленими сторонами. Так, в Данії з початку 1990-х років проводиться державна політика заохочення компаній до соціальної відповідальності. Данія використовувала соціальну відповідальність для просування програми соціальної інклюзивності, головною турботою якої була соціальна інтеграція через внутрішній ринок праці та для вирішення проблем, пов'язаних із глобальним управлінням [2, р. 271].

Тому скандинавську модель соціальної відповідальності можна розглядати як спосіб зміни інституційних контекстів, які можуть спонукати бізнес до розвитку.

Інституційні фактори впливу на соціальну відповідальність Скандинавії включають обов'язкове представництво працівників у радах директорів, більш консолідоване володіння акціями, а також більш гнучкі структури оплати праці [3, р. 163]. Обов'язкове представництво співробітників у радах директорів представляє інституціональну взаємодію зацікавлених сторін між корпорацією та її зацікавленими сторонами.

Коли ми говоримо про скандинавську модель соціальної відповідальності важко відокремити інституційні структури від культурних контекстів. Культурні норми та інституційні структури тісно пов'язані між собою і впливають на нові культурні норми та інституційні структури.

Скандинавська модель соціальної відповідальності дуже пов'язана з характеристиками скандинавської культури, яка заохочує співпрацю, досягнення консенсусу, розвиток політичної та соціальної участі, розподіл повноважень, увагу до добробуту соціальних груп, скромність і надійність [3, p. 161].

Таким чином, скандинавські країни та скандинавські компанії лідирують у світі за високими показниками соціальної відповідальності. Ми висвітлили інституційні та культурні фактори, які сприяють таким результатам, зокрема глибоко вкорінені традиції залучення зацікавлених сторін, які можна знайти по всій Скандинавії, які заохочують кооперативний підхід до бізнесу.

Список використаних джерел

1. Ditlev-Simonsen C. D. The relationship between Norwegian and Swedish employees' perception of corporate social responsibility and affective commitment. *Business & Society*. Vol. 54.2. 2015. P. 229-253.
2. Huemer L. Corporate social responsibility and multinational corporation identity: Norwegian strategies in the Chilean aquaculture industry. *Journal of Business Ethics*. Vol. 91. 2010. P. 265-277.
3. Valle I., Esteban J., Pérez Ó. Corporate social responsibility and sustainability committee inside the board. *European Journal of International Management*. Vol. 13.2. 2019. P. 159-176.

Andrii Shulika

Doctor of Political Sciences, Professor of the Department of Political Science
Dnipro National University named Oles Honchar,
Dnipro, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-7250-0026>

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=5kv1kMEAAAJ&hl=uk>
andddriism@gmail.com

INSTITUTIONAL AND CULTURAL FEATURES OF SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE COUNTRIES OF SCANDINAVIA

Key words: social responsibility, socio-cultural environment, institutional model, social democracy, Scandinavia.